A. Atalay

BARIŞ DÜNYASI

İDEOLOJİ:

Devletçilik İnkılâbı Nasıl Başarılabilir ?

AÇIK OTURUM :

Cumhuriyet'in Gerçek Manası

•

Parlamento Altı Ayda Ne Yaptı ?..

•

İç Sulh ve Sükunun Şartları ve Demirel'in Görüşleri

•

HATIRALAR :

Zafer'den Sonra İstanbul'da Başlayan İktisad Savaşı

ORTAK PAZARA Nasıl Hazırlanmalıyız?

Nurculuğu ve İrticaı yaratanlar ve besleyenler

Sayı : 54 Kasım 1966 2 Lira

Her nereye giderseniz...

Doğuya, Batıya,
Kuzeye, Güneye,
her nereye giderseniz
orada Shell'i bulursunuz.
Beş kıt'anın
130 memleketinde
petrolden çıkan her türlü
Shell mamûlleri ile,
bunların kullanışlarına ait
bilgi veren
teknik servislerimiz
emrinize âmadedir.

A 905

hizmetinizdedir

Barış DÜNYASI

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

—o—

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi BAŞAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay BAŞAR

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Fotoğraflar:
A. STÜDYOSU

—o—

İdare yeri : Cağaloğlu Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi : P.K. 478 — İstanbul

—o—

Abone : Yıllığ 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

—o—

İlân : Arka kapak 2 renkli 800 TL., 1 sahife 600 TL. santimi 15 TL.

—o—

Basıldığı tarih:
(28 Ekim - 1966)

◆

Basıldığı Yer : Türkiye Basımevi

◆

SAYI: 54
(Kasım — 1966)

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

OLAYLAR - YORUMLAR :

İç sulh ve sükûnun şartları .... 4—646
Parlâmento altı ayda ne yaptı? .... 7—649
Ortanın Solundaki CHP. .... 10—652
İnönü'nün Gürsel'e mektubu .... 10—652
Plânlamada bir istifa'nın düşündürdükleri 12—654
Tarih Boyunca Rus Komşuluğu .... 14—656
İktisadî Kalkınma Tesisi .... 14—656

İDEOLOJİ :

Devletçilik İnkılâbı (Başar) .... 16—659

REJİM :

Az gelişmiş ülkelerin rejimleri (Duvarger) 20—662
Nurculuğu ve İrticaı yaratanlar .... 32—674

AÇIK OTURUM :

Cumhuriyet'in gerçek mânâsı .... 25—667

TURİZM :

Turist geliri nasıl artar? (Masar) .... 35—667

MESELELERİMİZ :

Balıklarımız (G. Başar) .... 38—680
Ortak Pazar'a nasıl hazırlanmalıyız? ...... 43—685

DIŞ ÂLEM :

Devalüasyon ve Hind ekonomisi (Zaim) ... 46—688
Amerikan Yardımı .... 50—692

HÂTIRA YAZISI:

Zaferden sonra İstanbul'da başlayan iktisadî savaş (Başar) .... 52—69?

Olaylar - Yorumlar

İç Sulh ve Sükûnun Şartları ve Demirel'in Görüşleri

BAŞBAKAN Süleyman Demirel geçen ay ortalarına doğru düzenlediği dördüncü basın toplantısında olduğu gibi, 12 Haziranla 28 Eylül arası yurdun çeşitli bölgelerinde yaptığı açık konuşmalarda da iç sulh ve sükûnun korunmasını ve bozulmamasını her şeyin, her meselenin önünde mütalâa ettiğini ve bu dâvada başarı için iktidarının insafsız ve haksız hücumlar karşısında bile tahammüllü ve müsamahalı davranmakta devam edeceğini belirtmiştir. Demirel, büyük Türk milletinin şiddetle bunu arzuladığına inandığı için, bu konuda iyimserdir. Küçük hesaplar ve dinmeyen politika ihtirasları yüzünden hükümetlerin iş yapamaz duruma sokulması ve milletin birbirine düşman kamplara bölünmesi çabalarının Türk seçmeni tarafından etkisiz bırakılacağı, eninde sonunda bugünkü kaygılarımızı doğuran durumun önleneceği Başbakana hâkim en köklü kanaatlerden biridir. 8 Eylül'de İzmir'de yaptığı konuşmada belirttiği gibi *«Ülkemizde kanun ve hukuk devletinin neticesi olarak meşru bir müessese nizamı vardır. Milletin hür iradesine dayanan, sadece ondan güç ve kuvvet alan nizam»* yaşadıkça her şey yoluna girecektir ve demokratik düzen içinde elbet tenkitler olamaktır. Bunların *«haklısı, haksızı, insaflısı insafsızı, ölçülüsü ölçüsüzü de olacaktır.»* Demokratik düzeni kabul ettikten sonra bunları da normal karşılamak gerekir. *«Ancak paha biçilmez değeri bulunan iç sulhün ve sükûnun bozulmasına yönelmiş her türlü düşüncenin, gayretin, kanun devletinin ağırbaşlılık ve sorumluluk hudutlerį içerisinde amansız şekilde»* karşısında bulunmak ta lâzımdır. Demirel, başında bulunduğu hükümetin müsamaha ve tahammül sınırlarını iç sulhün ve sükûnun bozulmasına yöneldiği durumlarda son bulacağını bu konuşmada açıkça belirtmek istemiştir.

Başbakan bu konuşmasında şunları da söylemiştir:

«Memleketimizde herkes şunu bilmek mecburiyetindedir ki, siyasî partiler, hür basın, hür sendika, hür ve müstakil üniversite, hür teşebbüs, hür ve müstakil yargı organları, hür vicdan hepsį demokratik düzen müesseseleridir. Demokratik düzenin bütün bu müesseseleri ancak demokrasinin müdafii olabilirler; hiç bir şekilde onu zayıflatacak bir gayretin içinde olamazlar.

«Tenkit olacaktır. İyiye iyi, kötüye kötü denecktir. (Sayın Demirel aksini söyleseydi bizde anlaşılan anlamdaki tenkidi daha iyi canlandırmış olurdu). *Ama anarşi yaratmak için herşeye kötü, herkese kötü denmenin karşısındayız.»*

Bu doğru sözlerde yalnız aydınlanması gereken önemli bir noktaya değinmek gerekirdi: Demokrasi anlayışı!... Çünkü bizde demokrasi, bir öz olarak değil, bir şekil ve kalıp olarak anlam kazandığı için hür ve demokratik düzeni koruyacak bütün müesseseler, özlenen ve beklenen vazifelerini yapamamakta veya aksi yönde yapmaktadırlar. Demokratik düzenin temel müessesesi olan Parlâmentonun bile bu durumda olması, milletin çoğunluk oylariyle iktidara gelenlerin karşısına azınlık tahakkümünün çıkabilmesi demokratik düzen için en büyük tehlike işareti olmuştu. Kaygıları artıran ve ümitsizlik doğuran bir nokta da, demokrasinin bu demek olduğu şeklindeki inanışın birçok kafalarda yer etmiş olmasıdır. Parlâmento böyle olunca, artık siyasî partiler, hür basın ve diğer Anayasa müesseselerinin gerçek fonksiyonlarını yapamamaları normal karşılanmak gerekir.

Son basın toplantısında gazetecilerin

Başbakana sordukları sorular da ibretle ve dikkatle incelenmeye değer. Basınımızın genel olarak memleket sorunlarında derinlere inmeyen ve sadece kabukta kalarak oyalanan, okuyucularına sansasyonel haberler hazırlamaya çalışan tutumu, onun demokratik bir rejimde kendisinden beklenen vazifeleri yapma gücünden büyük ölçüde yoksun olduğunu göstermektedir. Son basın toplantısında sorular içinden bazı gündelik gazetelerde manşetlere geçen kısımlar, Demirel'in akrabalarından bir kaçının Nurcu oldukları iddia ve isnadı gibi siyasî şantaj denebilecek nitelikte olanlara inhisar etmiştir. Bu sansasyonel soruyu soran gazeteci, bu konuda kitap hazırlandığı ve böylece bir bombanın patlayacağı tehdidini de Başbakana karşı yapmaktan çekinmemiştir.

Okuyucu kitlesini en bayağı ve en tehlikeli yollarla avlamaya çalışan, meselâ din sömürücülüğünü tiraj yükseltme vasıtası haline koyan bazı gazete ve dergilerin durumu meydandadır. Türk okuyucusu, öğüneceğimiz bir millî şuur ve sezgi içinde iç huzur ve sükûnu bozucu neşriyata karşı duyduğu tiksinti yüzünden bu kabil gazete ve dergilerin umduklarını bulamıyacakları görülmektedir.

Sayın Demirel, 12 Haziran'dan 28 Eylül'e kadar çeşitli gezilerinde yaptığı konuşmalarında demokrasi anlayışı üzerinde sık sık durmuş ve bu rejiimn demokratik düzeni yıkma hürriyeti olmadığını belirtmiştir. 13 Eylül'deki Aydın konuşmasında *«Demokrasiyi görünüş ve şekilden ibaret bir idare sanmıyoruz. Hürriyetler hiç bir zaman, hürriyetleri sağlayan temel nizamı tahrib edecek hale kadar götürülemez. Yâni demokratik nizamı tahrib etmekte kimse hür değildir. Bu itibarla her türlü aşırılıkların ve aşırı cereyanların şiddetle, azimle karşısındayız ve karşısında olacağız»* demiştir.

Başbakana göre, meşru bir demokraside azınlığın çoğunluk yerine idareyi ele alması ve çoğunluğun da azınlığı ortadan kaldırmaya çalışması düşünülemez. Ama bizde şimdiye kadar bu iş, hep böyle olmuştur. Yaşadığımız bir devrede iktidarda bulunanlar, ezici bir çoğunluğa sahib oldukları için azınlığı ezmeğe kalkmışlardı. Mecliste muhalefetin konuşma ve soru sormak hakkı bile tanınmamıştı. O kadar ki, çoğunluğun karariyle muhalefet partisine Anayasa dışı baskılar yapacak bir Tahkikat Komisyonu bile kurulmuştu. Halk Partisi milletvekillerinin verdiği soru önergeleri, iç tüzüğün emredici hükmüne rağmen, dokuz ay gündeme alınmamış, sonra alınarak bir günde okunmadan ve görüşülmeden red edilmişti. Bütün bunlar, 27 Mayıs İhtilâlinden sonra bir reaksiyon Anayasası yapılmasının nedenleri olmuştur. Şimdi Anayasaya göre Mecliste soru önergeleri 24 saatte gündeme alınır ve 48 saat sonra da her iş durdurularak okunur ve görüşülür. Fakat, demokrasiyi bir görünüş ve bir şekilden ibaret sandığımız için, bu sefer de bu yüzden Mecliste azınlık çoğunluğa tahakküm etmeğe kalkmıştır. Çoğunluğun Seçim Kanununu değiştirmesini önlemek üzere, yalnız okunması iki haftalık toplantıyı dolduran önergeler verilmiş ve Meclis, fiilen hiç bir iş yapamaz duruma sokulmuştur. Eğer demokrasi bir görünüş ve şekil olmayıp, bir öz ve bir mâna olarak kabul edilmiş olsaydı, ne Anayasaya böyle bir hüküm koymaya lüzum kalır ve ne de konmuş bile olsa böyle uygulanırdı.

Cumhuriyetten bu yana 43 yılda başımızdan çok tecrübeler geçti. Tek parti devrini yaşadık; çok parti devirleri yaşadık. Eğer demokrasiyi, iç huzur ve sükûna kavuşmak, millet ve devlet olarak iş yaratıp hızla kalkınmak için bir vasıta olarak kabul eder, gösteriş ve şekil olmadığına inanırsak, Atatürk ve hattâ İnönü devirlerinde bizde Meclis çalışmalarının şimdikinden daha demokratik ve çok daha verimli olduğunu itiraf etmek gerekir. Bütün mebusların Şefin emriyle tayin edilerek seçildikleri bu dönemlerde parlâmentonun, gerçek anlamıy-

le, murakabe fonksiyonu daha iyi işliyordu denirse, hata edilmemiş olur. Tek parti devrini ve bu rejimi savunmak şüphesiz ki mümkün değildir. Nitekim bugün liberalizmi de savunmak imkânsızdır. Fakat bizde olduğu gibi böylesine çok partili rejim, böylesine devletçilik uygulanırsa, hem tek partili rejimin, hem de liberalizmin bir özlem olarak ruhlarımızda yaşaması önlenemez. Eğer bugün demokrasiye ve devletçiliğe karşı için için bir akım doğmuş ve kuvvetleniyorsa, bunun nedeni ne demokrasinin ve ne de devletçiliğin kötü rejimler olması değil, bizim elimizde kötü duruma sokulmasıdır.

BAŞBAKAN sayın Demirel, iç huzur ve sükûn konusunda son konuşmayı 28 Eylül'de Nevşehir'de yapmış ve şunları söylemiştir:

«Mamur ve müreffeh Türkiye her Türk vatandaşının mefkûresi olması lâzımdır. Bu mefkûreye ulaşmanın birinci şartı, ülkemizde sulh ve iç barışın muhafazasıdır. Onun içindir ki, huzur ve sükûn diye isimlendirdiğimiz sulh ve iç barışın bütün vatandaşlarımız için yüksek değeri bulunduğunu, her vesileyle belirttik ve belirtmeye devam edeceğiz. Yine, sulh ve iç barışın korunmasının hepimize düşen vazife olduğunu da söylemekte devam edeceğiz.

«Bize koro halinde yapılan hücumları, bize yükletilen iftiraları, yalanları işte bundan dolayı büyük bir tehammülle, sabırla karşıladık.

«Bu tehammülümüzün haysiyetlere, haklara, hürriyetlere saygısızlık sınırına kadar götürülmesine müsait olmadığı tabiidir. İki kampa ayrılmış bir milleti bir bütün yapmıya çalıştık. Milletçe beraber ve milletçe bütün olmaktan başka bir çıkar yolumuz yoktu.

«Buna rağmen fesat ve nifak kazanı kaynadı ve her vasıtayı mübah addetti. Büyük Türk milleti, devletin bekasına zarar verici kötü tohumları ayırd etmesini çok iyi bilir. Ümid ederim ki, idrak ve şuur sahibi herkes, büyük milletimizden aldığı dersi doğru değerlendirmesini bilecektir. Bilmeyeni millet tasfiye edecektir.»

Demirel'in ısrarla üzerinde durduğu iç huzur ve barışın sağlanması ve korunması dâvası, bugün demokratik düzen içinde ve hattâ millet halinde yaşamamızın başta gelen ilk meselesidir. Ortada çok güç bir ortam, aşılması çok çetin engeller vardır. Kendi partisinin içinde ve dışında birçok karşı akımlar Demirel'in önüne dikilmiştir. Genç yaşında bir partinin Genel Başkanı, sonra Başbakan olma meziyetini göstermiş ve kendi kendini yaratmış bir adam olarak Demirel'e, milletçe ümit bağlayanlar çoktur. Şimdiye kadar tuttuğu yolda ve gece gündüz istirahat ve eğlence filân tanımadan yaptığı çalışmaya bakarak bu ümit kuvvetlenmektedir. İlk defa olarak devlet kapısından gelmeyen yüksek tahsil görmüş bir genç adam Başbakan olmuştur. Bu adamı müsamahacı, tehammüllü, sabırlı, barışsever, kavgadan kaçan adam olma durumundan çıkararak alıştığımız ve bildiğimiz tipte huysuz, başına buyruk, kavgacı ve kinci bir devlet adamı haline sokmaya çalışanlar vardır. Nihayet Demirel de bir insandır ve son Basın toplantısında olduğu gibi, sinirlerine hâkim olmaması ve bu suikastçıların tuzağına düşmesi, böylece belki de yarın milletin kaderini değiştirecek güçte bir adamımızı kaybetmemiz mümkündür. Fakat bizim gördüğümüz ve inandığımıza göre Demirel, en büyük dayanağı olan büyük Türk milletinin güveninden ve sevgisinden kendisini yoksun bırakacak hataları yapmaz ve hizmetlerini müsbet ve plânlı bir kafaya göre iyi programlarsa, yıkmaya yönelmiş akımların hain etkilerinden kendisini kurtarabilir. Demirel'in bu başarıyı göstermesini can ve gönülden temenni ederiz.

Milletinin Sırtında Ağır Bir Yük Olan Parlamento Altı Ayda Ne Yaptı ?..

22 Ekim 1965 den 9 Mayıs 1966 tarihine kadar aşağı yukarı altı aylık devre içinde Millet Meclisinin çalışmaları resmî gazetede açıklanmıştır. Buna göre, Meclis komisyonlarına - bütçe dışında - 647 kanun tasarısı ve teklifi gelmiştir. Bunlardan ancak 59 u komisyonlardan çıkarak Meclis gündemine alınmış ve sadece 15 i kanunlaşabilmiştir. 129 tasarı veya teklif başka komisyonlara havale edilmiş, 10 u geri alınmış ve 3 adedi de Senatoya gitmiştir. Bu suretle 647 işten ancak 74 ü komisyonlardan çıkmış oluyor. 573 tasarı veya teklifin görüşülmesi bu toplantı dönemine kalmıştır. Kasımda yeni döneme başlanınca bir o kadarının daha komisyonlara gelmesi mümkün olduğuna görç, komisyonların işleri büsbütün çoğalacaktır. Bunlardan başka görüşülerek haklarında bir karar verilmesi gereken bini aşkın iş vardır.

Şu fakir memlekete yılda yüz milyonlara mal olan ve geçen dönemdeki işleyişi, sadece hükümetin elini kolunu bağlamaya çalışmaktan ibaret kalmış bulunan Parlamentonun elde ettiği hasılanın kamu oyuna açıklanması, hayli uyarıcı olsa gerektir. Millî iradeyi Parlamento temsil eder. Milletin, devletin her işi orada görülür. Bunun için en büyük fedakârlığı yüklenmekten çekinmemişisiz; yılda yüz milyonlar veriyoruz. Bu para ile her yıl 30 fabrika, veya beş yüz yeni okul açabiliriz; en azından 200 bin kişiye iş bulur ya da 200 bin çocuk okuturuz. Biz bu hayatî dâvalarımıza para ayırmaktan vazgeçmişiz; Parlamento kurmuşuz. Hehefimiz parlamentoya dayanan demokratik rejim içinde yaşamaktır. Fakat Parlamentonun bu hali şimdi bizi acı acı düşündürüyor; yalnız boşuna değil, aynı zamanda aleyhimize para harcıyor ve fedakârlığa katlanıyoruz. Parlamento üyeleri iş görecek yerde birbirlerinin başının etini yiyorlar ve hükümetin önüne geçemiyeceği barikatlar kuruyorlar.

MECLİSİN geçen dönemdeki hali yürekler acısı olmuştur. En az bir ay, hükümet programı dolayısiyle Türkiyenin belki yüz yıllık dâvalarında bile yeni iktidarı suçlu tutmaya çalışan muhalefetin yersiz ve insafsız hücumları için boşuna harcanmıştır. Arkasından Seçim Kanunu tasarısını baltalamak üzere Anayasanın 89 uncu maddesine dayanılarak iki aya yakın bir engelleme olmuş ve Meclis çalışamamıştır. Nihayet Senatoda muhalefet partileri millî irade dışından gelmiş Tabiî, Kontenjan senatörleri de aralarına alarak Af Kanununu çıkarmamak üzere toplantıya katılmamak ve böylece toplantı yapılamamak gibi bir taktiğe baş vurmuşlardır. Milletin bin bir çeşit işlerini görmesi gereken Parlamento, bu suretle, politika kaprislerinin ve hırslarının vasıtası durumuna sokulmuştur.

Meclis Umumî heyet toplantılarında 647 kanun tasarı ve teklifinden kanunlaşabilen 15 i tâli rutin işlerden ibaretti. Bu dönem içinde Meclisten hiç bir ana kanun çıkmamıştır. Bu ortam ve hava içinde reformla ilgili bir tek ana kanunun komisyonlardan çıkması ve umumî heyetçe görüşülerek kabul edilmesi mümkün olmayacağı açıkça anlaşılmıştır. Demokratik rejimin tehlikeli bir buhran içine düştüğü, şimdi Türk kamu oyunu en çok kaygılandıran bir konu olmuştur. Hele parlamento üyelerinden bir kısmının komisyonlarda çalışmak ve genel toplantılara katılmak vazifelerini ihmal etmeleri, bu kaygıyı büsbütün çoğaltmaktadır. Engelleme taktiği dolayısiyle olmadan da geçen dönemde komisyon ve genel kurul toplantılarında nisab sağlanmadığı sık sık görülmüştür. Bu çok üzücü durumun, Kasımda başlayacak yeni çalışma döneminde düzelmesi mümkün olmazsa parlamentoya karşı milletin direnme hakkını kullanmasının meşruiyet kazanmasından cidden korkulabilir. Parlamentoda temsil edilen partilerimizin ve bilhassa İktidar partisiyle Ana muhalefet partisinin memleketseverlik duyguları içinde yeni bir şuura ulaşmalarını küçük ve zararlı politika oyunlarına parlamentoyu vasıta yapmaktan vaz geçmelerini ve onu noraml çalışma düzenine kavuşturmalarını temenni ederiz.

ÖTE yandan bugünkü İç tüzük hükümlerine göre parlamento çalışma düzeninin çok bozuk olduğunu da kabul ve itiraf etmek lâzımdır. Kanun tasarı ve tek-

liflerinin ayrı ayrı birçok komisyonlardan geçmesi usulü her halde değişmelidir. Her kanunda hemen hemen her komisyonu en çok ilgilendiren hükümler bulunacaktır. Bugün yürürlükte olan usule göre tasarı ve tekliflerin her komisyonda ayrı ayrı görüşülmesi gerekir. Meselâ seyahat acenteleri, ya da tuz kanunu Adalet komisyonunun bile işi olmaktadır. Bu kanunlar İçişleri, Maliye, Ticaret gibi birçok komisyonlardan da geçmektedir. Bunun ne kadar uzun zamana, formaliteye ihtiyaç gösterdiğinden sarfı nazar, her birinin maddelerde yaptığı ayrı ayrı değiştirmelerle zaten tasarı ya da teklif kuşa dönmektedir. Umumî heyete geldiği zaman bir de orada tadil görmekte, tekrar komisyonlara havale edilerek yeniden görüşülmekte olduğu göz önüne alınırsa, çıkabilen kanunların ne halde olabileceği kolayca anlaşılır.

Kanun yapma usulünde köklü reformlara ihtiyaç vardır. Tasarı veya tekliflerin parlamentoya sevklerinden evvel, yetkili merkezi bir kurulun süzgecinden geçmesi ve parlamentoya geldikten sonra da önce Senatoda görüşülmesi ve Senatonun da bu bakımdan vazifeli dış uzmanlar ve organlarla takviye edilmesi, böylece hazırlanan kanun, tasarı ve tekliflerinin Millet Meclisinde tüm olarak kabul veya red olunması gibi radikal bir değişiklik, Anayasa değişmesini ve yeni bir siyasî kararı gerektireceğinden, belki şimdiki buhran karşısında ele alınacak meseleler olamaz. Bunlar parlamento normal gücüne kavuştuktan sonra ileirde düşünülebilecek şeylerdir. Fakat bugün bir İç tüzük tadiliyle dört beş ana komisyon etrafında çalışmalara yeni bir düzen verebilir. Her komisyona, âdeta karma komisyonmuş gibi, bütün Bakanlıklara karşılık üye katılabilir. Bu suretle bir kanun veya tasarı yalnız bir komisyondan geçmek suretiyle umumî heyet gündemine alınırsa, sık sık karma ve geçici komisyon kurmak zorunluğu da ortadan kalkar. Zaten bugün en önemli kanunlar geçici ve bazan da Karma olarak

kurulan tek komisyonlarda görüşülüp sonuçlandırılmaktadır. Bu usulü bütün kanunlar için uygulamak neden zararlı olsun? Tek komisyon zararlı ise o zaman neden en önemli kanunlarda bu yola gidilmektedir?

Komisyonların bakanlıklara mütenazır olmasından hiç bir zaruret yoktur. Karma beş altı komisyon içinde her bakanlığın konusuna giren işlerden anlayan üyeler bulunacaktır. Bu ana komisyonlar gerekirse, kendi içlerinden ihtisaslara değinen su-komisyonlar da kurabilirler. Eğer kanun akçeli hükümlere değiniyorsa bir defa da bütçe komisyonundan geçirilerek umumî heyete sevk olunur.

İlkel ve hantal devlet makinesini baştan sona kadar değiştirip hayatımıza yepyeni bir idare zihniyeti, yepyeni bir bütçe ve muhasebe zihniyeti mutlaka girmelidir. Fakat bütün bunları yapacak parlamentodur. Şu halde önce orayı ıslah etmek zorundayız. Bunun da en önemli şartı, kanunları inceleme usulünde sözünü ettiğimiz reformdur. Kasımda başlayacak yeni dönemde partiler parlamentoyu çalışacak duruma sokmak konusunda ortak bir anlaşmaya varırlar ve davranışlarını rejimi kurtarma, memleketseverlik ve iyi niyet esaslarına dayanabilirlerse, ilk mesele olarak bu konuyu ele almalarını temenni ederiz.

Sosyalist Olmayan Ortanın Solundaki Halk Partisi

GEÇEN ay dört uzun gün sürmüş olan Kurultayı, 1945 den bu yana Cumhuriyet Halk Partisinin oportünist temel yapısına uygun bir sonuç vererek kapandı. Sola doğru kayışın ifadesi olan «Ortanın Solu» ilkesi Partiyi ikiye bölme tehlikesi göstermekteydi. Kurultay bu bölünmenin, sanıldığından daha derin olduğunu ve aşağı yukarı ortanın solu ile ortada olanların eşit denecek bir güce sahip olduklarını gösterdi.

Başlangıçta Parti ortadan ikiye dölünecek gibiydi. Hattâ İnönü yaptığı konuşmada «Ortanın Solu'na karşı olanların aramızda yeri yoktur» bile demişti. Ama sayın İnönü Kurultayda «Ortanın Solu» nu öyle bir tarif etti ki, Ortada ve hattâ Ortanın sağında olanlar bile, «Eğer bu ise hepimiz Ortanın Solundayız» dediler ve iş yatıştı. Aslında anlamsız ve yersiz bir sloganın Partiye yeni bir sembol olarak seçilmiş olmasının hatalı olduğu çoktan anlaşılmıştı. Sayın İnönü başlangıçta «Sol» ve «Ortanın Solu» deyimlerindeki mânâyı ve bunların kullanılmasından doğabilecek sakıncaları kavramamış olsa gerektir. Bu deyim Halk Partisine hiç birşey kazandırmamış, tersine çok zarar vermiştir. Ancak geriye de dönülürse Halk Partisinin sol kanadının kopması ayrı bir tehlike olacaktı. En doğrusu «Ortanın Solu» deyimiyi kullanmakta devam etmek, fakat buna orta ve hattâ ortanın sağına uygun bir mânâ vermek olabilirdi. İstanbul İl Kongresindeki Kemal Satır'ın söylediği gibi, Ortanın solunu öyle bir tarif etmeliydi ki bunu, AP Genel Başkanı bile kabul edebilsin. Sayın İnönü Kurultayda bunu yapmış ve bütün delegelere «Eğer bu demekse bu işte hepimiz varız» dedirtmiştir.

Deyimi kalıp olarak alıp mânâyı almamak Halk Partisini ikiye bölünmekten kurtarabilecek midir? Ortanın Solunda olanlar ve meselâ yeni Genel Sekreter Bülent Ecevit, bu deyime verilen mânâda İnönü ile mutabık mıdır? Bu sorulara fazla tereddüt etmeden «Hayır» cevabını vermek mümkündür. İnönü meseleyi çözmemiş, sadece örtbas etmiştir. Kurultayda İsmail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu gibi Ortanın sözcülüğünü yapan parti liderlerinden ziyade İnönü'nün Bülent Ecevit'e iltifat etmesi, onu aşırı gitmekten alıkoymak için olmuştur. «Halk Partisi ortanın solundadır, ama sosyalist değildir» formülü de Orta kanadı tatmin etmek için icat edilip kullanılmıştır. Dikkata değer bir nokta da «Orta nedir?» diye kimsenin çıkıp birşey sormamış olmasıdır. Oysa ki, İsmet Paşa'nın anlattığına göre Halk Partisi, ne sağda ve ne de solda olmayıp ortada bulunan bir partidir.

Bülent Ecevit ve arkadaşları ise «Ortanın Solunda» dırlar ve sosyalisttirler. Halk Partisine «Sosyalist» denmesinden son derece korkanların nasıl «Sol» kelimesini korkusuzca kullanabildikleri anlaşılır şey değildir. «Çevir kaz yanmasın» kabilinden yakıştırma ve tevillerin etkili ve yararlı olacağını ummanın kendi kendini aldatmak ve zaman kazanmaktan öte bir faydası olmayacağını da zaman gösterecektir.

İdamların Önlenmesine Çalışan İnönü'nün Gürsel'e Mektubu

CHP Genel Sekreteri Kemal Satır, 16 Ekim günü Parti merkezinde yaptığı basın toplantısında, Yassıada mahkemesinde kararın açıklanmasından iki gün önce İnönü'nün, Silâhlı Kuvvetler Başkumandanı ve M.B.K. Başkanı Gürsel'e yolladığı bir mektubu açıklamıştır. 13 Eylül 1961 tarihini taşıyan bu mektupta şöyle denmektedir:

«Memleketimizin bugünkü halinde ne kadar az sayıda olursa olsun, ölüm kararlarının tasdik ve infazı yüksek millî menfaatlere her suretle aykırıdır. Kansız bir ihtilâl yapıldı. Böyle bir ihtilâlden birbuçuk sene sonra, geçmiş bir iktidar erkânının siyasî suçlarından dolayı idam edilmeleri, siyasî idamların bünyesinde zaten mevcut olan hak tereddüdünü âzamî ölçüde arttırmış olacaktır. Suçluların en ziyade kahrını çekmiş vatandaşlar bile bu infazı aşırı bu-

lacak ve müteessir olacaklardır. İhtilâlden birbuçuk sene sonra seçimlere gidiyoruz, eski, yeni siyasî parti mensupları arasında yaklaşma ve anlaşma çâreleri arıyoruz. Bu çabalama içinde artık eskimiş olan siyasî suçlardan dolayı idam cezası tatbik etmek siyasî partiler arasında ve memlekette mânen huzur teessüsünü imkânsız kılacaktır. Unutmamalı ki, yarın seçime gidecek ve seçimlerden sonra idareye katılacak siyasî partilerin çoğu, geçmiş iktidar partisinin mensuplarına büyük mikyasta istinat etmektedir. Bunlar yalnız seçim esnasında değil, seçimden sonra da ruhlardaki daimî bir yarayı işletmekten geri kalmayacaklardır. Ceza tatbikinin bünyesinde taşıdığı ibret ve tenbih hassaları, şimdi infaz yapılmamasında daha ziyade mevcuttur. Memleket huzurunun ve vatandaş münasebetlerinin iyi yola girmesi için ümitlerin bağlanabileceği tek çâre bundan ibarettir. Suçluların idam olunmaması ayaklanma teşebbüsünde olacakların cüretini arttıracağı endişesi mübalâğa edilmemelidir. Ayaklanma teşebbüsünün maddî kuvveti hiç bir zaman devlet ve hükümetin kuvvetiyle başa çıkamaz. Bu teşebbüslerin dikkate alınacak tarafları daha ziyade ruhî ve mânevî kuvvetleridir. Bu kuvvetler ise, idam cezasının infaz olunmasıyla artmak, infaz olunmamasıyla zayıflamak istidadındadır. İnsanların tecrübesinin bir değeri varsa, bizim her yerde gördüğümüz sonuç budur.»

«Sayın Orgeneral,»

«Biraz da infaz meselesinin bir diğer önemli tarafına temas etmek isterim.»

«Mahkemenin vereceği kararlara tesir edilmemesi ve mahkemece verilen kararların tatbik edilmesi ordunun isteği olduğundan bahsedilmektedir. Mahkeme kararlarına tesir edilmemesi arzusu ordu için tabii bir ihtiyaçtır. En büyük millî müessesemiz olan ordumuzun adalet bağımsızlığı fikri ile dolu olmasını, millet anlayışının bir yankısı saymak lâzımdır. Bu arzu takdire ve saygıya lâyıktır. Yalnız, ölüm cezasının infazı ayrı bir meseledir. Nitekim Anayasa bunu, Millî Birlik Komitesinin hususî kararına bağlayarak kayıt ve şart altına almıştır. Eğer vârit ise, ordu adına Millî Birlik Komitesinin idam kararının tasdikine icbar edilmesi haksız ve kanunsuzdur. Ordu adının böyle bir mevzuda kullanılması, Türk ordusunun ebedî şerefine karşı saygı duygusu ile telif olunamaz. Ordu tesiriyle bir infaz muamelesi millette orduya karşı devâ bulmaz bir kırgınlık yaratacaktır. Milletle ordu arasına girecek böyle bir hâtıranın tepkisini düşünmek insana dehşet veriyor.»

«Hülâsa, infaz kararında ordunun tesirini Millî Birlik Komitesinin yerine getirmek, akla gelebilecek mahzurların en büyüğünü taşır ve tarih önünde karar verenlere de verdirenlere de hesapsız vebal yükler. Ordunun böyle bir tesir yaptığına ve yapacağına asla inanmıyorum. Millî Birlik Komitesinin,, ağır ve şerefli vazifesini tamamlarken, memleketin selâmeti bakımından duyduğum endişelerin üzerinde duracağını ümit ediyorum.»

«Sayın Orgeneral,»

«Türkiye bugün bir ittifak manzumesi içindedir. Her meselenin önünde, millî savunma için müttefikler arasında haysiyetli ve itibarlı bir mevkide bulunmamızın büyük ehemmiyeti vardır. Bu bizim için öyle bir ihtiyaçtır ki, bunda kusurlu olmak, hattâ ittifak manzumesi içinde bizden daha kusurlu üyelerin bulunması ihtimalinde bile bizim için mâzeret teşkil edemez.»

«Siyasî suçlardan dolayı ölüm cezası, bugün yeryüzünde hemen hiçbir medenî ülkede kalmamış gibidir. Türlü tehlike karşısında bulunan memleketimizin bekçileri ve koruyucuları olan Millî Birlik Komitesi üyelerinin ellerindeki aziz emaneti vahim bir itibar buhranına maruz bırakmıyacaklarını hulûs ile ümit ediyorum.»

«Sayın Orgeneral,

İnfaz meselesinde düşündüklerimi şimdiye kadar muhtelif vesilelerle size ve temas edebildiğim Millî Birlik Komitesi üyelerine tam bir açıklık ve kesinlikle söylemekte

kusur etmedim. Şimdi resmî vazife olarak son kararı vereceğiniz anda Millî Birlik Komitesine bu konudaki düşüncelerimin resmen bildirilmesini sizden niyaz ediyorum.

Üstün saygılarımın kabulünü istirham ederim, Sayın Orgeneralim.

İsmet İNÖNÜ»

Bu çok önemli tarihî mektubun açıklanmasına, Talât Aydemir'in yayınlanan hâtırasında idamların İnönü'nün desteklediği yolundaki iddiasiyle birlikte, son günlerde bazı yayın organlarında idamlar konusunun İnönü'nün şahsına ve Halk Partisine karşı aşırı derecelere varan hücumlar yapılması sebep olmuştur. Memleket siyasî hayatında mesuliyet sahibi olarak İnönü'nün idam kararlarının verilmesinden ve infazından önce yaptığı bu asîlâne müracaat, bütün iddia ve isnatları kökünden çürütmüş ve kamu oyunda uyandırılmış şüpheleri ortadan kaldırmıştır. Tarihimizin ve milletimizin seçkin adamından beklenecek olan da buydu. Sayın İnönü'nün, ölüm cezalarının infazından doğacağını vaktinde en yetkili makamlara bildirdiği tehlikeleri, maalesef, önlemek mümkün olamamış ve milletin vicdanında kapanmayan bir yara açılmıştır.

Bununla beraber, ihtilâllerin kendilerine özgü kanunları ve psikolojisi hiç bir zaman unutulmamak ve ihtilâl bittikten sonra olayları, aktığı günlerin şartları ve ortamı göz önüne alınarak bu kanunlar ve psikoloji çerçevesi içindi mütalâa etmek lâzımdır. Olan olmuştur. Şimdi başarıya ulaşmış bir ihtilâl hareketinin kurduğu yeni bir hukukî düzen içindeyiz. Bir hata da olmuşsa bunu unutmaya ve bir kan dâvası yaratıp milleti bu yüzden de birbirine düşürmeye kimsenin hakkı yoktur.

İnönü, tarihî vazifesini vaktinde yapmış olmanın huzuruna kavuşmuş ve manevî sorumluluktan kurtulmuştur. Açıklanan mektup ancak bu bakımdan bir önem taşır. Yoksa bu açıklama, çok zararlı gördüğümüz ve devamından endişe duyduğumuz bir akımı şiddetlendirerek desteklerse ve 27 Mayıs'a ve onu yaratanlara karşı doğurulmasına çalışılan kin ve düşmanlığı beslerse o zaman, İnönü'nün yüksek seviyede bir devlet adamına yakışan memleketseverlik duygusunu şahsî prestiji hesabına feda etmemiş ve çift kırmızı balmumu mühriyle Parti kasasında saklanan mektubu bugünkü hava ve ortam içinde açıklamamış olması temenni edilirdi.

Planlamada Bir İstifanın Düşündürdükleri

DEVLET Plânlama Teşkilâtı İktisadî Plânlama Dairesi Başkanı Baran Tuncer Başbakan Demirel'e bir muhtıra vererek «*Kısa zamanda tedbirler alınmadığı takdirde Teşkilâttaki çöküntünün önlenemiyeceğini ve ikinci Beş Yıllık Plânın zamanında hazırlanışının tehlikeye düşeceğini*» bildirerek görevinden istifa etmiştir. İktisadî Plânlama Dairesinin istifa eden başkanı, eski vazifesi olan Siyasal Bilgiler Fakültesinde bir profesörün asistanlığına dönmüştür.

Bizce, Devlet Plânlama Teşkilâtında bir çöküntü olduğu bu istifa ile değil, henüz bir Fakültede asistan olacak seviyede bir toy gencin böyle bir teşkilâtın en önemli bir Dairesi Başkanlığına atanmasiyle başladığını kabul etmek gerekir. Hayat tecrübesinden yoksun ve ilmî değeri de henüz asistan olmaya yeterli bir genç kendisine teklif edilen böyle ağır bir vazifeyi kabul ederken, bu işin pek ciddiye alınmadığını anlaması ve davranışlarını ona göre ayarlaması gerekirdi. Şimdi asistanlığa dönerek profesör ve doçentlerin ilmî himayesi altında akademik formasyonunu tamamlamaya karar vermiş olması, şahsı ve memleketi namına hayırlı olmuştur.

Milliyet gazetesinde okuduğumuza göre, Tuncer, Başbakan Demirel'e verdiği muhtırada şu hususlara değinmiştir:

- *Devlet Plânlama Teşkilâtı, iktisadî kararlar alınmasında hükümetlerin en yakın yardımcısı olması gerektiği halde, son aylarda bu görevini yerine getirmemektedir.*
- *Çeşitli Kuruluş ve Bakanlıkların sorumlularının Plânlamaya karşı olan olumsuz davranışları sonucunda, plân ve program tedbirleri uygulanamamaktadır.*
- *Plânlama Teşkilâtı, iktisadî gidiş*

hakkında hükümete görüş veya rapor verememekte, böylece en önemli bir görevini yerine gtirememektedir.

- *Plânlamanın başına geçici statüde bir kimsenin bulunması birçok kararların alınmasını geciktirmiş, bu yüzden Daireler arasında koordinasyon sağlanamamıştır.*

- *Teşkilât sorumluları, plânlama konusunda kamu oyuna bilgi vermekten alıkonulmuştur.*

Bu haklı şikâyetler karşısında Başbakanın ve hükümetin bundan böyle alacakları iktisadî kararlarda Plânlama Teşkilâtına danışacaklarını, çeşitli Kuruluş ve Bakanlıkların Plân ve Program tedbirlerini uygulayacağını, Plânlama Teşkilâtının da hükümete iktisadî rapor vereceğini ve buna karşılık kamu oyuna bilgi vermekten alıkonulmıyacağını kimse düşünemez. Çünkü muhtırada sözü edilen bu şikâyet konuları, Plânlamayı küçümsemiş, kolay kurulur ve işler bir teşkilât sanmış olan Millî Birlik Komitesinin yaptığı acele ve noksan kuruluşun süre gelen kusurlarından doğmaktadır, ve bu gidiş içinde durumun değişeceği de beklenemez.

Bu kusurların başında. Plânlamanın direktif ve teknik iki safhadan ibaret olduğunun ve bu iki fonksiyonu en iyi şekilde bağdaştıracak bir organlaşma ile başarılabileceğinin anlaşılmamış bulunması gelmektedir. Plânlama Teşkilâtını kurarken yapılan şey, teknisiyenleri bir araya toplamak ve başlarına da Müsteşar seviyesinde bir zati getirmekten ibaret kalmıştır. Bu suretle direktif, teknisiyenlere bırakılmıştır. Hükümetle Plânlama arasında üst kademede yetkili bir kurul yoktur. Oysa ki, önce her alanda bilgi ve tecrübe sahibi yirmi otuz kadar birinci derecede mütehassıstan mürekkep, yeterli yetki ile donatılmış yüksek seviyede daimî bir Plânlama Kurulunun teşkili gerekirdi. İçlerinde dünya çapında ün yapmış ecnebi plâncıların da bulunacağı böyle bir kurula, aynı zamanda çeşitli araştırma enstitüleri de kurularak bağlanacaktı. Plânlama Yüksek Kurulu ve araştırma enstitüleri, üniversiteler, başka araştırma kurulları ve meslekî teşekküllerle bağlantılı olarak çalışmalıydı. Bunlardan başka bölge ve sektör plânlamalarında halkın, sosyal zümrelerin arzu ve dileklerini dile getirecek kongreler toplanmalı; bu suretle plân işi demokratik bir örgü ile desteklenmeli ve kuvvetlenmeliydi.

Bugün plân yapma ve onu uygulama organları ayrı istikametlerde, fonksiyonları birbirine karışmış ve çok defa karşı karşıya gelmiş şekilde çalışmaktadırlar. Plânlamanın başında geçici statüde bir kimse bulunacak, yani Müsteşarlık vekâletle idare edilecek yerde asaleten birisinin getirilmiş olması, Daireler arasında koordinasyonu sağlamaya yetmez, Plânlama ile icra organları arasında fonksiyon ayırımı yapılamadığı süre, koordinasyon söz konusu olamaz. Plânlama, teknisiyenlerin direktifine bırakıldığı için şimdi asistanlıktan gelme bir İktisadî Plânlama Başkanı, Başbakana muhtıra vererek organik bünyeden doğan ve bu bakımdan normal karşılanması gereken aksaklıklardan şikâyetle istifa edebilmektedir. Hükümetin böylesine bir Plânlama Teşkilâtından öğüt ve direktif almasını istemek ve bu olamayınca istifayı basıp gitmek, formasyon ve kavrayış eksikliğinin bir sonucu olmak gerekir.

Kısacası, çeşitli yazılarımızla değindiğimiz gibi, bugün bir deve kuşuna benzer kuruluş içinde olan Plânlama Teşkilâtını gerçek fonksiyonlarını yapacak duruma getirici bir reformla yeniden kurmayı başaramazsak, başlangıçdan beri sürüp giden teknisiyenlerin hakikaten vazifelerini yapamayacak durumda bulunarak çekilip gitmeleri önlenemiyecek, ve bu Teşkilâtın ya iktidarların nabızlarına göre şerbet veren Fetva Emanetleri, ya da onlara karşı bir tenkit organı durumunda gelişme göstermesi de bir zaruret olacaktır.

Tarih Boyunca Türkiye'nin Kaderine Rus Komşuluğunun Etkileri

AP İstanbul Milletvekili ve Akbank İdare Meclisi başkanı sayın Ahmed Dallı; «Tarih boyunca Türkiye'nin kaderine Rus komşuluğunun etkisi» konulu nakdî mükâfatlı bir yazı yarışması tertip etmiştir. Böyle bir yarışmanın tertibi nedenini sayın Ahmed Dallı, şöyle açıklamıştır:

«— Üzülerek müşahede etmekteyim ki, Türk - Rus münasebetlerinin tarihî seyri ve Rusya'nın Türkiye üzerindeki emelleri hakkında yeni yetişen nesiller kâfi derecede bilgi sahibi değildirler. Bunun sebep ve âmillerini bilememekle beraber, bu noksanı Millî terbiye ve irfanımız için bir noksan telâkki etmekteyim. Genç nesillerin üzerinde yaşadıkları toprakların jeopolitik ehemmiyeti, hemhudut oldukları toplulukların ne sebeple kendimize yakın veya uzak olduğunu, bizi tehdit eden tehlikelerin hangi istikametten ve ne suretle geleceğini iyice bilmeleri, kendilerini ve kendilerinden sonra gelecekleri bu bilginin şuuru içinde yetiştirmelerinin Millî selâmet ve bekamız yönünden bir lüzum olduğuna inanmaktayım.»

«Benim nâçiz teşebbüsüm bu yolda ufak bir hizmet görebilmek emelinden doğmuştur. Eğer ayni konuda benim gibi düşünenler bu teşebbüse katılmak arzusunu beslerler ve bunu fiilen teyit ederler ise çok sevinirim. O takdirde çalışmaların değerlendirilmesini sağlayacak maddî malzeme de artmış olur ki, bu neviden yarışmaları her sene tekrarlamak ümidi tahakkuk safhasına girer.»

«Eğer bu alâka benim ümit ettiğim seviyenin üstüne çıkacak olursa bir enstitü veya tesis kurmak, bu müesseseyi yarışmanın konusu üzerindeki çalışmalara tevcih etmek ve yapacağı daimî neşriyat ile Milletimizi uyarmak imkânı da elde edilmiş olur.»

«Şu ciheti de belirtmek isterim ki, maddî imkânlarım elverdiği müddetçe bu çalışma ve yarışmayı her yıl tekrarlamak ve devam ettirmek kararındayım.»

Yarışmanın ilân edilen şartları şunlardır:

1. Tarih boyunca Rusya komşuluğunun gelişmemizi engelleyen veya geciktiren yönlerini konu alacak; tarihî olaylara, belgelere, savaşlara, anlaşmalara dayanarak Türkiye'nin Rusya ile komşu olmaktan dolayı almağa mecbur olduğu tedbirleri, uğradığı zararları, katlandığı külfetleri, Rusya ve başkaları ile yapmak zorunda kaldığı harpleri ve anlaşmaları göz önüne koyacak ve bu suretle yeni nesillerin bu çetin komşumuzu yakından tanımasını sağlıyacak etüdler arasında; Profesör Enver Ziya Karal, Profesör Tayyip Gökbilgin, Profesör Halil İnalcık, Profesör Aydın Yalçın ile Namık Zeki Aral'ın teşkil edecekleri bir Jüri'nin birincilik vereceği esere Ahmed Dallı tarafından nakden 4.500 lira ödenecek, ikinci dereceyi alana 1.000 ve üçüncüye 500 lira verilecektir.
2. Hiçbir yerde tamamen veya kısmen yayınlanmamış olması şart olan eserin, ilân tarihinden başlıyacak ikiyüz gün içinde (P.K. 958, Karaköy, İstanbul) adresine postalanmış olması şarttır. Bu müddet içinde gelecek olan eserlerin tetkiki jüri tarafından altmış günde ikmal ve karara bağlanacaktır.
3. Eser, yazı makinesiyle 23x30 eb'adında kâğıtlara normal aralıklarla en az yüz sayfa olarak yazılmış bulunacaktır.
4. Yazar kapalı bir zarf içine adını ve adresini koyarak bunu eseri ile birlikte yollamış olacaktır. Metnin üzerinde hiçbir isim, adres ve işaret bulunmıyacaktır.
5. Eserin bugünkü konuşma diliyle yazılmış olması ve ilmî esaslara riayet etmiş bulunması şarttır.
6. Birinciliği kazanan eser yazarı ile mutabık kalınarak yayınlanacaktır. İkinci ve üçüncülüğü kazananların dahi yayınlanması mümkündür.

İktisadî Kalkınma Tesisi Kuruldu

İSTANBUL Sanayi ve Ticaret Odaları'nın uzun bir süreden beri devam ettikleri hazırlık çalışmaları sonunda «İktisadî Kalkınma Tesisi» adında bir Tesis kurularak, çalışmalara başlamıştır.

İktisadî Kalkınma Tesisi, Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını sağlamak bakımından çok önemli olan şu dört konuda çalışmalar yapacaktır:

1.— Yatırım yapacak müteşebbislerin eğitimi, lüzumlu bilgi ve haberlerle teçhizi,

2.— Üyeliğimizin hazırlık dönemi içinde bulunduğumuz Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Türkiye ekonomisinin gerektiği gibi hazırlanarak girmesini ve bu ortaklıktan memleketimizin elde edeceği faydanın mümkün olan en yüksek seviyeye ulaşmasını sağlamak,

3.— Devlet Plânlama Teşkilâtı ile özel sektör arasında koordinasyonu temin etmek, plânın halk efkârına daha iyi tanıtılmasını sağlamak ve özel sektör görüşünün plânlama teşkilâtına duyurularak hazırlanacak plânların memleket şartlarına daha uygun olmasını temin etmek,

4.— Müteşebbislerimize yatırım projelerinin hazırlanmasında yardımcı olmak; Türkiye ve dünya ekonomisinin değişen şartları muvacehesinde hangi sektöre ve ne şekilde yatırım yapmaları gerektiği yolunda istişarî hizmetlerde bulunmak.

İktisadî Kalkınma Tesisi, OECD ve Ford Vakfı ile de temaslar yaparak, bu kuruluşlardan Tesise önemli ölçüde teknik ve malî yardım sağlanmış bulunmaktadır. Bu yardımlar meyanında Tesis'te yabancı uzmanların görev alması ve Türk personelin, Plânlama ve Proje değerlemesi Ortak Pazar konularında yetiştirilmek üzere yabancı ülkelere gönderilmesi imkânları temin edilmiş bulunmaktadır.

ABONEMİZ OLMAYAN OKUYUCULARIMIZA

"Barış Dünyası" en çok abonesi olan ve bu bakımdan bütün Yurtta perakende satışı için yeteri kadar tevziat yapamayan bir aylık mecmau olarak abone olmayan okuyucularına istedikleri yerde mecmua bulunduramamaktadır. Bayilerle yaptığımız mahdut sayıdaki tevziatı da çoğaltma imkânından yoksun olduğumuzu üzülerek okuyucularımıza arzetmek isteriz.

Öteyandan aylık bir mecmua da bayilerde ancak bir hafta kadar kalabilmekte ve hafta sonlarında satılmayan sayılar iade olunarak satıştan kaldırılmaktadır. Bu yüzden vaktinde ve bulunduğu yerdeki bayilerde mecmuamızı tedarik edemeyen okuyucularımızdan İdarehanemize kadar gelerek satın alanlar çoğalmaktadır.

Bu durum karşısında abone olmayan sayın okuyucularımıza bayilere verdiğimiz fiyatla, yâni 150 kuruşla mecmua yollamak üzere özel bir servis kurduk. Okuyucularımıza istedikleri adetteki mecmuayi bedelini 150 kuruş üzerinden posta havalesi veya pul olarak bize yollarlarsa, muntazaman posta vasıtasıyla irsalâtta bulunabileceğimizi duyururuz.

İDEOLOJİ

Devletçilik inkılâbı nasıl başarılabilir?

Yaza: Ahmet Hamdi BAŞAR

DEVLETİN ekonomiyi düzenlemesi ve yatırım yaparak işletmeler kurup idare etmesi, hele kendiliğinden düzen bulmamış ve yatırımları özel kişiler eliyle yapılıp tamamlanmamış olan geri memleketlerde, kaçınılmaz bir zarurettir. Savaşlar ve büyük buhranlar dolayısiyle ileri kapitalist memleketlerde de devletin ekonomik hayata çeşitli ölçülerde müdahalesi bir zaruret olmuştur. İleri ve geri bütün ekonomilerde devletin gerek düzenleme ve gerekse yatırım yapma ve işletme kurup idare etme fonksiyonu çoğalmış ve böylece «Karma ekonomi» denen yeni bir rejim doğup yayılmıştır. Sosyal bilimler ve politika alanındaki yeni akımlar, şimdi bundan beslenmektedir. Karma ekonomiyi sürüp gidecek esaslı bir rejim olarak tanıyan ve buna göre ideolojisini hazırlayan ilim adamları vardır. Programlarını ve politik mücadelelerini bu rejime göre ayarlamış partiler her yerde sağ ve sol arasında orta kanadı teşkil etmektedirler.

Ortanın sağı, politika terminolojisinde, devlet müdahalesinin aleyhinde olan liberaller, ortanın solu ise bu müdahaleyi sonuna kadar götürüp sosyalizmi kurmayı hedef edinenler için kullanılmaktadır. Sağ ve sol kanatlar, geri memleketlerde kuruluş dönemlerinde ve ileri memleketlerde buhran dönemlerinde karma ekonomiyi kabullenmelerine karşılık, bunun geçici olması gerektiği görüşündedirler. Bu ekonominin gelişmesi ya özel sektör ya da devlet sektörü yönüne doğru olmalıdır; son hedef ya liberal ya da sosyalist bir rejimdir; yoksa karma ekonomi devamlı bir rejim olamaz, demektedirler.

KONU bizde de hayli çetin tartışmalara yol açmıştır. Doğrusuna bakarsak bu tartışmalar, 1930 da Başbakan İnönü'nün kurulan rejimi «Mutedil devletçilik» olarak adlandırdığı günlerden başlar.

1930, hem dünya buhranının patlak vererek bizi de etkisine aldığı hem de iki partili rejim denemesinin yapıldığı ve Serbest Fırkanın kurulduğu senedir. Türkiye'yi idare edenler, yani politikasına, düşün ve bilim hayatına yön verenler o tarihlerde de dünya ve Türkiye realitesini kavrayamamışlar; ileri kapitalist memleketlerde çıkan buhranı, bizim de buhranımız sanarak telâşa düşmüşlerdi. Bu şaşkın ve telâşlı durumumuzun etkisi altında doğan «Serbest Fırka» tamamiyle liberal bir doktrin savunucusu olarak Türkiye'nin bu yönde kalkınacağı ham hayalini programına temel yapmıştı. Oysa ki, Türkiye ancak devletçilik yoliyle kalkınabilirdi. Bundan dolayı Başbakan İsmet İnönü şimendiferin Sivas'a ulaşması vesilesiyle orada verdiği söylevde «Mutedil devletçilik» deyimiyle karma ekonomi rejimini ilke olarak ilân etti. O senenin sonlarına doğru Serbest Fırka kapandı ve böylece realite dışı bir akımın politik hayatımızda yarattığı tehlike önlendi. Sonraları «Mutedil Devletçilik» terimi, daha da kısaltılarak, «Devletçilik» oldu; ve 1950 ye kadar 27 yıl memleketin idaresine ve kaderine hâ-

kim olmuş bulunan Cumhuriyet Halk Fırkasının altı ilkesi arasında ve başında yer aldı.

MUTEDİL devletçilik lâfının ortaya atıldığı sıralarda, memleketimizde devletçi iki fikir akımı da birlikte doğmuştu. Bunlardan Kadrocu denenlerin savunduğu fikre göre, devletçilik sadece devamlı değil, aynı zamanda devletin iktisadî hayatı bütüniyle ele alacağı temelli bir rejime konmuş addı. İkinci fikir akımı, şahsen bizim de içine katıldığımız, İktisadî Devletçilik doktriniydi. Biz geçici bir zaruret olan devletçiliğin gayesini, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan, aynı zamanda insanın insan tarafından sömürülmesini önleyen, sınıflar ve zümreler arasında sosyal adaleti ve dengeyi sağlayan hür ve demokratik bir düzene kavuşmak olduğu görüşüne dayanmaktaydık. Bu doktrin o zamanlar Cumhuriyet Halk Fırkasının da ilân ettiği ve savunduğu devletçilik ilkesine — sosyal yönü hariç — az çok uymaktaydı. Fırka programında devletçilik: «Özel teşebbüsün yapamadığı işleri devletin yapması ve kurduğu işletmeleri sonra özel teşebbüse devrederek ortadan çekilmesi» anlamına gelmekteydi. Bu nokta Sümerbank ve Etibank gibi devlet Holdinglerinin kuruluş kanunlarında da açık hükümlere bağlanmıştı. Fakat bu doktrin hiç bir zaman yürütülemedi. 1950 ye kadar Halk Partisi iktidarları, kurulan işletmelerden bir tanesini olsun anonim şirket haline koyarak halka devir edemedi.

1950 den sonra devletçilik aleytarı ve özel teşebbüsten yana bir programla işbaşına gelen Demokrat Parti de, on yıllık iktidarı zamanında, savunduğu doktrine ve programa tatbikatta yer veremedi. Öte yandan devletin iktisadî hayatı düzenleme ve yöneltme fonksiyonu, gün geçtikçe, daha da arttı. Türk parasını korumak için, dış ödemelere ve ithalât ve ihracat işlerine sıkı bir kontrol kondu; ve para gerçek değerinden çok düşük dondurulmuş kanunî değeriyle muamele gördü. Yalnız para ve dış ticaret işleri değil, iktisadî ve malî hayatın hemen bütün safhalarında devletin müdahalesi çoğaldı. Bu surettle Türkiye'de devlet, siyasî bir güç olmanın yanı sıra ve ondan daha kuvvetli olarak, bir iktisadî ve malî güç kazandı.

TÜRKİYE, devletçi bir rejim içinde büyük güçlükler ve çıkmazlara sürüklenmiştir. Bu rejimin bütün dünyada benzeri bulunmadığı kolayca iddia olunabilir. Çünkü kalkınmayı sağlayıcı vasıta olarak kullanılan devlet, kuruluşu, işleyişi, zihniyeti, usulleri ve her şeyiyle modern toplumların ilk önce tasfiye etmeleri gereken en ilkel ve en işe yaramaz devletiydi. Suya düşenin yılana sarılması gibi, tarihî bir zaruretle kalkınmada o devlete dayanıyorduk. Bundan dolayı devlet, sayısız kollariyle toplum bünyemizi sımsıkı bağlayarak hareketsiz hale koyan ve gittikçe kuvvetlenerek kurtulması imkânsız hale gelen bir ahtapot olmuştu. Türkiye, Atatürk'ün yarattığı yepyeni ve modern bir devlet olacak yerde, gün geçtikçe her şeyiyle eski Osmanlı Kapıkulu devletini yaşatmaya ve geliştirmeye çalışan, bir memleket oldu. Bütün usulleriyle, parlamentosundan başlayarak vergi dairesine kadar, dünyanın en acayip, en köhne ve işe yaramaz makinesi bizdedir. Dinamik hayatı bu statik devletin idaresine bırakmışız. Eskiden iktisadî ve sosyal hayata devlet karışmazdı. Zaten Türk toplumu dinamik bir hayat düzeni içinde değildi; her şeyi donmuş, kalıplaşmış, çürüyüp tefessüh etmişti. Öyle bir topluma öyle bir devlet yakışırdı. Eğer Türkiye Batı'nın 19 uncu asırlarını yaşasa ve o yolda kalkınmaya girişebilseydi, Atatürk ihtilâlinin ilk hedefi, Batıda olduğu gibi, bu devleti ortadan kalırmak olacaktı. Gerçekte Atatürk, bu hedefe bütün güciyle sarıldığı halde, Osmanlı Kapıkulu devletini yenemedi, veya giriştiği reformlarda onu vasıta olarak kullanacağı için bir süre yenmek istemedi. Bu yüzden büyük Türk ihtilâli, yıkılması gereken çürük bir temel üzerine kuruldu; ve Altı Ok arasında devletçilik, inkılâbın temel ilkelerinden biri olduktan sonra, kalkınmada bu devletin tek vasıta olması Türkiye'yi bugünkü perişanlık ve tezatlar içine sürükledi. En az otuz beş yıldır kalkınma yönünde millet-

çe bu kadar çabalar yapmamıza ve fedakârlıklara katlanmamıza karşı aldığımız mesafe, başka milletlerin yarısı bile değilse ve Yunanistaniyle, Bulgaristaniyle, Arabistaniyle birçok memleketler bizi fersah fersah geçmişlerse, bütün bunların tek sebebi, dinamik hayatı durduran ve köstekleyen eski devleti değiştirmeden iktisadî kalkınmayı onun vasıtasiyle başarmaya koyulmamızdır. 1933 de de yazdığımız gibi (*) devletçilik ilkesi, bu devletin iktisadî hayata tehakküm etmesi demek olacaksa, böyle bir devletçiliktense düpedüz liberalizm daha iyi olurdu. Türkiye'de inkılâplar ve toplum bünyesinde köklü değişmeler oluyor; iktidarlar değişiyor; ama devlet hep aynı kalıyor; kimse bu makinenin bir tek vidasını değiştiremiyor, ve ona eninde sonunda boyun eğerek teslim oluyordu.

Bizim kesin inancımıza göre, Türkiye'de devlet bu halde kalacak ve değişmiyecekse, kalkınma ve yeni bir millet olarak örgütlenme dâvamızda tutacağımız yol, iktisadî hayata düzenleme ve işletme şeklinde bu devletin yaptığı müdahaleyi azaltmak olmalıdır. Kambiyo kontrolünden, ithalât ve ihracat düzenleme ve ayarlamadan başlayarak, bu ahtapotun dal budak sardığı her yerde kollarını kesmeliyiz. Toplumumuz bu işleri serbest bırakamıyacak ise, o zaman aynı fonksiyonları, bu ilkel ve hantal makineye gördürecek yerde, hayatın dinamizmine uyan ve kamu yararına çalışan başka uzviyetlere terk etmeli, ve bunlar yoksa yaratmalıyız. Bu konuda köklü bir reforma ihtiyacımız vardır. İktisadî Devlet teşekküllerinin de kurulacak halka yaygın anonim şirketlere devri ve hiç olmazsa karma ekonominin bu alanda gerçek anlamiyle uygulanması lâzımdır. Bizde uygulanan karma ekonomi, hudutlarını birbirine kapamış ve mütareke halinde yaşayan iki komşu düşman devletin durumuna benziyor.

Devlet özel sektörle, özel sektör devletle ortaklık kuramaz. Bu hangi kafadan çıktı? Nasıl böyle bir sisteme karma ekonomi denir? Akıl erdirmek mümkün değildir.

TÜRKİYE'NİN bir numaralı dâvasından söz ediyoruz. Kolay çözümleneceğine de inanarak bu dâvanın üzerinde aylarca, yıllarca durmaktayız. 1930 da Atatürk'e sesimizi duyuramamak mutsuzluğuna uğramamızdan sonra, ümidimizi kesmeden, nâçiz kitaplarımız, yazılarımızla inandığımız yolda yürümeye çalıştık. 1950 de mebus olarak teşriî hayata girmemiz üzerine idealimizi gerçekleştirici bir kanun teklifi hazırlayıp Meclise sunmayı bile denedik (**). Bu yüzden politikada kötü kişi olmamızın zerre kadar önemi yoktur. Fakat hüsranımız otuz yılı aşan bir ömür boyu denecek kadar sürüp gitmiş olan mücadelemizin hâlâ hiç bir meyva vermemiş olduğunu görmekten doğmaktadır. Bununla beraber, yaşadığımız toplumun niteliğine bakarak ve sosyal oluşları kendi kanunları içinde nedenlendirmeye çalışarak, bunu da normal karşılamakta ve böylece kendimizi ümitsizlik çukuruna düşmekten kurtarmaktayız. Devletçi olan Halk Partisi devrinde olduğu gibi, özelci olan Demokrat Parti devrind de bu devlet, kılına dokunulmadan olduğu gibi kaldı. Neden? Çünkü iktidara geçenler, iktisadî hayatı emir ve kumandaları altında tutmakta son derece yararlanacaklarını anladılar. Bütün piyasayı, bütün iş sahalarını, bütün malî kaynakları eline geçirmiş olanlar, bunları nasıl ellerinden çıkarabilirdi? İşetmeler, adamıarınl yerleştirecek ve atıfet dağıtacak kapılardı. Gazete kâğıdını ve mürekkebini iktidarın verdiği, yaşaması için gereken ilânını da istediği ölçüde ayarladığı süre, basını yalnız ona hizmet etmesinden daha normal bir şey olamazdı. Lisansları, kredileri dağıtan o oldukça, hürriyetçi burjuva hareketi düşünülemezdi. Artık iktidarda kalmak için siyasî değil, daha ziyade iktisadî güce sahip olmak lâzımdı. İşte bizce başlangıçtan beri her iktidarın, devletçiliğe sımsıkı sarılmasının, onunla can kardeşi olmasının başlıca nedeni budur.

Şimdi AP iktidarı, DP den daha kes-

(*) **İktisadî devletçilik, Cilt II.**

(**) **Milletçe Kalkınma Kanunu 1951.**

kin çizgileriyle Kapıkulu devletçiliğine karşı savaş açmış bir doktrine bağlı gözükmektedir. Şu halde devlet makinesini baştan başa yenileştirmek, devletin iktisadî fonksiyonunu azaltmak, özel teşebbüsü desteklemek onun en önemli vazifesi olmalıdır.

AP iktidarı bu vazifeyi başararak nihayet Türk milletini, bu ahtapot gibi bütün uzuvlarımızı kolları arasına almış devletten kurtarabilecek midir? Yoksa o da iktisadî gücü elinde tutmanın câzibesinden ayrılamayacak mıdır? Burasını zaman gösterecektir.

Rejim Dâvası:

Az Gelişmiş Ülkelerin Kendi Rejimleri...

Az gelişmiş bir memleket olan Türkiyemizde, Batı uygarlığının temeli olduğuna inandığımız klâsik demokrasi rejimini kabul etmek ve onu kanunlarla teminata bağlamakla rejim dâvasının çözülmüş olacağı hâlâ aydınlarımızın düşüncelerine hâkim tek fikir olmaktadır. 27 Mayıs'ın bile temel felsefesi bundan ibaret kalmış ve İhtilâl sonrası kurulan rejim bu felsefeye dayanmıştır. Öte yandan kapitalizm, sosyalizm, komünizm gibi Batı uygar toplumlarının malî iktisadî rejimlerden birini aynen kopya ederek memleketimizde uygulama akımları, fikir ve hareketlerimizin temelini kurmaktadır. Oysaki, az gelişmiş memleketlerde rejim dâvası, bir kopyacılıkla çözümlenemez. Bu gerçeği dünya çapında ün yapmış bir Batılı Profesörün ağzından işitmek bizim kopyacı aydınlarımızı uyarmaya yarayacaktır. Aşağıda Institution Politique adlı kitaptan tercüme edilen yazı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdarî İlimler Fakültesinin yayınladığı «İktisadî Kalkınma» adlı derlemeden aktarılmıştır.

- Prof. Maurice DUVERGER

BİR KISIM az gelişmiş ülkeler klâsik bir demokrasiyi yürütmeyi denemekte ve kısmen başarı sağlamaktadırlar: Meselâ Hindistan, Brezilya ve bazı Lâtin Amerika ülkeleri. Diğer bir kısmı ise komünist bir sistemde yaşamaktadırlar: Çin ve Kuzey Vietnam gibi. Başka bir kısmı da faşist yahut pederşahi diktatörlükler altında bulunmaktadırlar; meselâ Güney Vietnam. Bazı Karaibler ülkeleri ve birçok bakımlardan az gelişmiş olan İspanya ve Portekiz gibi. Bu hipotezlerin her birisinde, ülkelerin "az gelişmiş" karakteri müesseselerin kopya edildikleri siyasî modeli oldukça derin surette değiştirmiştir. Hint Parlamentarizmi, İngiliz Parlamentarizminden çok farklıdır. Lâtin Amerika'nın başkanlık rejimi Washington'unkinden çok daha değişiktir. Çin komünizmi, Rus komünizminden oldukça farklıdır. Karaiblerdeki faşizm, nazizmden çok başkadır vs.

Ekseriya, bu adaptasyonlar çok iyi işlememektedir. Az gelişmiş ülkelerin durumu, oraya bilhassa uydurulmuş özel siyasî müesseselere ihtiyaç göstermektedir. Fakat henüz bu siyasî müesseselerin yapısı tam olarak tesbit edilmemiştir. Hâlen devam etmekte olan gelişmeden bu rejimlerin genel hatları ancak ortaya çıkmaya başlamıştır. Binaenaleyh, az gelişmiş ülkelerin siyasî rejimlerinin kesin bir tarifi yapılamaz, fakat sadece takribi bir şeması çizilebilir.

I. Sosyolojik Esaslar

İZAH edilen büyük rejimlerden "Başkanlık rejimi, İki partili parlamenter rejim; Çok partili parlamenter rejim; Komünist rejim; Faşist rejim," hiç biri az gelişmiş ülkelere uymamaktadır. Evvelâ, faşizm bakımından bu, gayet açıktır. Bir milletin gelişmesine, şekil değiştirmesine mani olmağa çalışan bu muhafazakâr diktatörlük, halkın en köklü ihtiyacına doğrudan doğruya karşıttır. Zira bu memleketler halkı için modernleşme — ki köklü bir değişmeyi gerektirir — mutlak bir zarurettir. Faşist veya faşist benzeri rejimler tedhiş yoluyla muhafazakâr feodoliteyi daha bir müddet yerinde tutabilir. Fakat genel olarak bu rejimler çok uzun bir müddet devam etmezler.

Batı demokrasileri ve komünist diktatörlük bakımından durum oldukça farklıdır. Bunların her ikisi de az gelişmiş ülkeler için bir gelişme yönünde giden ve onlar bakımından belirli bir ilerlemeyi temsil eden rejimlerdir. Fakat bunlardan ne birinciler ve ne de ikinciler bu memleketler halkının sosyolojik durumuna cevap verir.

A — BATI DEMOKRASİSİNİN UYMAZLIĞI

Batı demokrasisi, az gelişmiş ülkelerde lâzım geldikleri şekillerde işleyemez. Bununla beraber, buralarda bilhassa aydınlar seviyesinde, Batı demokrasisine doğru genel bir eğilim vardır.

a — BATI DEMOKRASİSİNİN İMKÂNSIZLIĞI

Bu imkânsızlık birçok faktöre dayanır:

1 — **Sosyo - ekonomik seviye** : Nüfusun 3/4 ve hatta daha fazlasının cahil, okuma yazma·bilmez, eğitilmemiş olduğu, açlık ve fizyolojik sefaletin beşeri seviyesinin altında tuttuğu ülkelerde klâsik demokrasi işleyemez. Bu şartlar altında âmme hürriyetleri tatbik edilemez ve seçimler bütün anlamını kaybeder. O vakit şekilde kalan demokrasi usûlleri, şayet tatbik edilirse, kütlelere kendi lehinde oy verdirten köklü toprak ağalarının hâkimiyetini maskelemeye yarar.

2 — **Kuvvetli bir rejimin gerekliği** : Diğer taraftan, ekonomik modernleşme ve endüstrileşme güçlükleri ve bunların halka yükledikleri fedakârlıklar kuvvetli bir rejimi gerektirir. Klâsik demokrasideki partiler rekabeti böyle bir rejime imkân vermez. Bu rekabeti, kütlelerin cehaletini onları demogojiye kapılmağa müsait hale sokması dolayısiyle daha da tehlikelidir. Filhakika, klâsik demokrasi Batıda, oradaki milletlerin belirli sosyal - ekonomik gelişmesi seviyelerine ulaştıkları andan itibaren gerçek bir hal almıştır.

3 — **Demokrasiye eğilim** : Bunu mübalâğa etmemek lâzımdır. Az gelişmiş ülkelerdeki halk kütlesi demokrasinin ne olduğundan habersizdir. Ve böyle bir rejime karşı doğrudan doğruya hiç bir ihtiyaç da duymamaktadırlar. Diğer yandan aydınların bir kısmı komünizme eğilim göstermektedirler.

4 — **Aydınların Batılı formasyonu** : Fakat hali hazırda bu aydınların büyük kısmı Batı Üniversitelerine devam etmişler ve Batının siyasî düşüncesinin tesiri altında kalmışlardır. Bu da tabii olarak, onları demokrasiyi ideal rejim şeklinde görmeye sevk etmiştir. Hindistan, Seylan ve Nijerya'nın yöneticileri üzerinde İngiliz Üniversitelerinin tesiri aşikârdır. Aynı şekilde Kuzey Afrika, fransızca konuşulan Afrika Cumhuriyetleri, Madagaskar, Kamboç, Laos ve Vietnam yöneticileri ve kadroları üzerinde de Fransız Üniversiteleri tesirli olmuştur.

Az gelişmiş ülkelerin yeni nesilleri Batı eğitiminin daha az tesirinde kaldıkları için, bazıları demokrasiye doğru olan bu eğilimin geçici olduğunu düşünmektedirler. Bu muhakkak değildir. Komünist ülkeler Asya ve Afrika'dan Üniversitelerine öğrenci çekmek için büyük bir gayret sarfetmektedirler. Fakat Fransız, İngiliz ve Amerikan — Zenciler için hariç — Üniversitelerinin cazibeleri daha büyük olarak kalmaktadır. Diğer yandan, millî Üniversiteler, bilhassa Afrika'da Batıdan aldıkları teknik yardım ile Batı modelinde teşkilâtlanmışlardır.

5 — **Hürriyetin değeri** : Demokrasinin aydınlar için cazibesi, almış oldukları eğitimden ileri gelmektedir. Fakat diğer

taraftan, unutmamak lâzımdır ki, hürriyet ihtiyacı insanın kendi kendisinin bilincine vardığı ölçüde hissettiği bir şeydir. Halk kütlesi içinde eğitim gelişmesi, hayat seviyesi ve kültürün yükselmesi zarurî olarak demokrasiye karşı olan eğilimi kuvvetlendirir. Batı siyasî rejimi kendiliğinden "cazip"tir. Fakat buna mukabil ekonomik rejimi — bilhassa ABD'deki — çok daha az caziptir. Bu da az gelişmiş ülkelerdeki ikinci noktayla ilgili zıddiyeti izah eder.

B — KOMÜNİZM UYMAZLIĞI

BAZI bakımlardan komünizm, az gelişmiş ülkelere, Batı demokrasisinden daha uygundur. Fakat bu uygunluk yeterli değildir ve komünizm onlar için vahim tehlikeler arzeser.

a — KOMÜNİZMİN AVANTAJLARI

Bunlar esas itibariyle ekonomik zorunluklar ve tâli olarak da siyasî tepkiler üzerine dayanır.

1 — **Bir endüstrileşme modeli** : Az gelişmiş ülkeleri bu durumdan kurtaracak tek vasıta olan süratli modernleşmeyi, liberalizm gerçekleştirmeye muktedir değildir. Bu ülkelerin mahiyeti iktizası, millî sermayeleri gerekli yatırıma yetersizdir. Yabancı sermayeye gelince, onlarda ancak rantabl ve emin işlere yatırım yaparlar ki, bu çeşit imkânlar az gelişmiş ülkelerde pek mahduttur. Liberal kapitalizm tatbikatı az gelişmiş ülkeleri "yeni sömürgecilik" denen bir istismara götürür. Bunun aksine, komünist plânlama ve ekonominin merkezî teşkilâtlandırılması metotları "Üçüncü Dünya" nın ihtiyaçlarına çok daha iyi uyar.

Bu metotlar, adı geçen ülkelerin modernleşme ve endüstrileşmesini çabuklaştıran bir reçete gibi ortaya sürülür. Çin tecrübesinin az gelişmiş ülkeler kadroları için arz ettiği çok kuvvetli cazibenin izahı buradadır.

2 — **"Sömürgelikten çıkmanın getirdiği çocuksu kompleks"** : Yukarıki ekonomik faktöre bir de politik faktör eklenir. Az gelişmiş ülkelerin ekserisi Batılı devletlerin eski sömürgeleridirler. Moskova'ya veya Pekin'e yaklaşmak onlar için eskiden sömürgesi oldukları ülkelere karşı azamî istiklâllerini göstermek demektir. Büyüyen çocukların anne ve babalarına karşı gelmeleri gibi, bu ülkelerde böyle hareket yönünde böyle bir eğilim vardır. Komünizme yönelme, sömürgelikten çıkmanın getirdiği bir nevi çocukluktan kurtulma kompleksidir.

b — KOMÜNİZMİN TEHLİKELERİ:

Az gelişmiş ülkeler için komünizm üç bakımdan tehlike teşkil eder : Aşırı şiddet, eoknomik tesirliliğin kusurları, Moskova veya Pekin'e bağlanmak tehlikesi.

1 — **Aşırı şiddet** : Çin komünizminin — az gelişmiş ülkelere uyan "fakir - komünizm" — müthiş şiddeti, bu tip milletlerin pek çoğunu ondan uzaklaştırmaktadır. Bu, sadece tamamen feda edilen aradaki nesillere yükseltilen ıstıraplar dolayısiyle değil; fakat aynı zamanda meydana gelen kesin ve tamir edilmez tahribat sebebiyle de böyle olmaktadır. "Komünist Model" belki çok süratli bir endüstrileşme temin etmekte; fakat diğer yandan millî medeniyetlerin bazı esaslı unsurlarını da yıkmaktadır. Böylece bir memleketin orijinalitesinin ve kültürünün ortadan kalkma tehlikesi belirmektedir.

Bu şiddete halkın tahammül göstermesini temin için devletin elinde son derece güçlü bir baskı ve propaganda vasıtası olmalıdır. Çin Komünist Partisi'nin esasını teşkil eden "Halk ordusu" olmasaydı Mao Çe-Tung tecrübesine teşebbüs edemezdi. Az gelişmiş ülkelerin pek çoğu buna benzer bir vasıtaya sahip değillerdir; ve içinde bulundukları durumları da böyle bir vasıta temin etmelerine müsait değildir.

2 — **Tesirlililğin sınırları** : Hatta sadece ekonomik planda dahi komünist metodun tesirliliği muhakkak değildir. Kapitalizm ile mukayese edilirse az gelişmiş bir ülke için komünizmin tesirli olduğunda şüphe yoktur. Fakat aşırı merkeziyetçilik ve istibdat önemli hatalara ve israflara sebep olur. Daha yumuşak bir sosyalizm, daha az merkeziyetçi bir planlama muhtemelen daha iyi sonuçlar verebilir. Ekonomi ilminin en yeni hükümleri bu istikamete yöneliyor gibidir.

3 — **Bir "yeni sömürgecilik" tehlikesi:** Nihayet, bugünkü dünyamızda bir az gelişmiş ülke tarafından komünist metotların

kabulü o ülkeyi Moskova ve Pekin'in siyasî yörüngesine girmeye mecbur eder. Bu adı geçen ülkenin istiklâlinin önemli ölçüde tahdidi demektir. Bağımlıklarına yeni kavuşmuş, sömürgelikten henüz yeni kurtulmuş ülkeler bu "yeni sömürgecilik" tehlikesine karşı çok hassastırlar. Onların daha ziyade arzuladıkları, kendilerini iki blokun hâkimiyetinden kurtaracak "tarafsız" bir politika izlemekdir. Fakat böyle diplomatik pozisyon komünist rejimle bağdaşamaz. Meğer ki bu rejim Yugoslav tipi, yani daha liberal bir rejim olsun.

II. Siyasî Rejimler

BÖYLECE az gelişmiş ülkeler, tabiî olarak, komünizm ile Batı demokrasisi arasında bir nevi karma rejimlere doğru yönelirler. Bunlar otoriter; fakat aynı zamanda nisbeten liberal rejimlerdir. Bu yönelim oldukça vazıh bir şekilde görülmektedir. Fakat müşahhas olarak bu tip siyasî müesseselerin tarifi güçtür. Zira bunlar net bir vaziyette değildirler. Diğer yandan, bahis konusu ülkelerin süratli gelişmesi rejimleri çok başka bir hale sokmaktadır.

A — ESAS "MODELLER"

Liberal demokratik rejimler, İngiliz veya Amerikan modeline göre, Komünist rejimler Sovyet modeline göre, Faşist rejimler İtalyan ve Alman modellerine göre kurulmuşlardır. Az gelişmiş ülkeler için güçlük genel olarak kabul edilen böyle esas bir modelin bulunmamasından gelmektedir.

Az gelişmiş ülkeler üzerinde büyük tesiri olan Yugoslav modelinin dışında, üç tecrübe onlar için belki bir referans teşkil edebilir. Fakat bu üç tecrübeden hiç biri ne tamamen tatminkârdır ve ne de genel-

likle kabul edilmiştir. Bunlar Türkiye'de Kemal Atatürk tecrübesi: 1917 Meksika ihtilâli ve ondan doğan bugünkü rejim ve Hindistan tecrübesidir.

a — KEMALİST MODEL :

AZ GELİŞMİŞ ülkelerde bu siyasî rejim teorisinin geliştirilmesinde 1923 - 1950 arasında Türkiye'de yapılan tecrübe büyük bir önem taşır. «Kemâlizm» Üçüncü Dünya devletlerinden bir çoğunun, az veya çok bilinçli mülhem oldukları bir modeldir. Bu bilhassa Orta Doğu da ve Afrika da böyledir.

Türkiye'de Cumhuriyet, Sultanın şerefsiz rejimini düşüren bir askeri ihtilâl sonunda kurulmuştur. Daha 1908 de kara subayları «Genç Türk» hareketinin ve ilk ihtilâlin kadrosunu teşkil etmişlerdi. İktidarı alan muzaffer General Mustafa Kemal Atatürk olmuştu. Koyduğu Anayasa, Cumhuriyetçi bir Anayasa idi. Teoride Anayasanın getirdiği, parlemanter rejimden ziyade Meclis hükümetine daha yakın bir rejimdi. Bütün iktidar dört senede bir doğrudan doğruya seçimle teşkil edilen bir Büyük Millet Meclisine aitti. Meclis her yasama dönemi için bir Cumhurbaşkanı seçer, o da Başbakan ve Bakanları Meclis üyeleri arasından tayin ederdi. Bu sonuncular Meclise karşı mesuldüler. Anayasanın bu görünüşü arkasında 1950 ye kadar memleket tek parti rejimi ile yönetilmiştir.

Fakat rejimin ideolojisi hiç bir zaman faşist veya totoliter olmamıştır. 1789 prensipleri durmadan savunulmuş ve daima resmen demokrasiye bağlılık belirtilmiştir. Bu yönde işleyen propaganda bir nevi halk eğitimini sağlamıştır. Diğer taraftan Türkiye'nin tek partisinin «Cumhuriyet Halk Partisi», bir faşist partisi ile hiç bir benzerliği yoktu. İdeolojisi ile olduğu kadar yapısiyle de Fransa'nın Redikal Sosyalist Partisi'ne yaklaşıyordu. «C.H.P. nin lâikliği bu benzerliği daha da artırıyordu. Dinin mevcut sosyal sistemin en mükemmel olduğu bir ülkede bunun derin bir anlamı vardır.» «Parti içersinde demokrasi» oldukça gelişmişe benziyordu. Resmen partinin her kademede yöneticileri seçimle geliyorlardı. Pratikte bu seçimler çok partili rejimler partilerinkinden hiç de daha «güdümlü» değildi. Faşist metotlarıyla «tasfiye»ye gidilmeksizin nüfuzlu şahıslar etrafında parti içersinde bir hayli zıt gruplaşmaların olabilmesi de dikkate şayandır. Meselâ İsmet İnönü ile Celâl Bayar arasındaki rekabet C.H.P. içersinde daha Atatürk'ün sağlığında baş göstermişti. Bu son nokta bilhassa önemlidir. Bu zıt gruplaşmaların serbestçe bir tek parti içersinde gelişmesi ölçüsünde tek parti, siyasî rekabetleri yok etmeksizin, sınırlıyan basit bir çerçeve halini almaktadır. Dışarda menedilen çok partili rejim âdeta parti içersinde doğmakta ve orada aynı rolü oynayabilmektedir.

Kemal Atatürk'ün birçok defalar bir tek parti sistemini sona erdirmeği istemesi daha da tipik bir olaydır. 1924 de Kâzım Karabekir'in «Terakkiperver Cumhuriyeti Fırkası», çok parti rejiminin ilk tecrübesini teşkil ediyordu. Bu hareket 1925 de Kürt isyanı sonucu Sıkı Yönetim ilânı ve Terakkiperver mebuslarının Meclisten ihracı ile son bulmuş oldu. 1930 da Kemal Atatürk, Paris büyük elçisi olan arkadaşı Fethi Bey'i çağırarak kendisine «Serbest Cumhuriyet Fırkası»nı kurdurmuştur. Fakat bu muhalefet partisinin, rejim düşmanları, bilhassa din adamları ve yobaz dincilerin içinde toplandıkları bir parti halini alması üzerine feshedildi. 1935 de Cumhuriyet Halk Partisinin müsaadesiyle müstakil şahsiyetler seçtirilip Meclis'e getirildi. Bir muhalefet teşkil etmek yolundaki bu gayretler ekseriya ciddiye alınmamışsa da yine her şeye rağmen Kemal Atatürk'ün çok partili rejimin üstün değerini kabul ettiğini ve rejimin çok partili devlet çerçevesi içersinde işlediğini göstermektedir.

1945 den itibaren İnönü'nün rakibi Celâl Bayar Demokrat Parti'yi kurmuştur. Serbest olmayan 1946 seçimlerinde az temsilci çıkaran bu parti, 1950 seçimlerinde zafer kazanmıştır. Fakat maalesef iktidarda kalmak için demogajiye sapması ve kendi çıkarına bir diktatörlük kurmağa kalkması 1960 da bir askerî ayaklamaya sebep olmuştur.

Gelecek Sayıda :
Bu Konunun Devamı

Açık Oturum..

33. Oturum :

Cumhuriyet'in Gerçek manâsı nedir ?

OTURUMA KATILANLAR : BİZ — TARİHÇİ — SOSYOLOG — FİLOZOF — İLİMCİ PROFESÖR — İKTİSATÇI YAZAR — İDARECİ — İKTİSATÇI

BİZ — Bugünkü Oturumumuzu, 43 üncü yıldönümünü vesile yaparak, Cumhuriyet konusuna ayırmış bulunuyoruz. Tarihçi arkadaşımızın, zaman zaman sütunlarımızda yaydığı bir tezi var: Türkler, Osmanlı İmparatorluğundan en son ayrılan bir millettir. Cumhuriyeti kabul ederek yepyeni bir devlet kurmuşlardır. Bu yeni devlet, Osmanlı devletinin devamı değil, tersine Osmanlı'dan ayrılmış, ona karşı olan bir kuruluştur. Cumhuriyet bu kuruluşu ifade ediyor. Yani bizim için cumhuriyet, yalnız idare rejimimizde b i r değişiklik anlamına gelmez; aynı zamanda ve hatta daha üstün olarak bir millî kurtuluş hareketini sembolize etmektedir. Bu bakımdan konuyu tarihî ve ideolojik açılardan incelemek faydalı olur kanısındayız. Şunu da belirtmek isteriz ki, konu çok nazik ve tehlikelidir. Aydınlarımız henüz Osmanlı olmaktan kurtulamamıştır. Kimseye bu devir; Türk milleti için karanlık bir gerileme devri olduğunu söyletemezsiniz. Ama artık cesaretle konuşmak zamanı gelmiştir.

İlk sözü Tarihçi arkadaşa veriyoruz.

TARİKÇİ — 29 Ekim 1923 de Türkiye Büyük Millet Meclisince Cumhuriyetin ilânı pek o kadar önemli bir olay değildir. Çünkü zaten Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti kurulmakla ve Kanunu Esasî'den ayrı bir Teşkilâtı Esasiye Kanunu çıkarılmakla, Cumhuriyet rejimi kabul edilmişti. 1 Kasım 1922 de de, bildiğimiz gibi, Saltanat ta kaldırılmış, fiilen yeni bir devlet kurulmuştu. Her devletin bir başkanı olması, her insanın bir başı olması kadar normaldir. Cumhuriyet 29 Ekim 1923 te değil, 1 Kasım 1922 de ilân olunmuştur. Devlet Başkanına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı adı verilmiş olmasının önemi yoktur. Çünkü bu da Meclisce seçilirdi. Cumhuriyet resmen kabul olunduktan sonra da Cumhurbaşkanı yine Meclisce ve tıpkı Millet Meclisi Başkanı gibi bir seçim devresi için seçiliyordu. Demek ki 29 Ekim 1923 Cumhuriyetin kabul ve ilânı olmaktan ziyade resmen tescili, başka bir deyimle adının konması tarihidir.

Bunu hatırlatmaktaki maksadım, 23 Haziran 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması ve hükümete bu Mec-

ilsin el koyması olayının büyük tarihî önemini belirtmektir. GAZİ, yeni bir devlet kuruyordu. Bu, Türklerin Osmanlı devletinden ayrılışı demekti. Gazi yeni devleti kurmayı, yurdu istilâ etmiş düşmanlarla savaştan daha önemli bulmuştu· Savaş ancak bu sayede kazanılacaktı. Bunun anlamı şudur: Millî Mücadele, bütüniyle tam bir ihtilâldir ve iki cephelidir: Biri Osmanlı baskısından kurtulma ve yeni devlet kurma, ikincisi de Garp emperyalizmine karşı savaşma.

İşte bağlandığım tez, Türk Millî Mücadele hareketinin iki cepheli bir ihtilâl olduğu ve Gazi'nin bu yüzden dâvayı kazanmış bulunduğudur. Demek ki Gazi, her iki emperyalizmin tarih karşısında çökmeye mahkûm olduğunu sezmişti. Garp emperyalizminin çökebileceğini o zamanlar kimse aklına bile getiremiyordu· Birinci Dünya Savaşı emperyalist devletler arasında olmuştu. Ama bu savaşta kazanan tarafın, emperyalizm hedeflerinde rakibini ortadan sildiği için, daha da kuvvetleneceği sanılıyordu. Nitekim 1918 - 20 arasında dünya literatüründe İngiltere'nin dünyada birinci devlet olma rolünü Amerika ile paylaşacağı ve emperyalizmin artık bu iki devlete geçeceği hakkında en ünlü tarihçilerin birçok yazılarına rastlanır. Oysa ki, savaşı kazanan İngiltere, sömürgelerinden oldu. Olayları basit görerek o biçimde değerlendirenler arasında en büyük devlet adamları da bulunabilir· En şaşılacak hataları onların yaptığı çok görülmüştür. Meselâ Çörçil'in, İkinci Dünya Savaşı içindeki sözleri göz önüne alınırsa, bu büyük devlet adamının bile yaşadığı ve tarihine bir bakıma yön verdiği dönemi tam olarak kavrayamamış olduğuna değinen birçok örnekler verilebilir. Meselâ...

BİZ — Arkadaşımızdan konuyu dağıtmadan ve başka konulara doğru genişletmeden konuşmasını rica ediyoruz.

TARİHÇİ — **Konuyu yaymıyorum ve genişletmiyorum. Sözümü kesmemenizi ben de sizden rica edeceğim· Çörçil'i örnek getirmemin sebebi, tarihî akıma yön veren büyük adamların, benim bildiğime göre, hiç birinde görülmemiş insanüstü sezginin Gazi'de bulunduğuna işaret etmektir. Çörçil İkinci Dünya Savaşında Nazizmi dünya yüzünden kaldırmak için savaş edildiğini söyler dururdu. Rejimler, bir tarihî zaruretten doğar; onlar savaş ve ihtilâllerle ortadan kaldırılsa bile yaşamalarına zaruret olan zamanlarda tekrar meydana çıkarlar.**

BİZ — Yine konuyu taşırıyorsunuz, sayın Tarihçi...

SOSYOLOG — Müdahalenizi yerinde bulmuyorum sayın Yönetici· Arkadaşım izin verirse, bu konuları aramızda çok konuştuğumuz için, söze ben devam edeyim: Sosyal oluşlarda şahısların rolü şüphesiz büyüktür. Tarih bunların eseri denebilir. Ama tarihe müdahale eden her şahıs büyük olamıyor; yani başarı kazanamıyor. Bizim Tarihçi arkadaşla ortak kabullendiğimiz bir ölçüye göre, tarihte başarı, büyüklüğün şarsılmaz ölçüsüdür. Yalnız bir noktayı açıklayayım: Başarı demek tarihe müdahale eden adamın hayatında eriştiği başarı demek değildir· Bir adam, harp eder, kazanır; öteki kaybeder. Hangisi büyüktür? Harbi kazanan bir askerî dehâ ve kudret göstermişse, şüphesiz bu yönden büyüktür. Ama tarih yaratmak için yalnız zafer kazanmak yetmez; fikir ve eser bırakmak lâzımdır. Harbi kaybeden, ya da giriştiği mücadelede ilk hamlede yenilen ve hayatını kaybeden ihtilâlciler arasında tarih çok büyüklerini kaydetmiştir. Çünkü onların fikirleri ölümlerinden sonra filiz vermiş ve dünyayı sarmıştır·

Tarihçi arkadaşım, Gazi'nin emsalsiz sezişine hayran olduğunu belirtmek üzere Çörçil örneğini verdi. Gazi emperyalizmin çökeceğini biliyordu. Osmanlı İmparatorluğunun da çöktüğünü ve yaşayamıyacağını anlamıştı. Dâvayı bu yüzden kazandı. Dünyayı idare eden büyük adamlarda da böylesine seziş olsaydı, tarih bambaşka bir

çehre kazanırdı· Benim bu konuda söyleyeceklerim bitti. Şimdi arkadaşımı dinlemek isterim.

TARİHÇİ — Teşekkür ederim, beni desteklediniz.

Tarihte birbirinden farklı iki devre vardır: Refah devresi; buhran devresi· Birincisinde genişleme ve bundan dolayı serbestliğe ve özgürlüğe kavuşma (tabii nisbî ve şartlarla ölçülü olarak) vardır. İkincisinde aksine daralmalar, bunalmalar ve özgürlükten uzaklaşmalar olur. Her iki devrin istediği düzen başkadır. Düşünüş, yaşayış, beşerî ilişkileri düzenleme ve toplumu idare usulleri tamamiyle değişmelidir. Ama insanlar bunu fark etmezler· Tarih dönemi değişmemiş gibi düşünürler, hareket ederler. Bundan harpler, ihtilâller, buhranlar doğar; birçok kanlar akar; mamureler ve hatta medeniyetler yıkılır. Ama bunlarla tarihin akışı değişmez. Eğer toplum refah döneminden buhran dönemine geçmiş de fark edilmemişseğ ya da fark edenler olup düşünüşde ve hayat tarzında gerekli değişiklikler yapılamamışsa harpler, ihtilâller, buhranlar birbirini kovaladığı halde sonunda tarih insanı nereye götürecekse akım oraya sürükler. Buhran zamanlarında peygamberler, inkılâpçılar ve diktatörler çıkar· Bunların içinde, Sosyolog arkadaşımın belirttiği anlamda, başarı kazananlar, buhran dönemini sezip o dönemin istediği düşünüş tarzına uygun ideoloji yaratmış ve onu ilerideki refah dönemine göre temellendirmiş olanlardır. Büyük peygamberler böyledir. Hitler veya Musolini tamamiyle ters yönde idiler ve başarısızlıkları bundandı. Onlar tarihin bir buhran dönemine geçtiğini, yani iklim değiştiğini sezmişler, anlamışlardı; fakat bu dönemin devam edip gideceğine inanmışlardı· Kurdukları ideolojide demokrasiye sırt çevirmeleri, lider ve üstün millet gibi teoriler icat etmeleri bundandır.

Bir de Gazi'ye bakınız: Dünyada yaşadığı tarih dönemini bu derece kesinlikle sezmiş, kavramış, ona göre hareketlerine yön vermiş bir büyük adam gösterilemez, desem fazla mübalâğa etmemiş olurum.

FİLOZOF — Gazi'nin 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıkması, sonra Erzurum'da, Sivas'ta kongreler toplaması ve 23 Nisan 1920 de de Büyük Millet Meclisi Hükümetini kurması emperyalizmin yıkılacağına ve hatta Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmış bulunduğuna değinen bir büyük seziş eseri midir? Yoksa bütün bunlar ve sonunda kazanılan başarı, tarihî tesadüflerin ve daha doğrusu olaylardaki uygunlukların bir sonucu mudur?... Bunun hakkında kesin yargıya varmak için bir hayli uzun inceleme yapmak gerekir· Bay Tarihçiye insanın aklı yatıyor. Gazi gibi dâhî bir insanın, eğer kavrayışı ve inanışı olmazsa böyle hem kendini hem de milletini tehlikeye atması düşünülemez· Yalnız arkadaşımızın söylemesi buna da benim aklımın yatması yetmez. Ama benim söze karışmam bunun için değildi. İki nokta hakkında kendisinden soru sormak istiyorum: Birincisi Bay Tarihçi, tarihin biri refah, öteki de buhran olmak üzere birbirinden farklı iki dönemden ibaret olduğunu söyledi. Tarihte refah ve buhran devirlerinin olduğu doğrudur; ama genel olarak tarihin böyle ikiye bölündüğü doğru değildir. Bir yerde refah olur, başka yerde buhran olur· Refah dönemi yaşanırken de araya buhran dönemleri girer.

İkincisi, "tarih değişir, refah döneminden buhrana ve buhrandan refah dönemine geçilir de insanlar bunu farketmez" dediler. İnsan deyimi içinde şüphesiz, düşünürler de vardır. Düşünürler yalnız içinde bulunulan tarih dönemini değil, gelecekteki dönemi de sezmiş insanlardır. Tarihte bunlara çok örnek gösterilebilir·

BİZ — Sorularınızın konu ile ilgisi olmadığını dikkatinize sunarım.

TARİHÇİ — Müsaade ediniz de, çok kısa cevaplandırayım: Tarihin refah ve buhran devirlerine bölünmüş olduğuna ve bu devirlerin birbirini kovaladığına şüphe

yoktur. Refah devrinde hiç bir buhran olmaz, buhran döneminde de hiç bir refah alâmetleri belirmez demedim ki... Yazın hava bozar, kışın da açar. Bunların olması yaz ve kış diye iki mevsimin olmadığına mı delâlet eder?

BİZ — Şimdi tarih felsefesi mi konuşacağız? Çok rica ederiz, konuya dönünüz. Düşünürlerin tarihî akışı sezdiklerine de şüphe yoktur. Bunu cevaplandırmaya mecbur değilsiniz.

TARİHÇİ — Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü, bizim aydınlarımızın felâketiydi. Tanzimat'tan beri devleti kurtarmaktan başka bir gayemiz yoktu. Hatta Sevr Barış andlaşmasını bile sadece Osmanlı devletini kurtarmak için imzaladık. Yalnız tek başına Gazi, bu devletin batmasını irkilmeden, üzüntü duymadan seyrediyordu. Onu kurtarmak aklının ucundan bile geçmedi. Çünkü giriştiği hareket, Türklerin de Osmanlı İmparatorluğundan ayrılması, yani millî kurtuluş hareketiydi. Asıl savunduğum tez bu. Olayları böyle anlamlandırırsak, o zaman Cumhuriyetin bizim için bir idare rejimi değiştirmek ve daha ileri bir rejim kabul etmek dâvasından ibaret olmadığını anlarız.

İLİMCİ PROFESÖR — Sayın Tarihçinin tezi, bence, korkunçtur. Osmanlı İmparatorluğunu Türklere mal etmemenin ve müstevli bir devlet olarak görmenin mânası kökümüzü inkâr etmek ve tarihle olan bağlarımızı koparmaktır. Modern Çağ'dan önce dünyanın en büyük imparatorluğunu Türkler yarattı ve yaşattı. Her imparatorluk gibi bu da tarihî dönemini bitirerek battı. Kurarken ve dünyaya yayılırken Türklerin malı ise, batarken de öyle olması gerekir. Şimdi soruyorum sayın Tarihçiye: Osmanlı devletini kuran ve yaşatan hangi millettir? İkinci sualim de şu: Gazi'nin Millî Mücadele hareketini, Türk milletinin Osmanlı baskısına karşı ayaklanması hareketi olarak görmek ve göstermekle kaybımız çok büyük; çünkü tarihî kökümüzden koparız ve hazinemizi kendi ayağımızla tepmiş oluruz; fakat ne kazanırız? Lütfen söyleyebilir mi?

TARİHÇİ — Osmanlı devletini Türkler kurdu. Buna hiç şüphe yok. Fakat sonra bu devlet Türklerin elinden çıktı ve Türke karşı geldi. Buna da şüphe olmamak gerekir. Ben tarihi kendi kafamdan uydurup değiştirmek mi istiyorum ki bana böyle sualler soruyorsunuz? Osmanlıdan evvel Anadolu'ya Türkler yerleşmiş; devletler kurup medeniyetler meydana getirmişlerdi. Çocukluğumuzda bize Osmanlı tarihi diye ne okuttuklarını yaşları benim gibi ileri olan arkadaşlar hatırlarlar. 400 çadırlık bir aşiret göç edip Anadolu'ya gelmiş; ondan sonra Türkler burada devlet kurmuşlar. Tarihî gerçek böyle mi? Selçuk zamanında Kayı Han aşireti Uç Beyi olarak Söğüt ve civarına yerleştirilmişti. Bu devlet çökünce başka Beyler gibi Osman Bey de istiklâlini kazandı ve feodal bir devlet kurdu. Osman Beyin devleti öteki Türk feodal devletlerin hepsinden küçük ve fakirdi. Fakat bulunduğu bölge çok önemliydi. Çünkü tam Bizans devletinin hududundaydı; ve sonra akın ve ticaret yolu üzerindeydi. Bundan dolayı Bizansa karşı ayaklanmaya başlamış derebeylerinin ve hattâ Bizans içinde hükümdara muhalif akımların desteğini buldu. Gelip Müslüman olan ya da Müslüman oldum diyen, başımıza geçti. Öte yandan dünyanın her tarafından meslekleri savaşmak ve ganimet toplamaktan ibaret olan muhariplerle din ve Allah için çarpışan gaziler de koşup bu bayrak altında toplandı. Bu suretle küçük devlet, akınlar yapacak büyük bir kuvvet halini aldı. Türklerin ilk Rumeli'ye geçişleri, çocukluğumuzda bize Osmanlı tarihinde okuttukları gibi, Alâeddin Paşa'nın Rumeli'ye sallarla fütuhatçılar geçirmesiyle olmadı. Daha önce, Bizans İmparatorluğunun kendi bölgesinde yenemediği isyanları bastırmak maksadıyle kiraladığı askerlerimiz birkaç defa Rumeli'ye geçip harp etmişlerdi. Sözü uzatmayayım; İstanbul'un fethinden sonra artık Osmanlı devleti Türklerle ve türklükle hemen

hemen bütün bağlarını koparmıştı. Sadrıâzamlar, vezirler, ordu kumandanları, valiler, kısacası devleti idare edenlerin çoğu Türk olmayanlardı. Fatih'in Rum Mehmet Paşası, Anadolu'da Beyleri ve Türk halkını, ırkının hıncını alırcasına, nasıl canavarca kırıp geçirdiğini biliriz. Osmanlı Türk devleti, Bizans'ın varisi ve devamı olduktan sonra Türke karşı yüzyıllar süren imha hareketine girişti. Türkün ağasını, beyini, esnafını, âlimini yok etti. 13 ve 14. Asırlarda o zamana göre dünyanın en ileri örgütlenmiş olan Türkün kendi anayurdunda ocağını söndürdü. Anadolu'da Osmanlı tarihçilerinin eşkiya hareketleri dedikleri millî mücadele, en azından ikiyüz sene sürdü. Türk, elinden kaptırdığı devleti bir türlü geri alamadı ve kendi dışındaki kuvvetlerin baskısı altında eridi gitti. Osmanlıdan evvel Anadolu'daki Türkün ve Anadolu'nun o zamanki haliyle, imparatorluğun yıkıldığı zamanki durumunu bir kıyaslama, bu acı tarihî gerçeği gözlerimizde canlandırmaya kâfidir. Türk adı bile unutulmuştu. Gazi'nin yeniden milleti yaratmaya başladığı zaman gerçekte bir Türk milleti kalmamıştı.

İKTİSATÇI YAZAR — Sayın Tarihçinin savunduğu tez, Millî Mücadelenin Osmanlı İmparatorluğuna karşı açılmış bir millî kurtuluş savaşı olduğundan ibarettir. Sadece Nutuk'a bir göz atmak, bu tarihî gerçeği ispatlamaya yeter. Nutuk'ta Gazi, 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak bastığı zamanki durumu açıklarken, Osmanlı devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuş olduğunu söyler ve **"Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı; o da milli hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız müstakil yeni bir Türk devleti** kurmaktı" der. Bu kararın uygulanması için gösterdiği yol şudur: Osmanlı hükümetine, Osmanlı padişahına ve Müslümanların halifesine karşı isyan etmek ve milleti ve orduyu isyan ettirmek!

Bu bakımdan Gazi Türk milletinin Osmanlı baskısından kurtulmak için yüzyıllar boyu yaptığı ve sonunda yenildiği mücadelelerden birini yapıyordu. Ama, bunu bütün millete, Orduya kabul ettirmesi kolay olmadı. 20 Ocak 1922 de Büyük Millet Meclisinde kabul olunan ilk Teşkilâtı Esasiye Kanununun Meclis encümenlerinde görüşülmesi sırasında herkes, Osmanlı devletini kurtarmak için mücadele edildiği kanısındaydı. Gazi'nin bu Kanunda teklif ettiği: "İcra kudreti ve teşri selâhiyeti, milletin **yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisidir"** maddesine **"Gayenin husulüne değin"** kaydını encümen eklemişti. Yani halife ve padişah esaretten kurtulunca Büyük Millet Meclisi kalmayacak, Kanunu Esasi yürürlüğe girecek ve padişah devletin başına geçecekti.

"Nutuk"ta bu olayı hikâye ederken Atatürk şöyle söyler: **"Bu münakaşalar günler ve günlerce devam etti. Karşımızda olan fikirlerden biri açıktı: Halife ve padişah vardı. O, var olunca bugünkü durum, şekil ve selâhiyet geçicidir. Hilâfet ve saltanat makamı faaliyet yapmıya fırsat bulunca, siyasî ve esasî teşkilâtın ne olacağı bellidir. Bundan dolayı yeni bir şey düşünmek söz konusu olamazdı."**

Buna karşı olan fikirlerde açıklık yoktu. (Saltanat millete geçmiştir, kalmamıştır; hilâfet de saltanat demektir, bundan dolayı onun da hikmeti vücudu yoktur) diye konuşulamıyordu. Gazi aylarca süren bu tartışmalarda **"Vatan ve milletin istiklâli ve hayatı için çalışılırken hilâfet ve saltanatla, halife ve sultanla bu kadar çok mesgul olmak sakıncalıdır. Şimdilik bunlardan hiç söz etmemek yüksek menfaatlerimiz icabıdır"** gibi avutmalarla ve nihayet o zaman düşmanla iş birliği etmiş Kalifeyi kötülemekle dâvasını yürütebilmiştir. Dâva yürüdükçe Gazi'nin daha açık konuştuğu görülür. Meselâ 27 Şubat 1922 den 13 Mart'a kadar sürmüş ve bir sonuç alınamamış olan Londra Konferansına Osmanlı hükümetinin katılmaya yetkili olmadığını Sadrıâzam Tevfik Paşa'ya Meclis kararını bildiren telgrafta padişah ve hükümetinden: **"Bizans'ın son günlerinde, Fâtih'in teslim davetine karşı, Allah'ın bana** bir vediası olan bu memleketi, ancak Allah'a **teslim ederim diyen son Rum Kayserinin tahtına varis bir hanedandan gelen bugün-**

kü halife ve sultanın hükümeti" gibi ağır bir itham da vardı. Nihayet saltanat ve hilâfetin kaldırılması, Ankara'nın hükümet merkezi olması ve Misakı Millî hudutları içinde kalmamız, bütün anlamiyle yepyeni bir Türk Devletinin kurulduğunu ve böylece de Türklerin Osmanlı İmparatorluğu baskısından kurtulmuş olduğunu açıkça gösteren en kesin belgelerdir·

SOSYOLOG — İstiklâl savaşı, yeniden bir millet yaratma savaşıdır. Türklerin altı asır sürmüş olan baskı altında her şeylerini kaybettikleri bir gerçektir. Fazla söze ne hacet? Adlarını bile unutmuşlardı. Organik bağlarla, yani toplumsal orgütlerle birleşmiş toplumlara millet denir. Böyle toplumlar, kurdukları devlet çökse bile yaşar· Eğer örgütleşmeden devlet kurmuş, ya da örgütleri varken sonra yok olmuş milletler, devlet halinden çıktılar mı, yaşayamazlar. Türkler bin sene evvel Anadolu'ya gelip yerleştikleri zaman organik bağlarla birbirine kenetlenmiş, millet haline gelmiş bir toplumdu. Tarihî araştırmalar ilerledikçe inkâr edilemiyecek bir gerçek ortaya çıkmaktadır: Türkler Anadolu'ya aşiret devrinden yüksek seviyede gelmişlerdir. Orta Asya'da medeniyetler kurmuşlar; örgütleşmişlerdi. Sosyal sınıfları teşekkül etmişti· Toprağı ekmeyi, demiri döğmeyi, âlet yapmayı, şehirler ve köyler kurup yerleşmeyi, ticareti, sanatı biliyorlardı. Adına sonra pozitif denen ilimlerde bile zamanın en ileri toplumlarından biriydiler. Orta Asya'daki ilim yuvalarında dünyanın en büyük âlimleri yaşardı. Mogol hücumları, onları yaşadıkları yerlerdeki sulak ve verimli topraklardan çöllere, dağlara doğru sığınmaya zorladı· Bu medeni insanlar buralarda yaşayamadılar. Batıya doğru gruplar halinde göç etmeye başladılar. Yeni yerleştikleri yerlerde hemen devletler kurmaları, şehirler ve köylerde yerleşmeleri, ticaret ve sanayile uğraşmaları ve çabucak örgütleşmeleri onların önce yaşadıkları medeni hallerinin bir sonucudur.

İşte Türkler Osmanlı devrinde bu halden aşiret haline döndürülen bir millettir. Anadolu'nun Osmanlıdan hemen sonraki haline bakınız; hatta en büyük şehrimiz olan İstanbul'a bakınız· Bu millet bu hale mi düşecekti? Hâlâ içimizde Osmanlı hasreti çekenlere şaşmamak kabil midir? Atatürk'ün yolunu bulamamış, ona ihanet etmiş bir halimiz var. Kimse Osmanlı devrinin Türkler için millet seviyesinden aşiret seviyesine düşmesine sebep olmuş mutsuz bir devir diye söz edemez. Biz hâlâ kendimizi Osmanlının varisi sayıyoruz. Bundan dolayı da Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış, hakikatte dert ortağımız olmaları gereken diğer milletleri kendimize düşman ettik. Onlar bu imparatorluktan ne çekmişlerse, hepsini Türkler yaptı diye, bize düşman oluyorlar· Gidiniz; Arapların, Yunanlıların, Bulgarların mekteplerinde çocuklarına okutulan tarih kitaplarına bakınız. Her şeyi bizden, Türklerden biliyorlar. Oysa ki zavallı Türklerin Osmanlıdan çektikleri hepsinin çektiklerinden çok, hem de çok fazladır. Osmanlı, Türkten gayrı milletlerin beyine, ağasına, tüccarına, esnafına dokunmadı; hatta onları korudu. Fakat bunlar Türk ise ezildi· Biz kendimizi Osmanlının devamı saydığımızdan her şeyi üzerimize alıyoruz ve susuyoruz. Artık bu biçare, anlayışsız halden kurtulalım.

İDARECİ — Bana yepyeni bir ufuk açtınız. Aldığım terbiye ve tahsil, yaşadığım hayat bakımından kendimi her zaman Osmanlı bilmiş ve onunla öğünmüş bir Türk idarecisiydim. Cedlerimizin Tuna boylarına, Viyana kapılarına kadar yaptıkları akınlarla, meydana getirip bize bıraktıkları eserlerle iftihar ederdim· Fakat aranıza katıldıktan sonra tamamiyle değişmiş bir adam oldum. Değerli Tarihçinin Dergimizin ilk sayılarında çıkan "Osmanlı devri Türkler için bir istilâ devridir" başlıklı yazısını okuyunca, ilkten çok şaşkına döndüğümü, hattâ kızdığımı saklayamam. Fakat sonraki yazılarında bu halim değişti. Şimdi anlıyorum ki, biz Türkler hakikaten bu

imparatorluk altında ezilmiş, millî benliğimizi kaybetmişiz.

İKTİSATÇI — Osmanlı devrinin iktisat tarihi yazılmalıdır· Henüz bu konuda ciddî araştırma yapılmamıştır. Anadolu'da Onyedinci Asırlara kadar dünya ticaretiyle ilişki kurmuş geniş bir iktisadî faaliyet vardı. Hindistan ve Uzak Doğu ile olan ticaret bağlarımız Yavuz Selim'den sonra kesildi. Portekizlilerin Endonezya'yı istilâ ettikleri zamanlar, oradaki İslâm bir sultan, Kanuni'ye heyetler yollamış, yardım istemişti. Bu olayı size kısaca anlatayım...

BİZ — Oturumumuzda Cumhuriyetimizin 43· yıldönümü vesilesiyle, kurulan bu rejimin gerçek mânası üzerinde hayli aydınlatıcı konuşma yapıldı. Müsaade ederseniz konuyu başka yönlere doğru yaymıyalım. Zaten vaktimiz de doldu. Osmanlı devrinin iktisadî tarihine değinen arkadaşımızın değerli fikirlerini başka toplantımızda dinlemek üzere Oturumumuzu kapıyorum.

Nurculuğu ve irticaı yaratanlar ve besleyenler

ŞİŞLİ camiinde Cuma namazı kılınıyordu. Dış avlu kapılara kadar cemaatla doluydu. Hasırlar yetmemiş, ceketler yerlere serilmişti. Avlunun kenarındaki üstü kapalı koridorda cenaze için birikmiş bir kaç yüz kişiyi namaza hazırlanan kalabalık gittikçe sıkıştırıyordu. Çoğunun başında beyaz, yeşil, siyah takkeler bulunan cemaat, fosur fosur sigara içerek ayakta birbirleriyle konuşan, gülüşen, gürültü çıkaran bu kimselere son derece kızgın gözlerle bakıyor ve homurdanıyordu. Sanki bir parti kongresinde kulis yapıyorlardı. Sesleri hoparlörlerin dışarı aksettirdiği hutbeyi bile boğuyordu. Ne namaz kılanlar, ne de okunan hutbe hiç birinin umurunda değildi. Nihayet cemaat arasında tiz bir ses parladı:

«— Efendiler biraz susunuz, dine saygı gösteriniz.»

Bu ses de gürültü arasında ancak çok yakın bir iki kişi taarfından işitilebilmişti. Onlar sustular ve geri çekilerek bir köşeye sindiler. Fakat gürültü devam ediyordu. Hemen bütün namaza hazırlanan başlar hiddetle bu dine ve dindar halka saygısız insanlara çevrilmişti. Eğer aralarından biri ayağa kalkıp:

«— Ey cemaati müslimin! Kalkın, namazı bırakalım da şu kâfirlerin hadlerini bildirelim» deseydi, avluyu dolduran en azından beş yüz mümin, bütün hırslariyle, Allah'ın yolunda aşk ile, şevk ile onların üzerine hücum edebilir, ve hepsini kıtır kıtır kesebilirdi.

Bir an böyle bir facia başlayacak gibi tüylerim diken diken oldu; korkunç bir rüyaya dalar gibi olmuştum.

MEMLEKETTE Nurculuk almış yürümüşse, kara kuvvet korkunç bir tehlike olmuşsa bunu yaratan ne Saidi Nursi'dir, ne din yobazlarıdır, ne de halkın bunlara inanmasıdır. Milleti bu duruma sürükleyenler, İslâm oldukları halde islâmlığa ve dine bağlı Türk halkına saygı göstermeyen, hattâ dinî inanışları ve davranışları devrimlere aykırı ve irticaa yönelmiş diyerek halka baskı yapan bu topluluğu idare eden insanlardır. Bu insanlar lâiklik devrimini dinsizlik, dini küçük görme ve halkı ruhlariyle bağlandığı göklerden çekip koparma anlamına aldılar; halkı kendilerine düşman yaptılar. Eğer dost yapsalardı ve Müslüman olan Türk halkı onlara inansaydı, ne Saidi Nursî ve halifeleri, ne de din yobazları asla tutunamaz, yaşayamazdı. Bunun için mutlaka beş vakit namaz kılmaları, kılar gözükmeleri, oruç tutmaları lâzım gelmezdi. İslâm dininin her bakımdan toleranslı, lâik bir din olduğunu halka anlatmak ve halkın dinî inanış ve davranışlarına

sadece saygı göstermek yeterdi. Cuma günü cenaze için camie gelmiş insanlar namaz kılmayabilirler; fakat namaz kılanlara ve dinî kurallara saygı göstermek zorunluğundadırlar. Şu Şişli camiinde arkalarını cemaate çevirip sigara içekerek konuşup gülüşen insanları bir Hiristiyanın cenaze töreninde kilisede asla böyle göremezsiniz. Hepsi gereken her türlü hörmeti fazlasiyle yaparlar, mum bile alıp yakanları vardır. Yahudi cenazesinde Sinagoka şapka başlarında girerler. Fakat İslâm dinine ve kurallarına aynı saygıyı gösterirlerse lâik olmayacakları ve gerici tanınacakları korkusu içindedirler. Hele namaz kılmak için camie gitsinler, hele bir cenaze duasında ellerini göğe kaldırıp Fâtiha okusunlar; Olamaz böyle şy! Hemen devrimci, Atatürkçü kuşağın gözünde gerici, mürteci damgasını yerler. Bir İngiliz Başbakanı, bir Amerikan Cumhurbaşkanı Pazar günü herkes gibi kiliseye gider ve belki de inanmadan gider. Çünkü halka hoş görünmek vazifesidir. Fakat bir Türk Başbakanı, dine inansa bile, değil Cuma namazına, bayram namazına bile gidemez. Süleyman Demirel, Aband'da dinlenirken bayram namazını yakın bir köyün camiinde kıldı diye kıyametler koptu.

Bu nasıl iştir? Dünya yüzünde bizden kat kat yüksek, kat kat ileri milletlerin hangisinde din konusunda böyle bir anlayış hâkimdir? Pazar günleri Ankara'da, İstanbul'da bütün Amerikalılar, ecnebiler kiliseleri doldururlar. Büyük elçiler, misyon şefleri, hepsi hemen hemen istisnasız kilisededirler. Bizim bir Bakanımız Hacı Bayram camiinde Cuma namazı kılsa, bütün gazeteler yazar; Atatürkçü geçinen gazeteler de bu adama çatar.

Neden Amerikalılar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve bütün Batılı milletlerin devlet idare eden, toplumda rol alan insanları Hiristiyanlığa ve kurallarına yalnız saygı göstermekle kalmayıp, ibadet dahi yaparak bağlı kalırlar? Acaba bunların hepsi dini bütün adamlar mıdır? Öyle olduklarını kimse iddia edemez. Fakat Hiristiyan halkın güvenini sarsmamak, düşman tanınmamak vazifelerinin başında gelen bir kaygılarıdır. Lâiklik devrimi bizi böyle bir kaygıdan kurtaramaz. Zaten dinsizlik ve dinle kurallarına karşı saygısızlık anlamına alındığı zaman bu devrimi, halka mal etmiye ilmen, mantıkan, tarihen imkân ve ihtimal yoktur.

Osmanlı Kapıkulu devleti islâmlığı zulüm ve istibdatlarının, halkı mahvetme behasına sömürmenin en mükemmel aracı yapmıştı. Halkı uyutmak, millî kurtuluş hareketlerini önlemek için bundan daha üstün hiç bir vasıta olamazdı. Osmanlı devrinde din devlete hâkim değil, devlet ona hâkimdi. İşte lâiklik, dinin böylece halkı sömüren ve ezen grupların elinde vasıta olmaması, din ile devlet idaresinin ayrılması anlamına gelen, bütün milletin istisnasız isteyeceği ve kabul edeceği bir devrimdi. Lâiklik, uzun asırlar ruhunu kaybetmiş ve yönünü şaşırmış olan islâmlığın Peygamberimizin koyduğu ilkelere dönme hareketi olmalıydı. Hurafelere bürünmüş, birtakım sömürücü baskı gruplarının oyuncağı durumuna gelmiş olan islâmlığı o

● *Lütfen sayfayı çeviriniz*

halde bırakıp, lâikliği dine karşı bir hareket şekline sokan aydınlarımız, Atatürk'e ve Türk milletine ihanet etmiş olmanın ağır suçunu hâlâ taşımaya devam ediyorlar. Hâlâ bir Cuma günü camide namaz kılan cemaatin yanında fosur fosur sigara içerler; hutbe dinlemezler; konuşup şakalaşırlar ve duada el kaldırmazlarsa lâik oldukları inancını taşırlar.

Bizde aydın bu kafada devam ederse, irtica, kara kuvvet en büyük tehlikemizdir. Ne yapsak nafile; her mahallede sehpalar kurup adamlar assak, bütün dehşetimizle etrafı yakacak kadar güçlü olsak, felâketli akıbetimizi çabuklaştırmaktan, Saidi Nursî halifelerini kuvvetlendirmekten başka birşey yapamayız. İki sene kadar evvel bir köyde Ramazan günü halk Cumа namazı kılarken, çocuklarına futbol oynattıran bir öğretmene halkın yaptığı saldırıyı, bir irtica sanan ve bu hareketlere ağır cezalar konmasını isteyen zihniyet, bizce, kara kuvvetten çok daha tehlikeli ve korkunçtur.

DEMİREL hükümetinin ve AP nin dine taviz verdiği, dini politikasına âlet yaptığı iddiaları var. Bu nokta üzerinde önemle durmak lâzımdır. Eğer halkın çoğunluk oyunu almış bir iktidar, gerçek hizmet yolunda ise, önce halkın dinî inanışlarına saygı göstermek zorunluğundadır. İlk işimiz, kendini idare edenlere karşı halktaki kana susama derekesine varmış düşmanlığı giderecek ve onu pürüzsüz güvenini sağlayacak bir iktidara kavuşturmaktır. Ama eğer iktidar, bu sevgiyi kötüye kullanır, irticaı körükleyerek, dinî hurafelerle halkı oyalayarak iş başında kalmak isterse, yani Osamnlı Kapıkulu devletinin yaptığını yaparsa, hem dine hem millete ve hem de Atatürk'ün lâiklik devrimine ihanet etmiş olur. Bu adamları al aşağı etmek için yapılacak savaş kutsaldır ve Osmanlı Kapıkulu saltanatına karşı açılmış savaş gibidir.

Fakat Demirel'de böyle bir gidiş var mı ki, ona durmadan hücum ediliyor? Halkın içinden çıkmış, gerçek bir Müslüman olarak kalmış, fakat batılı ve modern bir kafa içinde halkın dinî inanışlarını sömürmek değil, sadece ona saygı göstermek suretiyle başarıya ulaşmayı düşünen bir iktidar sahibi, kimbilir, belki en büyük mücadeleyi çevresindeki gericilerle yapmakta ve o yüzden yıpranıp durmaktadır. Yurdda genç ve güzel eşini yanına alarak gezen Demirel'in gerçek anlamda lâik olmadığına dair şimdiye kadar bir tek hareketi olmamış, bir tek sözü işitilmemiştir. Bir iktidarın irticaı kökünden silip atmak için dahi halkın sevgisine ve güvenine ihtiyacı vardır. Bunu kazanma yolunda dinî inanışlara ve kurallara saygı göstermek çabası başlı başına Demirel'e bağlanan ümitlerin boşa çıkmayacağına bir işaret olabilir.

Dileğimiz, yukarıda belirtilen nedenler yüzünden memlekette cidden korkunç bir tehlike halinde yayılan din sömürücülüğünü kökünden yok edebilebilmesi için Demirel'in ve AP öncü kadrosunun halkın güven ve sevgisini kazanma çabalarında tam başarıya ulaşmaları ve bundan sonra da bu başarıyı iyiye kullanmalarıdır...

Turist Geliri Nasıl Artar?

Dr. İlhami MASAR

MEMLEKETİMİZE gelen yabancı turist sayısı her sene artmaktadır. Fakat aynı zamanda bunların memlekette para bırakmadıkları, yiyecekleri konserveleri bile beraber getirdikleri hakkındaki şikâyetler de çoğalmaktadır.

Mesele şudur: Biz turistlere istedikleri ve sevdikleri şeyleri temin edemiyoruz.

Yatak ve yemek parasından ve hele müze giriş ücretlerinden büyük kârlar temin edilemez.

Ben son seneler zarfında İtalya, İspanya ve hatta Lübnan ve Mısır'da neler yapıldığını bilhassa tetkik ettim; bu yazıyı gördüklerimin etkisi altında yazıyorum.

Resmi kayıtlara göre turistler 1965 senesinde bizde yalnız 14 milyon dolar bırakmışlar, 1966 senesinde de miktar otuz milyon dolara bile varamayacakmış.

Bu adetler tabiatile vaziyeti doğru olarak ifade edemez. Turist memleketimiz dışında doları 12 liradan bozdurmakta ve sarfetmeye niyetli olduğu Türk parasını beraberinde getirmektedir. Birçokları memleketimizde bile satın aldıkları eşyanın bedelini yine doları 11 - 12 liradan hesap ederek ödemektedirler. Bu vaziyetin pek aleyhimizde olduğunu iddia edemem. Paramızın turistler gibi alıcı bulması Türk lirası serbest paritesinin daha da fazla düşmesine mani olmaktır. Eğer biz turistlerin bankalarda para bozdurmalarını istiyorsak, işçiler için olduğu gibi bir turist dövizi kuru ihdas etmemiz ve doları TL. 11·40 dan bozmamız lâzım gelir. Ancak bu imtiyazlı kur üzerinden fazla mal satın alınmasına mani olmak için, bu usulü tatbik etmekte olan diğer memleketlerde olduğu gibi günde adam başına faraza 15 dolardan fazlasını imtiyazlı kur üzerinden bozmamalıdır.

Bu genel açıklamayı yaptıktan sonra turistlerin memleketimizde daha fazla para bırakmaları için neler yapmanın lâzım geldiğini şöyle sıralayabiliriz:

1 — İÇKİ

Para sarfı hususunda hasis olan turistler bile çakır keyif oldukları zaman keselerinin ağzını açarlar. Garpli alkolü sever ve hele tatil zamanında bol bol içmek ister. Ancak biz onları rakıya alıştırmak hastalığından vazgeçmeliyiz. Onlar alıştıkları şeyleri isterler. Rakıya nezaketen "Aman ne iyi" derler ama gözleri hep başka içkiler arar.

Avrupa'da oteller, lokantalar, oda ve yemek ücreti ile masraflarını kaparlar, parayı içkiden kazanırlar. Ne yapılmasını icabettiğini İspanyollar ve Yunanlılardan ve hatta memleketimizdeki Hilton otelinden öğrenebiliriz. Avrupalı sofrada aperatif içmez. Yemekten evvel büfede oturup içmek ister. Yalnız büyük otellerde değil her motelde para kazanmak isteyen her lokantada kendisine aperitif içme fırsatı verilmelidir. Türk votkası, cini ve vermutları, portakal ve limon suyu ile neler hazırlanamaz ki ve bunlara faraza İstanbul biberi veya "Türkenblut" kabilinden ne gibi isimler verilemez ki!...

İtalya'da tonlarla şarap içen turist bizde, o da ancak bazan sofrada yarım şişe içmekle yetiniyor. Meselâ Erdek şarapları ne güzeldir. Geçenlerde Erdek'de idim birçok turistler şaraphane arıyorlardı. Kimse açık fıçı şarabı ile balık, sucuk veya çöğensiz pastırma satan bir lokal açmayı akıl etmemiş.

Bira için de vaziyet öyledir. Fıçı ile bira satan ve radyosunu bağırtmayan bira bahçelerinde iyi para kazanılabilir. Avrupalılar son senelerde, keyiflenmek için bira ile beraber Sliboviç, Genever, Dornkat kabilinden bir içki içmeyi âdet edinmişler.

Bunlar bizde yok ise de yine votka ve cin bunların yerini tutabilir. Kendi ahbaplarımda bu hususu tecrübe ettim.

2— YEMEK

İçkiye para sarfetmekten çekinmeyen turist, yemeğe aşırı ücret ödemekten kaçınır ve bizde moda olan pahalı lokantalara gitmekten hoşlanmaz. Onlara zeytinyağlı yemekler, ağır tatlılar yedirmek sevdasından da vazgeçmeliyiz.

Bir İngiliz ahbabım bana iyi lokantaların çok pahalı olduğundan ve ahçı dükkânlarında yemek yemek istemediğinden konserve ve peynir ile vakit geçirmeye mecbur olduğundan şikâyet ediyordu.

Merkezi Avrupalı koyun ve kuzu eti de sevmez. Biz Avrupa'da vereceğimiz parayı bize evvelden haber veren tabldot lokantaları nasıl arıyorsak turist de bizde aynı şeyi arar. Bir aperatif, yarım şişe şarap ve garson ücreti dahil 20-25 liraya bir tabldot temin eden lokanta, çok müşteri celbedebilir. Yemeklerin terkibi takriben şöyle olmalıdır:

1. Yemek : Makarna, rizotto (salçalı pilâv), börek veya yağda kızarmış parça balık.

2. Yemek : Yağda kızarmış sığır eti veya gulaş (tas kebabı) patates ve sebze garnitürü ile.

3. Yemek : Az şekerli elma püresi, puding, komposto veya peynir.

Avrupalıların çoğu bizim canım izgaralarımızı, zeytinyağlı yemeklerimizi sevmiyorlar ve meyve yemekten kaçmıyorlar.

1967 sonunda memleketimizdeki turist yatağı sayısı yirmi bine yükselecekmiş. Bu az zamanda elde edilen başarılı bir neticedir. Ancak yatak, içki ve yemek yanında daha neler yapılabileceğini aşağıda arzetmek istiyorum:

3 — SES VE ZİYA GÖSTERİLERİ

Bu gösteriler artık her yerde âdet olmuştur. Roma'da Forum'da, Mısır'da Ehramlarda, Fransa'da Luar şatolarında ve daha birçok yerlerde, o memleketin tarihî

ve kültür başarıları hakkında malûmat verilmesine şahit oldum. Izahat her gün başka bir lisanla yapılıyor. Bizde meselâ haftada iki gün Türkçe ve diğer günler Almanca, Fransızca, İngilizce veya turist getiren vapurların lisanları kullanılabilir. Ecnebi lisanlar ile neşriyat yapılan günler fazla ücret alınabilir. Turist bu parayı seve seve verir.

Bu ses ve ziya müsamerelerinde bizde tarihimiz, milletimizin kültür başarıları hakkında izahat vermeliyiz ve memleketimizi tanıtmalıyız. Kahramanlık hikâyeleri turistleri sinirlendirir, kendimizi onların hoşuna gidecek şeyler söylerek sevdirmeliyiz.

Bu gösterilere şimdilik İstanbul'da meselâ Ayasofya'da Bizans; Sultanahmet camii önünde Sinan ve Türk sanatı; surlar dışında veya Rumelihisarı'nda İstanbul'un fethi; İzmir'de Kadifekale'de Anadolu ve Yunan eserleri hakkında malûmat vererek başlayabiliriz. Her seferinde klâsik medeniyette Anadolu halkının hissesi üzerinde durabiliriz.

4 — İSTANBUL OPERA BİNASI

Bu bina itmam edilmelidir, burada daimi surette opera, operet, konserler ve variyeteler verilmelidir. Ecnebilerin gidecekleri ve fuayelerde tuvalet gösterebilecekleri yerler için fiatlar yüksek olabilir. Kendilerinden adam ve yer başına 100 liraya kadar alınabilir. Avrupa ve Amerika'da fiatler daha da yüksektir. Buralara ecnebi sanatkârlar celbetmeliyiz. Fakat turist, sahnedeki mizansen kadar fuayedeki tuvalet neşrleri ile alâkadardır. Türk sosyetesinden de simalar görmek ister. Siyaset adamlarımız, iş adamlarımız orada boy göstermelidir. Senede bir hafta kadar bir festival de tertip edilmelidir. İcabederse bu gibi festivallere tanınmış ecnebi şahsiyetler dâvet olunmalıdır. Vindsor Dükü, Onassis, Bardot gibi kimselerin bulunduğu bir yere, turist antre olarak her fiatı öder.

Unutmayalım ki İtalya'da bu gibi yerlerde, biranın şişesi 20 ve bir fincan kakao on liraya satılır.

Opera binasındaki müsamerelere muvazi olarak tabiatile İstanbul'da açık hava sahası ve Rumelihisarı'nda ve Anadolu'daki eski klâsik tiyatrolarda da gösteriler yapılmalıdır.

5 — AVCULUK, BALIKÇILIK, DENİZ DİBİNE DALMA

Turistlere para sarfettirmek için yalnız ses ve seda gösterileri ve müsamereler de kâfi değildir. Memleketimiz bir av cennetidir. Büyük boy av için şimdilik Doğu Anadolu'yu bir tarafa bırakıp Güney-Batı Anadolu ve Karadeniz sahillerini de alabiliriz. Bu hususta Polonya'dan çok şey öğrenebiliriz.

Sonbaharda Karadeniz ve Marmara sahillerinde muhacir kuş avı hiçbir memlekctin bahşetmediği imkânları sağlar. Karadeniz sahillerinde bıldırcın o kadar boldurki tüfek atmadan, ışıkla yüzlerce kuş tutulduğu vakidir.

Boğazlarda yine sonbaharda lüfer, palamut, uskumru gibi muhacir balık avcılığı binlerce turisti tatmin edebilir.

İspanya'da deniz dibine dalmak bir moda olmuştur. Bu hususta süngercilik, dolayısiyle bütün imkânlara sahip olan Bodrum ve havalisi bir başlangıç teşkil edebilir.

Burada av hakkında şimdilik en mühim noktaları zikretmek ile iktifa ettim.

6 — ÇALGI

Turistler alaturka müzik sevmezler. Konsomatristli barlara da daha ziyade denizciler ve şarklılar gider.

Genç turistler sarhoş olmak ve yanlarındaki arkadaşlariyle azarak dansetmek isterler. Buralarda ilk içkiden sonra verilen meşrubatın fiatı çok ucuz olmalıdır. Yaşlı turistler yemekte gitar, mandolin gibi âletlerle hafif müzik çalındığını ve şarkı söylendiğini isterler. İtalyada lokalden lokale gezen böyle çalgıcılar vardır. Bizde de pekâlâ mandolin veya tambur ile armonize edilmiş halk şarkılarımızı söyleyen çalgıcılar aynı vazifeyi yapabilirler. Bunlar romantik bir hava yaratarak turisti neşelendirirler ve onu daha fazla para sarfetmeye sevkedebilirler.

Bize turist akını devam ettikçe, yukarda arzettiğim hususların ne kadar doğru olduğu zamanla anlaşılacaktır. Ben bu satırları yazmakla ufak da olsa, memleketime bir hizmet ifa ettiğim kanaatindeyim.

Değerini bilmediğimiz Bir tabiat hazinesi :

BALIKLAR!

Yıllardan beri kongreler toplanır; birçok şeyler söylenir, ama neticede Tabiatın bize bahşettiği bu hazinenin kökünü kurutmaktan başka bir şey yapmayız. Bu gidişle sularımızda balık neslinin b i l e kalmıyacağından cidden korkmalıyız.

Yazan : Günay BAŞAR

HER ülke, sınırları içinde bulunan tabiî kaynaklardan elindeki teknik imkânları çoğaltmak suretiyle azamî geliri sağlamak ve böylelikle ekonomik yönden refaha kavuşmak ister. Bu tabiî gelir kaynaklarının bir kısmı, (madenlerde olduğu gibi) tükenmek tehlikesiyle karşı karşıya iken, bir kısmı ise bitip tükenmek bilmez. Bu cins bir tabiî kaynak üstelik istihsali yönünden büyük teknik külfetler yüklemiyorsa, bir memleketin en önemli hazinesi sayılır.

İşte biz, memleketimizin coğrafî durumundaki bir özellik yüzünden, böyle eşsiz bir hazineye sahibiz: Balık!... Türkiye üç tarafı denizle kaplı, iklim şartları sularında dünyanın en değerli ve bol balıklarının yaşamasına elverişli bir ülke. Karadeniz ile Ege denizi arasındaki devamlı su cereyanı, Boğazlar ve Marmara denizini zaman zaman bir balık havuzu haline getirmekte. Torik, ton, lüfer, uskumru, kolyos, istavrit gibi balıklar, akıntılara; suların ısı derecelerine göre Karadeniz ile Ege denizi arasında mekik dokurlar. Ayrıca dip sularımızda yaşıyan levrek, kefal, barbunya, mercan, sinarit gibi balık türlerinin çeşidi de altmışı geçer.

ACABA BU TABİİ HAZİNEDEN BİZ, NE DERECEYE KADAR YARARLANMAKTAYIZ?..

Bu konuda bir inceleme yaparken zaman zaman gülünç, çoğu zamansa acıklı problemlerle karşılaştım. Balıkçı reisleri, komisyoncular, satıcılar, balıkhanenin ileri gelen kişileri ile konuşmalarımda hepsi kendi branşlarında ayrı ayrı dert yandılar. Bu yazımda tefsirden kaçınarak, onların söylediklerini olduğu gibi aktarmaya çalışacağım.

Bizde balıkçılık, (Et ve Balık Kurumunun teşkilâtı dışında) özellikle Karadeniz kıyılarından gelme Reis diye isimlendirdiğimiz kişiler tarafından yapılır. Bir reis, balıkçılık yapmak istediği zaman, bilgisiyle birlikte ve bu avın gerektirdiği araçlara muhtaçtır. En başta av takımı ve tekne,

Bunların temini için üç yol olabilir: Birincisi, eğer parası varsa, bunları satın alır. Tabiî bu yol teorik olarak doğrudur, ama, gerçekten parası olan reise henüz rastlanmadığı için, pratikte uygulanmamaktadır.

İkinci yol, herhangi bir bankadan kredi almak ve böylece balıkçılık için gerekli araçları temin etmek. Bu krediyi balıkçılara Ziraat Bankası sağlar. Yalnız, balıkçının banka mevzuatının gerektirdiği şartlara sahip olması gerekli... Yâni ipotek karşılığı ve belirli faizlerle. Reislerin arasında değerli gayrı menkulü olana pek raslanmadığı için bu yol da gerçekte olumsuzdur.

Kalıyor geriye üçüncü yol. Balıkçılara kredi veren hususî şahıslar, yâni namı diğer komisyoncular. Bu kişiler balıkçılara gene ipotek karşılığı ama, Ziraat Bankası kadar ince eleyip sık dokumadan kredi açarlar. Balıkçı da tuttuğu ürünü Balıkhaneye getirdiği zaman bağlı olduğu komisyoncuya teslim eder. Komisyoncu balıkları açık arttırma ile satışa çıkarır. Satış üstünden net yüzde altı komisyon kâr alır; mevsim sonunda da balıkçı ile beş aşağı beş yukarı pazarlık etmek suretiyle ana borcun bir kısmını tahsil eder.

Reisler takım düzmek ve balıkçılık yapmak isteğine kapıldıkları anda, kendilerine böyle bir komisyoncu bulmak zorundadırlar. Komisyoncu ile anlaşıp, av için gerekli araçlarını düzenledikten sonra balıkçı reisinin iki şeye daha ihtiyacı vardır. Biri kendisine yardımcı olacak tayfalar, diğeri motorunu işletecek akar yakıt. Tayfa, onu en az uğraştıran konudur. Tutulan balık üstünden, tayfanın bilgisi ve becerikliliği nisbetinde ona pay verir. Pay vermek de şöyle olur: Bütün masraflar çıktıktan sonra daha önceden aralarında kararlaştırılmış bir oranda (meselâ yüzde1,2 gibi) pay düşer her tayfaya.

Reis, akaryakıtın litresini 76 kuruştan alır. Bunun 22 kuruşu vergidir. Sık sık ona haberler gelir. «Ağvaya torik vurmuş, Kefken de palamut var.» Heveslenip gider ve üç dört yüz liralık ayarkayıt kullanır. Çoğu zaman ise, eli boş döner. Bir, iki, üç derken usanır, gitmez. Bu sefer aksilik bu ya, haber doğrudur ve balık kaynıyordur. Reis dövünüp durur; balıklar geçer gider; bizler ise burnumuzun dibinden geçip giden bu gelir kaynağından haberdar bile olmayız.

Oysa ki, dünyanın hiç bir yerinde balıkçıların kullandığı akaryakıttan vergi alınmazmış, örneğin, Yunanistan'da akar-

yakıtın litresi bizim paramızla 33 kuruşa gelirmiş. Balık, hele gezici balık mutlaka aranmakla, peşinden dolaşmakla istihsal ediliyor. Bir reis, yakacağını hesap ede ede, gittiği her mil için endişe duya duya avlanmak istemiyor ve çoğu zaman, ayağına kadar gelmiş balığı bu yüzden tutamıyor. İstanbul Balık İhracatçıları Birliğinin 1965 yılı genel kurul raporunda şöyle bir paragraf var: «Hepimizce bilindiği gibi, yıllık istihsal 80 ilâ 100 bin ton civarında ve bazı yıllar çok altına düşmesine mukabil, komşumuz Yunanistan'nın 22.000 ton civarında olan istihsali, son on yılda devamlı artışlarla 145.000 tona yükselmiş bulunmaktadır.» Komşumuz Yunanistan'ın bu istihsal artışının en önemli sebeplerinden biri, Yunan hükümetinin balıkçılığı kalkındırma yolunda aldığı tedbirlerin yanı sıra, vergisiz verilen akaryakıtdır.

Reis, yukarıda da belirttiğimiz gibi velinimeti komisyoncuya satış üstünden yüzed altı komisyon vermektedir. Satışın diğer yüzde altısı Belediyeye aittir. Dondurulmuş bir rakkam olmamakla beraber balıkçının ortalama masrafı yüzde kırk ile altmış arası değişmekte. Tayfa ile payını genellikle yarı yarıya hesap edersek kendisine yüzde 15—20 arası bir kâr kalmaktadır. Bunun bir kısmı mevsim sonunda ana borca, diğer bir kısmı önündeki mevsimin hazırlık masraflarına ve kendi geçimine ayrılınca reis, ister istemez velinimeti komisyoncuya yeniden borçlanır. Kavaklarda kendileri ile konuştuğumuz balıkçılar, aralarında komisyoncuya borçlu olmayan reis'in bulunmadığını söylediler.

Bu durumda olan balıkçıya yardım elini uzatacak, onu koruyacak bir teşkilât henüz kurulu değil. Vakıa, balıkçıların korunmasına değinen birçok cemiyet mevcut; bunların en öenmlisi 1923 den beri faaliyet halinde bulunan Balıkçılar Cemiyeti, Reislerle tayfalar arasındaki ihtilâfları hâlleder; taleplerini hükümetin sağır kulaklarına iletir; hastalık veya ölüm halinde sosyal hizmetlerde bulunur ama ticarî yönden balıkçıyı desteklemek konularının dışında kalıyor.

Kara sularımızda 1950 de 5639 sayılı kanunla bazı tadilâta uğrayan 1882 yılındaki Zabıtayı Saydiye Nizamnamesi yürürlüktedir. Neredeyse yüz yıl geçmiş, zabıtayı saydiye nizamnamesinin bugünkü modern istihsal anlayışına, özellikle ticarî ve ekonomik gerçeklere uygun olacağı düşünülemiyeceği için karşılaşılan güçlükler, sayılamıyacak kadar çok.

İstihsal yönünden 1882 nizamnamesinin gediklerinden biri, bugün dünyanın hemen hemen her tarafında kontrollü olarak kullanılan Trol usülü balıkçılığı yasak etmesidir. Trol, sahillerde kullanılan ırgıpların açık deniz için yapılmış bir av şeklidir. Yasaklanmasının nedeni, bundan yüz yıl önce, yanlış bilinen bir nazariye idi: Balık yumurtaları dipte bulunur, trol yumurtaları mahveder, öyleyse bu ağlar zararlıdır. Oysa ki, mersin ve tirsiden başka bütün balıklar yumurtalarını sığ yerlere ve su yüzüne atarlar. Trol, sığ sularda yapılmamak şartı ile, dipleri taramakla, deniz dibinde çamurlarla örtülü gıda maddelerini yerlerinden sıyırarak balıkların yemlenmesine sebep olacağı için aksine faydalıdır.

İlgililerin söylediğine göre, Trol yasaklanmış olmasına rağmen bol bol kullanılıyor ve az derin yerlerde, sığ sularda yapıldığından cidden zararlı oluyor. Bunun yerine iyi bir teşkilât ve kontrolle, her yıl değişik trol yerleri tayin edilse ve tıpkı toprakta olduğu gibi bu yerler bir iki yıl dinlenmeye bırakılsa dip balıkçılığı çok ilerlieycektir. Böylelikle bizde daha ziyade göçmen ve gezici balıkların kaprislerine dayanan balıkçılık istikrar bulacak. Balıkçı reisi biraz daha rahat nefes alacak, istihsalin çoğalması millî gelirin artmasına yol açacaktır.

1882 nizamnamesinde balıkçılığın haklarını koruyan kayıtlar yok denecek kadar az. Buna karşılık 1950'de 5638 sayılı kanun, o devre kadar yüzde 12 olan av resmini kaldırmış, 16 yıldır su ürünlerinden vergi alınmamaya başlamış. Aynı kanunla da balık satışlarının tanzimi işi Belediyelere bırakılmış. Ayrıca Belediyelerin icraatını kontrol için Ticaret Bakanlığına bağlı «Türkiye su ürünleri teşkilâtı» adı altında bir teşkilât ihdas edilmiş. T.S.Ü. teşkilâtı, zaman zaman bildiriler yayınlıyarak av mevsimi tanzimi, hangi sularda ne gibi avlar yapılacağı konusunda raporlar yollar. Türkiye Su Ürünleri Teşkilâtı, geniş kadrolu (!)... Bir müdür ve dört yardımcıdan ibaret!...

İstanbul Balıkhanesinin perişan hali.

Türkiye'deki bütün alım satımların kontrolü, yasaklar, tavsiyeler, takipler bu beş kişilik büyük (!) kadroya aittir. Müdürleri sayın Cevdet Aygün'ün kongrelerde ,umumî toplantılarda sık sık tekrar ettiği bir söz, kulağımıza kadar geldi: «Ben, denize yazı yazıyorum...»

Bu beş kişilik grubun insan üstü gayretlerle, ödevlerini bir an için yerine getirebildiklerini düşünsek bile, isteklerini tatbik edecek bir teşkilâta sahip değildir. Yasakların uygulanmasını kâh mahalli zabıta kuvvetleri, kâh gümrük memurları lütfen, ellerine almışlar.

Bu kargaşıklığın bir sürü zararı yanı sıra, gittikçe sönmeye yüz tutan dalyan balıkçılığı geliyor. Bilindiği gibi dalyanlar, balıkların geçit yerlerinde kurulmuş sabit ağlardır. Bunlar çoğunlukla devlet veya Hazineye aittir; istiyene kiralanır. Ancak gittikçe artan amatör balıkçılar veya reisler, dalyan civarında bilgisizce avlanarak balıkları ürkütmekte ve böylelikle dalyan balıkçılığının yavaş yavaş sönmesine sebep olmaktadır. Memleketimizin kara sularında bulunan dalyanların dörtte üçü bu yüzden işlemez hale gelmiştir. Oysa ki dalyan civarında balık avı yasaktır ve fakat bu yasak hiç uygulanmaz.

Balıkçıların eğitilmesi konusuna iğildiğimizde, bütün iyi niyetlere rağmen bu kanaldaki çalışmaların hiç denecek kadar az olduğunu gördük. 1929 da Marmara adasında Millî Eğitim Bakanlığına ait bir okul, 1931'e kadar faaliyet göstermiş. İktisat vekâletine bağlı bir balıkçılık enstitüsü 3 yıl çalıştıktan sonra, kapılarını tahsisatsızlıktan kapamış. Bir zaman sonra Et ve Balık Kurumu, kısa süreli eğitimlere girişmiş. Şimdi ise Beykoz'da, gene Ticaret Bakanlığına bağlı bir balıkçılık enstitüsü kurulması teşebbüslerinde bulunuluyormuş. Bunun dışında ilmî araştırmalar yapan İstanbul Üniversitesine bağlı bir hidrobiyoloji enstitüsü var ki, o da sularımızda bulunan balık çeşitleri ve su altı ürünleri üzerine çalışır. Balıkçı reisleri de kendi yağları ile kavrulmakta, dededen kalma masal karışımı kulak dolgunluğu ve kişisel denemeleri ile yirminci asırda avlanmaya çalışmaktadırlar.

Balık avlandıktan sonra satılamk üzere Belediyelere ait Hâllere getiriliyor. Bu Hâllerin en önemlisi de İstanbul Belediyesine ait olanı. İstanbul Belediyesi, Hal'in işletmesinden ve bakımından sorumludur. Ona İstanbul balıkhanesi yılda 2,5—3 milyon arası gelir sağlar.

İstanbul Belediyesi balıkhanesine gittiğimizde şaşırdık diyemiyeceğiz. Çünkü iktisaden geri kalmış bir memlekette yaşadığımız için gözlerimiz, zaten pislik, ilgisizlk ve bakımsızlığa alışıktılar. Bize öyle geldi ki, bu hal müsveddesine gelince pislenip, mikroplanıyorlar. Böylelikle gıdai evsaflarını kaybediyorlar ve satışa çıkmadan bozuluyorlar. Balıkhane çamur ve pislik içinde, kokudan durulmuyor. Hele hele söylediklerine göre yağmur mevsimi gelince bütün Şişhane yokuşunun çamurlu suları balıkhaneye dolarmış ve yürümek bile güçleşirmiş.

Balıkhaneye İstanbul'dan başka İzmir, Ayvalık ve Çanakkaleden de balık geliyor. Bazen bu balıklar pazarlanıncaya kadar 24 saat balıkhanede kalıyor. Oysa ki balıkhanenin buzhanesi yok! Balık sahipleri, dışarıdan temin ettikleri buz parçacıkları veya kova kova sularla onların daha fazla kokmalarını önlemeye çalışıyorlar.

Balıkhane ileri gelenlerinin, Balıkçılar

Cemiyetinin yıllardır kimseye duyuramadığı şikâyetleri var: 1— Kantarların eski tip olması ve tartıların doğru yapılamaması. (Bunların yerine otomatik ibreli kantarlar isterler.) 2— İskelelerinin büyütülmesi. 3— Yerlerin asfaltlanması. 4— Temizlik işlerine önem verilmesi. 5— Balıkhaneye akan pis suların önüne geçilmesi.

İşte biz, istihsali yönünden büyük yatırımlar gerektirmeyen bu değerli hazinemizden böyle yararlanmaktayız!...

Gelecek Yazı :
BİR FACİANIN HİKÂYESİ

Ortak Pazara nasıl hazırlanmalıyız?

Ortak Pazar'a 12 Eylûl 1963 Andlaşmasıyla girdik. Fakat bu konuda yeterli hazırlığımız yok. İktisadî Kalkınma Tesisi, tertiplediği bir raporla nasıl çalışmamız ve yapılacak koordinasyonlar nasıl olması gerektiği hakkında görüşlerini açıklamıştır. Bu çok dikkatle izlenmeye değer raporu aynen sütunlarımıza aktarıyoruz.

BİLİNDİĞİ gibi; Türkiye ile AET arasında imzalanan 12 Eylül 1963 Ankara Andlaşması ile «Ortak Üye» olarak AET'ye katılmış bulunuyoruz.

1 Aralık 1964'de yürürlüğe giren bu Andlaşmaya göre; Türkiye asgarî 17, azamî 22 yıl sonra AET'ye tam üye olabilmek için gerekli vasıfları haiz olmak mecburiyetindedir. Bu yıl, asgarî 5, azamî 10 yıl sürecek «*Hazırlık Devresi*»nin ikinci yılını tamamlamak üzereyiz.

İki yıllık çalışma devresinin neticelerini özetlersek yapılan işler şunlardır:

1— 1963 Ankara Andlaşması gereğince kurulması gerekli üç organ;

— Karma Parlamento Komisyonu (16-17 Mayıs 1966 da Brüksel'de toplanmış olup ikinci toplantı 3-5 Kasım 1966 da Ankara'da yapılacaktır).

— Ortaklık Konseyi (1 Aralık 1964 de Ankara'da ve 27 Temmuz 1965 de Brüksel-de iki toplantı yapılmıştı).

— Ortaklık Komitesi (2 Aralık 1965 de Brüksel'de toplanmıştır) fiilen kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

2— Tütün, kuru üzüm, fındık, ve incir'den mürekkep dört klâsik ihraç malımız için AET üyesi memleketler nezdinde ihraç kotaları açılması temin edilmiştir.

4— Yine aynı toplantıda «Türkiye'deki el emeği meselesi» incelenmiş ve fazla Türk inçisinin AET memleketleri dahilinde istihdam imkânları aranmıştır. Müzakerelerden bir netice alınamamıştır.

5— Yine aynı toplantıda, «monopollü üye devletlerin Türk tütün ithalâtı, dara meselesi, önceden bölüştürme mekanizması» gibi konular üzerinde durulmuş, kesin bir netice alınamamıştır.

6— AET Ticaret ve Sanayi Odaları Daimî Konferansı'nın 16-18 Haziran 1966 da Liège'de yapılan 19. cu toplantısına ilk defa Türkiye Odalar Birliği delegasyonu da iştirak etmiştir. Gündemde, usule ve teknik meselelere yabancı olan delegasyonumuz sadece oturumları dinlemekle yetinmiştir.

AET'ye tam üye olarak katılmak, Türkiye için sadece bir anlaşmanın yerine getirilmesinden ibaret görülmemelidir. *AET'ye tam üye olarak katılabilecek ekonomik strüktüre sahip olmak, kalkınmamızın müşahhas bir sembolü olmuştur.* Bu sebeptendir ki AET ile ilgili çalışmalar bütün kalkınma gayretlerimizin çekirdeğini ve genel esprisini teşkil etmektedir.

AET ile ilgili çalışmalar bu gün, birbirinden tamamen habersiz çeşitli resmî ve yarı-resmî kuruluşlarca yürütülmektedir. Bu kuruluşların başlıcaları şöyle sıralanabilir:

1. Dış İşleri Bakanlığı
2. Maliye Bakanlığı
3. Ticaret Bakanlığı
4. Sanayi Bakanlığı

5. Devlet Plânlama Teşkilâtı
6. Türkiye Odalar Birliği
7. Devlet Yatırım Bankası
8. Sınaî Kalkınma Bankası
9. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odaları İzmir Ticaret ve Sanayi Odaları, Ankara Ticaret ve Sanayi Odaları
10. İktisadî Kalkınma Tesisi.

Her kuruluşun, kendi bünyesi ve mahiyeti icabı *AET ile ilgili problemleri değişik bir perspektiften ele alıp* incelemesinde sayısız faydalar mevcuttur. Ancak, bu çalışmaların; Türkiye ekonomisinin hâlihazır strüktürü, müstakbel gelişmesi ve *T.C. Hükümetinin genel iç ve dış politikası muvacehesinde tesbit ve tayin edilecek genel bir perspektif içinde yürütülmesi ve koordine edilmesi de* kaçınılmaz bir zarurettir.

Kanaatimizce AET ile ilgili çalışmaların iki büyük gruba ayrılması mümkündür:

1. Yurt içi çalışmalar
2. Yurt dışı temaslar.

Yurt içi çalışmalar; Vergi Strüktüründen ulaşım politikasına kadar devlet sektörü ile ilgili *bütün idarî faaliyetin reorganizasyonu* ile, *özel sektörün bütün yatırım faaliyetini sermaye ve maliyet strüktürünü, ihracat ve ithalât faaliyetini ihata edecek genişliktedir.* Ayrıca Kalkınma Plânımızın bu çerçevenin gereklerine göre tanzimi ve tatbiki de *«Yurt içi çalışmalar»* grubuna dahildir.

Yurt dışı temaslar yukarıda zikredilen Ortaklık Kuruluşlarında Türk görüş ve tezlerinin savunulması ve AET bünyesi içinde strüktürel gelişmemize uygun hak ve vecibeler taahhüdü ile ilgili faaliyetlerdir.

Gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı çalışmalarının birbirlerini tamamladığı ve kat'iyen birbirlerinden ayrı düşünülemiyeceği açıktır.

Yurt içi çalışmaların ağırlık merkezini yukarda belirtilen konularla ilgili olarak yapılacak *araştırma çalışmaları* teşkil eder. Kanaatimizce; *şimdiden, araştırma konularının mümkün olduğu kadar detaylı bir şekilde tesbit edilmesi; öncelik sırasına konması ve ne zaman, ne şekilde realize edileceğini plânlaması lâzımdır.*

AET konusunda yapılması grekli en önemli işlerden biri de; AET'nin Türk halk efkârına tanıtılarak üzerinde tartışma açılmasına çalışmaktır.

AET ile ilgili olarak yapılması gerekli bellibaşlı faaliyetleri ana hatları ile belirttikten sonra bu çalışmaların yürütülmesi ve koordinasyonu için tatbikini uygun gördüğümüz *teşkilâtlanma* şeması karşıkı sayfada gösterilmiştir.

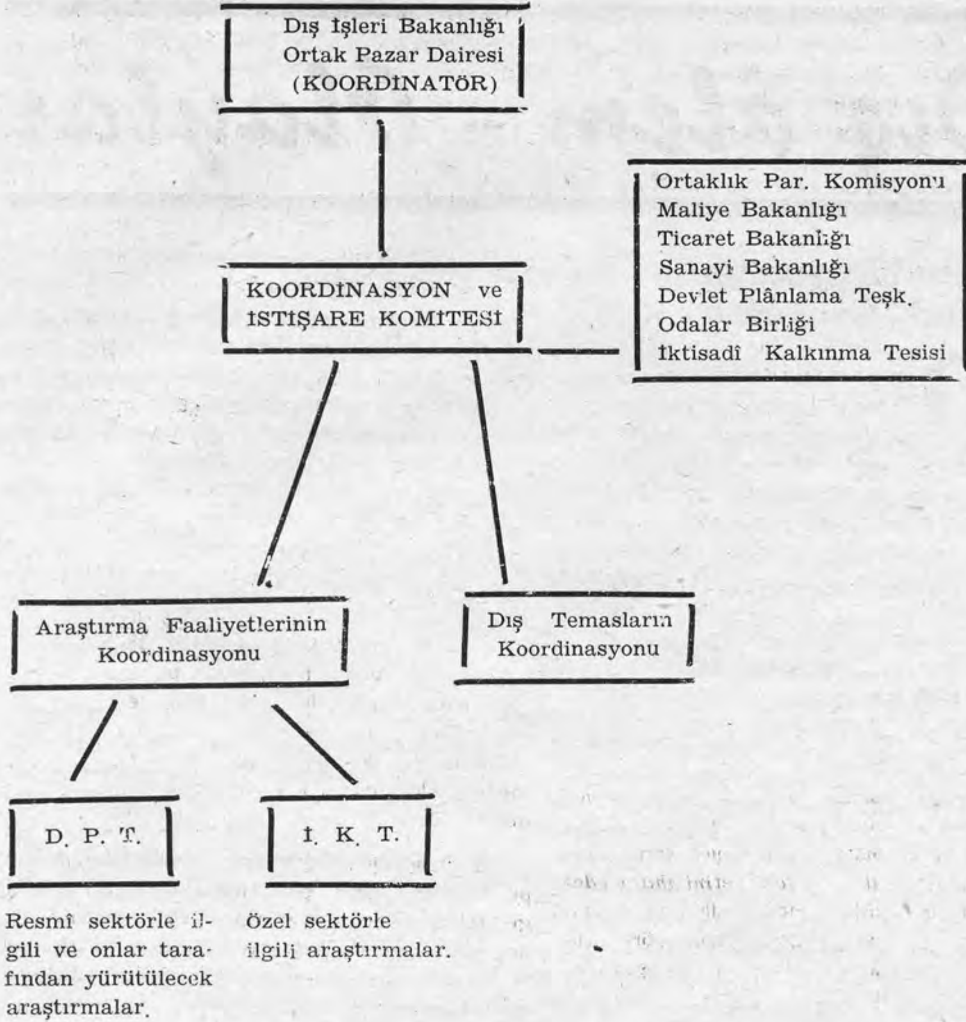
Şemanın hazırlanmasında göz önünde bulundurulan en önemli husus, bu konuda *hâlen mevcut olan kuruluşlardan istifade etmek,* yeni kuruluşlara ihtiyaç göstermek gibi lüzumsuz ve tatbik kabiliyeti olmıyan tavsiyelerden kaçınmak, olmuştur.

Kanaatimizce; hâlen AET ile ilgili dış temasları yürütmekte olan *Dış İşleri Bakanlığı Birinci İktisat Dairesi*'nin ve ona bağlı Ortak Pazar Dairesi'nin, AET ile yapılacak bütün çalışmaları koordine etmesi uygun olacaktır. Dış İşleri Bakanlığı bu koordinasyon fonksiyonunun ifasında «Koordinasyon ve İstişare Komitesi» adı verilen ve ilgili kuruluş temsilcilerinden meydana gelecek ve en az 3 ayda bir defa toplanacak olan bir komiteden faydalanmalıdır.

Koordinasyon ve İstişare Komitesi, yapılan çalışmaları genel hatları ile gözden geçirmek ve değişen şartlara göre çalışmalara istikamet vermek gibi tamamen *istişarî* bir fonksiyon ifa eder. Yurt içi çalışmaların esasını teşkil edecek olan Araştırma faaliyetinin resmî sektörle ilgili ve onlar tarafından yürütülmesi uygun olanları ile Devlet Plânlama Teşkilâtının görevlendirilmesi uygun olur.

Özel sektöre AET'yi tanıtmak, iktisadî entegrasyon hareketlerinin mânâ ve mahiyetini anlatmak ve nihayet hızla değişen böyle bir dünya içinde özel sektörün yüklendiği sorumluluğu belirtmek ve bu sorumluluğa özel sektörü hazırlamak görevi de, bir özel sektör kuruluşu olan *İktisadî Kalkınma Tesisi*'ne verilmelidir.

Dış temasların koordinasyonu, hiç şüphesiz doğrudan doğruya Dış İşleri Bakanlığınca yürütülecektir. Bu konuda da yapılması gerekli en önemli iş, AET'nin çeşitli

kademelerinde yapılacak *toplantıların ve mümkün olursa toplantı gündemlerinin* önceden haber alınarak *«Koordinasyon ve İstişare Komitesi»*ne duyurulmasını temin etmektir.

NETİCE:

Yukarda belirtilen çalışma esasları ve bunların koordinasyonu için düşünülen teşkilâtlanma şekli geniş ölçüde değiştirilebilir, hattâ tamamen başka esaslar benimsenebilir. Fakat değiştirilemiyecek ve kendisinden vazgeçilemiyecek gerçek şudur ki: AET ile ilgili çalışmalarımızın bütün teferruatı ile şimdiden plânlanması ve koordine edilmesi lâzımdır.

AET'ye tam üye olabilmemiz, ekonomimizin gelişme potansiyeli yanında, bu çalışmalarımızı yöneltmekteki gayret ve başarımıza bağlı kalacaktır.

Dış âlem - Olaylar

Devalüasyon ve Hind Ekonomisi

DEVALÜASYONDA (paranın kıymetinin kanunen düşürlümesi), Hind hükümetinin zaman zaman itiraf ettiği gibi, geriye dönüş yoktur; şimdiki rupinin geçen Hazirandan önceki bir buçuk misli değerine dönmesi beklenmez. Bu özellik ise hükümetin bu konuda aldığı kararı ve uygulanışını tenkid eden çevrelerin işine yaramakta ve devalüasyon münakaşaları aralıksız devam etmektedir.

Paranın kıymetini düşürmek genellikle ithalâtı kısıtlamak, ihracaatı arttırmak gayesi ile yapılır. Bu ülkede ithalâtın zaten kanunen sınırlanmış olduğu göz önüne alınacak olursa, devalüvasyonun bu yönde büyük işler başarmasını beklemek boşuna olur. İhracaat konusunda ise hükümetin üimidi Hindistan'da imâl edilen maddelerin diğer rakip ihracaatçı ülkelerin — Singapur, Hong-Kong, Japonya ve hattâ Batı Avrupa ve Amerika'nın — ihraç ettiği mamul maddelerden daha ucuza satılabilmesi ve Asya ve Afrika'daki az gelişmiş ülkelerde büyük rağbet görmesidir.

Bu fiat düşüşü gerçekleşse bile, acaba Hindistan bu ülkelerde geniş ve kazançlı pazarlar bulabilecek midir? Bu soruya verilecek cevap Hindistan'ın ve bu az gelişmiş ülkelerin ekonomik yönden dış yardıma dayandıklarıdır. Bu pazar ülkeler aldıkları dış yardımı onlara bu krediyi verenlerin ihraç mallarına sarfetmek mecburiyetindedirler. Hindistan'ın ise herhangi bir şekilde kredi verip mal satacak durumu yoktur. Sonuç olarak ta bunun bir çözüm yolu olamıyacağını söyliyebiliriz. Hindistan bu sözü geçen ülkelere ancak onlardan alacağı gıyecek ve ham madde karşılığında mamul mal satabilir. Fakat Hindistan ithalâtını değil arttırmak, kısıtlamak zorundadır, çünkü bu ülke dış ticaret açığını diğer ülkelerden aldığı yardımla kapıyabilmektedir.

Şimdiye kadar ithal edilen maddelerin Hindistan'da yapılması veya onların yerine bu ülkede bulunanların kullanılması yoluna gidilmeye çalışılmıştır. Devalüasyon sonucu fiatlarda görülen % 57 artış ta bu yönde itici bir kuvvet olarak görünebilir. Hakikatte ise esas ithal maddeleri üzerine konmuş olan kanunî kısıtlamanın kaldırılması ve Hindistan'a yapılan dış yardımın artması neticesinde ithalâtta bir artış görülmektedir. Demek ki Hindistan devalüasyondan sonra, ithalât konusunda zararlı bile çıkmaktadır.

Eğer Hindistan dış yardımın dayanağından kurtulmuş olarak ekonomik kalkınmaya devam etmek isterse ekonomik yapısında değişiklikler yapmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu değişiklik, Hindistan'ın kifayetsiz olan ekonomik kaynaklarını (kapital, idari ve teknik personel, dış ticaret fazlası döviz) en iyi ve verimli bir şekilde fazlasıyla sahip olduğu tabiî kaynaklarından (toprak, insan gücü ham maddeler) en geniş faydayı sağlıyacak yönde kullanması demektir.

İnsan başına düşen millî gelirdeki artış göz önünne alınırsa en iyi kazancı sağlıyacak olan yatırım, doğum kontrolüdür. Bu yöne harcanan rakkamlar, bu sene Sağlık Bakanlığının hedefi olan 6 milyon müracaat hükümetin bu konuya ne kadar önem verdiğini açıklamağa yeterlidir. Yine de 90 veya 100 milyon kadının «tehlikede» olduğunu ve nüfusun her ay bir milyonluk bir artış gösterdiğini hatırlıyacak olursak bu kadar dinamik ve geniş bir programın bile ne kadar yetersiz olduğunu görürüz.

Doğum kontrolünden sonra en kazançlı yatırım tarımdır. Bu yönde karşılaşılmakta olan güçlükleri yenmeye maalesef ne sulama, gübreleme veya ilâçlama programları, ne de yapılacak reformların listesine çiftçi-

ye kredi, geniş ve kârlı pazarlama imkânları, fiat insiyatifi veya sevkiyat imkânlarını tamamlanması gibi konuları eklemek yeterli olamaz. Esas nokta çiftçinin yeni ve faydalı metodları kendi ihtiyacına seçip uygulıyacak ve zamanında yeni metodlar arıyacak bir şekilde bir öğrenim ve eğitime tabi tutulmasıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için geniş çapta bir eğitim seferberliğine, zengin malî kaynaklara ve bilgili, tecrübeli elemanlara ihtiyaç vardır. Bu noktanın Hind hükümetinin de gözünden kaçmadığı muhakkaktır, fakat asıl mesele bunun ne dereceye kadar imkân dahilinde olduğudur.

Hindistan'ın ekonomik şartları göz önünde tutulacak olursa tarım seferberliği için lâzım olan malî kuvvetin, bir kaç ufak dış harcamalar bir yana bırakılacak olursa, ithalâta yatırılmıyacağı bellidir. Fakat dış yardım veren memleketler ise genel olarak bu paranın kendi ihraç maddelerine harcanmasını isterler, ziraî uzman ve eğiticilerin yetiştirilmesine, veya onları böyle bir işte çalışmalarını sağlıyacak dolgun ücretlere, daha iyi hayat şartlarının yaratılmasına değil! Buna cevap olarak hükümetin ileri süreceği teori ise tarım reformuna lâzım olan paranın vergilerden ve millî tasarruflardan elde edileceği olabilir. Fakat dış yardımın desteğiyle gelişmekte olan endüstri de durmadan daha geniş bir mahalli kapitale ihtiyaç göstermekte ve tasarruf edilen paranın büyük bir kısmını çekmektedir.

Sonuç olarak ta daha uzun bir zaman arzulanan tarım reformunun gerçekleşemiyeceği ve bugünkü yatırım dengesinin bozulamıyacağını söyliyebiliriz.

Çoğunluğun, dış yardımın tarıma çevrilmesinin imkânsızlığı karşısında, bu paranın endüstriye harcanmasına devam etmenin daha verimli bir sonuç yaratacağını savunacakları muhakkaktır. Acaba dış yardımla gelişen endüstri uzun zaman bu destekten mahrum işliyebilecek midir? Hindistan'da gelişen endüstri kolları dış yardımı veren ülkenin teknolojisinin kullanılması veya kopye edilmesiyle meydana gelmektedir. Kapitalin bol, insan gücünün az olduğu bu ülkelerde geliştirilen teknik imkânları hiç bir değişiklik veya adaptasyona tâbi tutmadan, geniş insan gücü fakat çok sınırlı kapitale sahip olan Hindistan'da uygulanması yapılan en büyük hatadır. Hâlbuki Hindli teknik elemanların ve mühendislerin bu metodları ülkelerinin ekonomik yapısına en iyi uyacak halde uygulamaları gerekmektedir. Bu yalnış hareketin sonucunda bugün Hindistan yedek parça, tamir ve bakım yönünde ağır ve lüzumsuz döviz harcamaları yapmağa mecbur kalmaktadır.

Hindistan'ın, bu şartlar altında yapabileceği en iyi hareket bugünkü ekonomik sistemini değiştirmesi, dış yardımın, ekonomik kaynakların ve eğitimin bu ülkenin ekonomik şartlarına en uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bu ise, yukarda incelediğimiz sebepler yüzünden gerçekleşebilmesi çok zayıf bir ihtimaldir. Bunun dışında tek çıkar yol başta THE ECONOMIST dergisi olmak üzere birçok batılılı gözlemecinin savundukları fikrin uygulanmasıdır. Yardım yapan ülkeler ve bu yardımla ekonomisini ayakta tutabilen Hindistan'ın bu kredi alış — verişinin gayeleri üzerinde değişiklik yapmaları gerekmektedir. Yâni dış yardım, Hindistan'ı bir ekonomik hürriyete kavuşturan yönde olmasa bile, devamlı ve adilâne (gelirini zenginden çok fakire gitmesini sağlıyacak şekilde) verilmesi ve hiç bir zaman geriye ödenmemesidir.

Derleyen:
ZAFER ZAİM

Ortak Pazar'da Demir ve Çelik Krizi

Avrupa Demir ve Çelik Topluluğu (ECSC) (Almanya, Fransa, İtalya, Hollânda, Belçika ve Lüksemburg) büyük bir kriz geçirmektedir.

Çelik istihsali istihlâkin çok üstünde olup, 1967 döneminde % 20 nisbetinde kapasitenin kullanılmayacağı anlaşılmaktadır.

Hızla düşen fiatlar ve artan istihsal durumu karşısında Topluluğun Yüksek Otoritesi, Doğu Avrupa memleketlerinden olan ithalâta uygulanmakta olan ithalât tahditlerini sıkılaştırmak ve istihsali miktar tahditlerine bağlamak gibi çarelere başvurmayı tasarlamaktadır.

Bu arada AET'nin her üyesi kendi menfaatini koruma endişesi ile millî ölçüde kararlar alma yolunu tutmuştur.

Almanya'nın kendi kömür müstahsilini korumak için 160 milyonluk bir tahsisat ayırmak istemesi, Fransa'nın meslekî bir rasyonalizasyona gitmeği tasarlaması, buna karşılık İtalya ve Hollânda'nın Amerika'dan ucuz kömür ithaline devam etmek istemeleri, Altılar arasında müşterek bir politika takip etmek, zorlukları müştereken yenmek amacının zedelenmek üzere olduğuna işaret etmektedir.

1953 senesinden beri çelik fiatları Amerika'da % 40 ve İngiltere'de % 44 artmış, aynı devrede ECSC'de % 4 düşmüştür.

Duruma kısa bir zamanda çare bulunamazsa Ortak Pazar üyeleri yeni bir kriz karşısında kalacaklardır.

İsrail Ortak Pazar'a Girmek İstiyor

İsrail 5 Ekim tarihinde AET Bakanlık Konseyine ortak azâ olmak maksadıyla resmî bir müracaatta bulunmuştur.

4 Haziran 1964 tarihinde imzalanan AET — İsrail Ticaret Anlaşmasının Temmuz 1967 de nihayete ereceğini belirten on sayfalık mufassal bir muhtıra ile İsrail, sadece bir ticaret anlaşmasının yeterli olmadığı üzerinde *bilhassa* durmuştur.

AET memleketleri, İsrail'in topluluğa

katılması halinde komşu Arap memleketlerini öfkelendirmekten çekinmektedirler.

Bu seferki müracaatında İsrail kendisine Altılar tarafından yapılacak imtiyazlara karşılık, AET memleketlerinin de İsrail'den indirimli ticaret haklarına sahip olabileceklerini, teknik, ilmî ve endüstriel elbirliği yapılabileceğini belirtmiştir.

O.E.C.D. Üyelerinin İstihsali Yüzde 50 Nisbetinde Arttı

O.E.C.D.'nin 21 üyesinin ekonomik kalkınma hızında önemli artış olmuştur. O.E.C.D. üyelerinin ortalama olarak ekonomik kalkınma hızları % 4,9'u bulmuştur. On se-

ne içinde O.E.C.D. üyelerinde ekonomik genişleme % 50 nisbetinde artacaktır. Yıllık artış nisbeti ise % 4,1'i bulacaktır.

O.E.C.D. istihsalinin yarısından fazlasını A.B.D.'i temin etmektedir. 1963 de Amerika B.D.'nin payı O.E.C.D. istihsalinin % 53,3'üne, Almanya'nınki % 8,6'ya, İngiltere'ninki % 7,7'ye, Fransanınki % 7,3'e, Japonyanın % 5,4'e, İtalya'nın % 4,1'e, Kanada'nın ki ise % 3,6'ya eşittir.

Amerikan Yardımları Nerelere Gitmiştir?..

(Agency for international development) in neşrettiği bir bültene nazaran, 1945 senesinden, Haziran 1966 nihayetine kadar, Birleşik Amerika Devletinin, harice yaptığı askerî ve ekonomik yardımların topyekûn miktarı:

122 MİLYAR DOLLAR'ı

bulmuştur. Bu miktardan en fazla istifade eden memleket Fransa'dır. Kıt'alara göre yapılan listeler gereğince, Avrupa kıt'asına 56.220.000.000 (elli altı milyar iki yüz yirmi milyon) dollar yardımda bulunulmuştur.

Yapılan yardımlar Kıt'alar arasında şöyle bölünmüştür:

	Milyon $
Avrupa kıtası	56.220.000.000
Asya »	44.030.000.000
Avusturalya » (Okyanusya)	300.000.000
Amerika (güney)	11.686 000.000
Afrika kıtası	3.600.000.000
Sair devletler	6.164 000.000
	122.000 000.000

122 milyar dolar yardıma nazaran, Türkiyenin umum yekûn üzerinden aldığı 5.050 milyon Dolar, % 4,15 nisbetine tekâbül etmektedir. Yapılan yardımlara göre de, Türkiye 6. (altıncı) sırayı tutmaktadır.

En çok yardım gören memleketlerden biri olarak Türkiye'nin kalkınma konusunda bu yardımlardan gereği gibi yararlanmış ve kendi kendine yeter duruma gelmeye hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu münasebetle Türkiye bir süre daha yardım almaya devam edeceği, Amerikan resmî çevrelerince kabul edilmektedir.

Avrupa memleketlerine yapılan yardımlar şöyle dağılmıştır:

Avrupa:	*Milyon:* $
Fransa	9.410
İngiltere	9.035
İtalya	6.[illegible]50
Türkiye	5.050
Almanya (Federal)	4.995
Yunanistan	3.800
Yugoslavya	2.330
Hollânda	2.500
Belçika	2.000
İspanya	1.970
Norveç	1.290
Avusturya	1.198
Danimarka	950
Polonya	550
Portekiz	530
Çekoslovakya	193
Sovyet Rusya	186
İrlânda	147
Finlândiya	135
Batı Berlin	132
İsveç	109
İzlânda	78
Macaristan	32
Arnavutluk	20
Kıbrıs	20
Almanya (Doğu)	1
Muhtelif	2.359
	56.220

Asya memleketleri yardımdan şöyle yararlanmışlardır:

A s i a :	*Milyon* $
Kore	6.650
Hindistan	6.400
Formosa	4.900
Japonya	4.030
Pakistan	3.200
Vietnam	2.650
Filipin	1.940
İran	1.640
Birleşmiş Arap Cumhuriyeti	1.230
İsrail	1.150
Diğer devletler	1.775
Muhtelif	465
	44.030

Güney Amerika	Milyon $
Brezilya	3.075
Şili	1.260
Meksika	1.200
Kolombiya	765
Arjantin	725
Diğer Devletler	4.661
	11.686

Afrika:	Milyon $
Fas	530
Tunus	520
Belçika Kongo	350
Habeşistan	2[illegible]0
Liberya	270
Libya	2[illegible]5
Nigerya	1[illegible]5
Cezayir	180
Diğer Devletler	1.040
	3.600

İsimleri Zikredilmeyen Devletler	6.164

Ortak Pazar'da Tarım Kooperatifleri Teşvik Ediliyor

Meyva ve sebzelerde Ortak Pazar nizamı ilk defa bazı mallar için 1 Ocak 1967 de ve diğer bir grup mallar için de 31 Aralık 1969 da uygulanmağa başlanacaktır.

Ortak Pazar memleketlerinde meyva ve sebze üreten kooperatiflerin kurulmasını teşvik etmek konusunda AET organları ciddî kararlar almıştır. Halen bazı üye memleketlerde bu tip kooperatifler kurulmuş bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin amacı üreticilerin menfaatlerini korumak, üretilen meyva ve sebzelerin kalitelerini iyi seçtirmek ve istihsali bugünkü pazar ihtiyaçlarını karşılayacak bir duruma getirmektir.

Kooperatiflerin kurulması konusundaki insiyatif esas itibariyle üreticilere bırakılmıştır. Yalnız kooperatifleşmeyi teşvik maksadıyla Komisyon'un finansman yardımında bulunma teklifi Konsey tarafından müsbet karşılanmıştır. Nitekim üye devletler kooperatiflere üretimlerine nisbetle ilk yılda % 3, ikinci yılda % 2, üçüncü yılda % 1 nisbetinde yardımlarda bulunacaklardır. Ayrıca Avrupa Garanti ve İstikamet Fonu (EAGGF) kooperatiflere yapılacak ilk yardımın yarısını finanse edecektir.

Komünizmle Mücadele İçin mi Acaba ?..

Ruslar, saatte 35 mil seyreden ve yüzden fazla yolcu alan bir uçar tekne yapmışlar ve İzmir Fuarı dolayısiyle bunlardan birbini Türkiye'ye getirerek Denizcilik Bankasına satmak üzere teşebbüse geçmişler. Satıcı Rus devletidir. Fakat bizim devlete, arası olmadan satış yapamamışlar. Mecbur olmuşlar; bir vatandaş firmasına mümessillik vermişler. Şimdi bu firma satışı yapacakmış!...

Rusların yine Türk devletine yaptıkları başka satışların hepsi piyasada tanınmış vatandaş firmaların aracılığiyle olurmuş!. Onlar bizi çok iyi tanıdıklarından, bizimkiler doğrudan doğruya Rus hükümetinden, daha ucuz da olsa, mal almaktansa aracılar vasıtasiyle iş yapmayı tercih ederlermiş!...

Bravo bizim devlete doğrusu! Komünizmle sadece memleket içinde mücadele etmekle kalmıyor; ticareti devletleştirmiş olan Rusların en temelli prensiplerini yıkarak oradaki komünizmi de sarsmaya çalışıyor. Komünizme karşı yaptığı bu hizmetin kime sulhüne yaradığını pek bilemeyiz ama, aracılarla mal alması şu fakir memlekete pahalıya mal oluyor ve üstelik dost düşmanın «Acaba neden?» diye içine bir kurt düşüyor.

Zaferden sonra İstanbulda başlıyan iktisadî savaş...

Ankara'nın hükümet merkezi olduktan sonra İstanbul'un içine düştüğü tehlike. — İstanbul iktisadî merkez olarak Türklerin elinde değildi. — İstanbul bizim olmazsa Türkiye de bizim olamazdı — Millî Türk Ticaret Birliğinin kuruluşu, açılan iktisadî meydan savaşının ilk hücumu oldu. — İlk kutlanan 1 Mayıs Bayramı. — Bomonti Bira Fabrikası'ndaki grev ve kanlı olayların hikâyesi. — İthalât ve ihracat işlerinin millîleştirilmesi için inhisar konması fikri — İstanbul'da toplanacak İktisat Kongresi durduruldu ve yerine İzmir İktisat Kongresi toplandı.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

NEREDEN nereye geldiğimizi gençlerimiz bilmiyor; yaşlılarımız ise eski günleri unutmuşlar gibi. İstanbul'un Millî hükümete geçtiği 1 Kasım 1922 deki halini şöyle bir gözümün önüne getiriyorum. Padişahlık kalkmış, Osmanlı devleti tarihe karışmış. Fakat İstanbul'un Türk - Müslüman halkı hayatlarını devlete bağlamışlar; bir kısmı memur, asker, emekli, eytam olarak devletten aldıklarıyle geçinirler; bir kısmı da küçük esnaflık ve işçilik yaparlar, ama, bu seviyeyi aşarak tüccar olan, Avrupa ile ithalât ve ihracat yapan, sigortacı ,bankacı, komisyoncu olarak çalışan hemen hemen yok gibi. Hemen hemen yok gibi diyorum; çünkü, meselâ Rumların, Ermenilerin, Musevilerin nüfuslarına göre bu gibi işlerde çalışanları 60 ise, bizim Türklerin 2 bile değil. Hem de onlar kadar zengin olanının oranı büsbütün düşük. Bizim Avrupa ile Amerika ile ticarî münasebetler kurmuş tüccarımız arasında aracı kullanmadan iş yapanları bulunduğunu hatırlamıyorum. Mutlaka Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, ecnebiler arada vasıta olurlardı. Bu durum yalnız İstanbul'a mahsus değildi. Vakıa memleketin diğer yerlerinde ticaret yapmak İstanbul gibi ayıp sayılmadığı için, az çok tüccarımız vardı, ve zaten bunların arasından İstanbul'a göçüp yerleşenler olmasa Türkler İstanbul'da bu kadarcık olsun ticarî faaliyetlere karışmış olmayacaklardı. Fakat Anadolu'daki tüccarımız arasında da doğrudan doğruya Avrupa ve Amerika ile iş gören yoktu. Bunların en kabadayısının kurabildiği münasebet İzmir veya İstanbul'daki ecnebi alıcı ve satıcılara ve aracılara kadar uzanabiliyordu.

İstanbul'un Türk ve Müslüman ahalisinin çoğu geçimlerini doğrudan doğruya veya dolayısiyle devlet kapısına bağlamış olduklarından, İstanbul'un hükümet merkezi olmaktan çıkması karşısında Ankara'ya doğru bir göç başlaması, bu suretle Türk nüfusunda nisbî bir azalma bile beklenebilirdi. Böyle bir tehlike de olmasa İstanbul'un bizim olması için idare bakımından Millî hükümete geçmesi yetmezdi; ekonomisine el koymamız ve hâkim olmamız lâzımdı.

(1) **Bu yazı serimiz 50. sayımızdan başlamıştır.**

Öte yandan İstanbul yeni Türkiye'nin iktisadî merkezi olmakta devam edecekti. Hiç bir kuvvet onu, tabiatın yarattığı bu durumdan çıkaramazdı. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da ithâlat işlerimizin üçte ikisi, ihracatımızın ise yarısına yakını İstanbul'dan geçecekti. İstanbul memleketin dünya ticaret pazarlarına karşı açılmış en büyük kapısıydı. Burada ticaret ve iş hayatı millî ellere geçmezse kazandığımız askerî zaferlerin de bir kıymeti olmayacaktı. Biz yine ecnebilere ve Türk olmayan unsurlara köle olmakta devam edecektik. Siyasî bağımsızlığın şartı, iktisadî bağımsızlıktan ibaretti. Türkiye yarı sömürge olmaktan kurtulmak ve bağımsız devletini yaşatmak için mutlaka ekonomiyi kendi eline alan büyük bir hamleye muhtaçtı. Bu işe ilk önce İstanbul'dan başlamalıydık ve bunu hiç beklemeden hemen yapmalıydık.

İstanbul, yeni Türkiye'nin en büyük meselesiydi. Ama millî hükümetin başında binbir gaile vardı. Daha sulh olmamıştı; İstanbul bile ecnebi işgali altındaydı. Memleket baştan başa yanmış, yıkılmıştı. Darma dağın olmuş ve fedakârlığın tahammül sınırını da aşarak yıpranmış halkımıza devletin acele yardım elini uzatması lâzımdı. Hazine bomboştu; bütün kaynaklar sonuna kadar kullanılmıştı. Yeni bir devlet kurulacaktı. Üstelik hâlâ Osmanlı devletinin devamını isteyenler ve Büyük Kurucumuzun bu yüzden önüne dikilenler vardı. Kısası şimdi Anadolu'nun İstanbul'u düşünmeye ne vakti ne de takatı olabilirdi. Bu durum karşısında bu işte benim de üzerime düşen bir vazife olduğuna inanmıştım! Bütün hayatım boyunca devam eden zamane Donkişotluğumun etkisine kapıldım. 1 Kasım 1922 de İstanbul'un fiilen Millî Hükümetin eline geçmesinden evvel M.M. Teşkilâtının temas murahhası olarak çalışırken, teşkilâtımıza girmiş tüccarlar ve iş adamlariyle sıkı bir temas kurmuştum. Maksadım zafer olup İstanbul Millî hükümetin eline geçer geçmez, İstanbul'da Türk tüccarını bir araya toplayacak bir dernek kurmaktı. Önce maskelenmiş bir ön teşkilâtla çalışmaya karar verdik. Bu teşkilâtın adı "Türkiye İktisadî İstihbarat ve Neşriyat Merkezi" idi. On kadar tüccarı biner lira ile ortak yaparak onbin lira sermayeli bir anonim şirket kurmuştum. Şirket 1922 yılı Haziran başında faaliyete geçti. "Türk Ticaret Salnamesi" adlı bir eser yayınlamak bahanesiyle İstanbul'un bütün yazıhanelerine adamlarımızı dolaştırmakta, ne kadar Türk-Müslüman tüccarı, ne kadar diğerleri olduğunu tesbit etmekteydik. İki üç aylık çalışmamız bize İstanbul piyasasının durumu hakkında eksiksiz denebilecek derecede mükemmel bir fikir verdi. İthalât, ihracat ticaretinde, adet olarak, Türkler yüzde dördü, komisyonculukta yüzde üçü geçmiyordu. Liman işleri tamamen Türk olmayanların elindeydi. Hatta limanda iş görmek için mutlaka Rumca, ya İtalyanca ya da Fransızca bilmek lâzımdı. Esham ve kambiyo borsasında mubayaacı, simsarların büyük çoğunluğu % 95 i Türk olmayanlardandı. Bankalar arasında yalnız iki küçük banka (İtibarı Millî Bankasiyle Adapazarı İslâm Ticaret Bankası) Türklerin elindeydi. Diğerlerinde muhaberat bile Fransızca olurdu. Sigorta şirketleri arasında bir tek Türk yoktu ve çalıştırdıkları arasında hademelikten yukarı çıkmış Türke de rastlanmazdı. Toptancılardan dahilî işlerde çalışanlarının ancak % 15 ini Türk olarak tesbit edebilmiştik. Yarı toptancı ve perakendecilerde bu nisbet biraz lehimize yükseliyor gözüküyordu. % 25 kadarı Türktü ama, bu oran sayılar üzerine kurulmuştu. Yarı toptancı ve perakendecilerin yaptıkları iş göz önüne alınırsa, Türklerin bu ticarette hissesi % 10 un bile altına düşebilirdi.

İstanbul'da şehir hizmetleri (su, havagazı, elektrik, telefon tramvay, tünel gibi) memlekette demiryolları, madenler, tütün inhisarı gibi büyük işler imtiyazlı ecnebi şirketlerin elindeydi. Bu şirketlerde müdür ve birinci sınıf memur olarak hiç bir Türk kullanılmazdı. Bu şirketlerin hükümetle hoş geçinmek üzere rüşvet kabilinden iltimaslı bazı Türkleri kullandıkları olurdu ama, bu adamlar Osmanlı Bankasında olduğu gibi, Mühimme Kalemi adı verilen bir odada işsiz güçsüz otururlar ve hatta oraya bile devam etme yükümlülüğü olmadan aydan aya gelip maaşlarını alır giderlerdi.

Şirketlerde Türk olarak çalışanların en yüksek derecesi diğerlerinin en düşük seviyesinin aşağısından başlardı. Meselâ tram-

vaylarda vatman, trenlerde kondüktörler arasında pek az Türke rastlanırdı. İşçilerin, hademelerin çoğu Türktü. İstanbul'da atlı tramvaylar zamanında atları süren Türk, tramvayda bilet kesen ise ya Rum ya da Ermeni olurdu.

Beyoğlu yakasında bütün mağazalar, dükkânlar, lokantalar, eğlence yerleri ne varsa hemen hepsi Türk olmayanların elindeydi. Gençliğimde çok iyi hatırlarım, Beyoğlu'ndaki mağazalardan alış veriş ettiğimiz, lokantalarına veya eğlence yerlerine gittiğimiz vakit, çok zaman Fransızca konuşurduk. Zaten Beyoğlu'na çıkmak Türkler için Avrupa'ya gitmek gibi bir şeydi. Beyoğlu'na gideceğimizden bir gün evvel hazırlığa başlardık. En yeni elbiselerimiz ütülenir; feslerimiz kalıplanır; en iyi kunduralarımız da boyanır, parlatılırdı. Tabiî hamama gitmeyi ve mükemmel traş olmayı da unutmazdık. Beyoğlu'nun şimdi İstiklâl caddesi denen büyük caddesi (Grând Rue de Pera), o zamanlar gerçekten bir Avrupa şehrinin sokağından farksızdı. Bir tek pejmürde insana rastlanmazdı. Buraya gidenler, sanki Avrupa'ya gitmişler gibi, Fransızca konuşmayı tabiî sayarlardı.

İSTANBUL bizim elimizde değilse Türkiye de olamazdı. Bu kanaate yaşadığımız hayat, baskısı altında bunalıp ezildiğimiz hayat baskısı altında bunalıp ezildiğikûnete ulaştırmayan memleket ve millet aşkı bizi sürüklemişti. 30 Ağustos'ta Gazi'nin kazandığı meydan muharebesini, İstanbul'u millîleştirmek için açacağımız bir meydan muharebesiyle tamamlamazsak, millet olarak yaşayamazdık.

"Türk Ticaret Salnamesi"ni hazırlamak için yaptığımız çalışmalar bizdeki bu imanı büsbütün kuvvetlendirdi. Böylece iktisadî sahada İstanbul'da yapacağımız bir meydan muharebesinin hazırlıklarına azimle ve imanla başladık. Şunu da kaydedeyim

ki, Salname işini biz İstanbul'daki gerçek durumu anlamak için bir vesile yapmış olmamıza rağmen, o zaman kullandığımız geniş kadro sayesinde elde ettiğimiz bilgileri değerlendirmeyi de ihmal etmedik. Hakikaten "Türk Ticaret Salnamesi" adlı 1000 sayfadan fazla mükemmel ciltli bir eser yayınladık. Galiba Türkiye'de — Türkçe olarak — ilk ve son Salname bu oldu.

İstanbul'da hazırlığını yaptığımız iktisadî meydan muharebesinde M.M. teşkilâtından da yararlanacaktık.

Zaferden hemen sonra, İtilâf devletleri, Türk Ordusunun Trakya ve İstanbul'a doğru yürümesini önlemek için bir Mütareke konferansı yapılmasını teklif etmişlerdi. Bu konferans 4 Ekim Salı günü Mudanya'da toplandı ve 11 Ekim'de Anlaşma imzalandı. Konferansın bitiminden sonra, Gazi de Ankara'dan Bursa'ya gelmişti. Fevzi Paşa ve Genel Kurmayı, Kâzım Karabekir Paşa ve diğer büyükler de orada toplanmışlardı. **Teşkilât, Genel Kurmayla temas** için Kurye olarak beni Bursa'ya yollamıştı. Gece ışıkları sönmüş bir takanın ambarına saklanarak, İngiliz kontrolünden kurtulmuş, 13 Ekim günü Mudanya'ya çıkmıştım. Oradan trenle Bursa'ya gittim. Yolda zeytinliklerin altında henüz kaldırılmamış ölü Yunan askerleri yatıyordu. 13 Ekim'den 20 Ekim'e kadar Bursa'da kaldım. Gazi ile görüşmeye muvaffak olamadım ama, Fevzi ve Kâzım Karabekir paşalarla Genel Kurmay İstihbarat Şubesi Müdürü ve diğer ilgililerle bol bol görüştüm. Açacağımız ticarî savaşın onlar tarafından büyük bir heyecanla karşılandığını görerek İstanbul'a döndüm.

18 Ekim 1922 de Refet Paşa da Trakya fevkalâde Komiseri olarak mütareke antlaşması gereğince bir jandarma kıtasının b a ş ı n d a İstanbul'a gelmişti. Onunla da konuşarak kuracağımız Millî Türk Ticaret Birliği hakkında kendisine bilgi verdik ve yardımlarını sağladık.

1 Kasım'da Saltlanatın ilgası ve İstanbul'un Millî idareye geçmesi üzerine artık Birliği kurmanın zamanı gelmişti. 1 Aralık Cuma günü, altı aydan beri birlikte çalıştığımız arkadaşlarla Sultan Mahmut türbesi karşısında eski Hilâli Ahmer binasındaki Türkiye İktisat Mecmuası ve İktisadî İstihbarat ve Neşriyat Şirketi olarak kullandığımız büroda açık bir toplantı yaptık. Toplantıda bulunanlar şunlardı:

Kavalalı İbrahim Paşa zade Hüseyin Bey, Hacı Hüseyin zade Ali Haydar Bey, Yelkenci zade Rıfat Bey, Hacı zade Mesut Bey, Buldanlı Ahmet Bey, İbrahim Paşa mahdumu Abbas Hilmi Bey, Hoca zade Mehmet Efendi, Kalkavan zade Mehmed Rıza Bey, Sabuncu zade Mehmed Şakir ve mahdumu Beyler, Maliye Murakıbı Seyfi Beyle adlarını şimdi hatırlayamadığım diğer beş kişi. 18 kurucunun imzasiyle Derneğin o gün nizamnamesi ve beyannamesini hazırlayarak hükümete verdik ve hemen faaliyete başladık.

Nizamnamenin birinci maddesi şöyleydi:

"Türkiye'mizin en mühim ticaret merkezi olan İstanbul'da Türk ticaret erbabının ittihadiyle ve (Millî Türk Ticaret Birliği) namiyle bir cemiyet teşkil edilmiştir."

Biz ısrarla "Türk" ve "Millî" kelimelerini kullanmakta idik. Bizim teşebbüsümüzden bir yıl kadar önce bir İslâm Tüccar derneği kurulmuştu. Muvaffak olamadı. "Türk" demeye cesaret edememişlerdi. Biz "Millî" ve "Türk" deyimlerini kendimize bayrak yapmıştık. Birliğin başlıca gayesi de, Nizamnamesinde şöyle belirtilmişti:

a) Türk tüccarlarının gerek ithalât ve ihracat ticaretinde ve gerekse toptancı ve yarı toptancı şeklindeki ticarette hâkim olmasını temin etmek,

b) Türk tüccarının kendi aralarında ihtisaslarına göre konsorsiyumlar, tröstler gibi ticarî birlikler tesisine çalışmak.

c) İthalât ve ihracat ticaretinde bu birliklerin hükümetin murakabe ve himayesi altında hâkimiyetini temine uğraşmak.

d) Memleketin ticarî hayatına tesiri dokunacak hadiseleri takip ve tetkik ederek çeşitli iktisadî meselelerde tüccarın ve memleketin menfaatlerine uygun şekilde hükümete yol göstermek,

e) Türk ticaret âlemini ve Türk firmalarını harice tanıtmak; ve Garbın iktisadî, malî ve ticarî hareketlerinden Türk ticaret erbabının süratle haberdar olmasını sağlamak.

Bunlardan başka memleketin tabiî ser-

vetlerini işletecek yabancı sermayeye yol göstermek ve onların kuracakları şirketlerde Türklerin çoğunluğu elde etmelerine çalışmak, Türk tüccarı arasında meslekî dayanışmayı sağlamlaştırmak ve tüccarın kütle hareketlerinde temsilcisi olmak gibi hedefler de nizamnamede yer almıştı.

BİRLİĞİN kuruluşu gerek yerli gerek dış basında umulduğundan fazla yankı ve ilgi uyandırdı. Biz 18 kişilik mütevazı toplantımızı, yayınladığımız bültende, bütün belli başlı Türk tüccarının katıldığını, önemli kararlar alındığını, asıl hedefin İstanbul'da açılan ticarî boşluğu süratle Türk tüccarının doldurmasını sağlamak olduğunu, bunun için Avrupa ve Amerika'nın büyük ticarî müesseseleriyle doğrudan doğruya temaslar kurulmasına çalışacağımızı ve onlara Türk olmayan temsilcilerinin yerine Türk iş adamları tavsiye edeceğimizi ilân etmiştik. Her gün Türkçe ve Fransız-

ca bültenler yayınlamakta ve bunları her tarafa yollamaktaydık. Kısa zaman içinde Derneğin merkezi yabancı elçileri, gazete ve ajans muhabirleri, bizim gazetecilerimiz tarafından ticarî haberler için baş vurulacak kaynak durumuna girdi. Çeşitli meseleler üzerinde tüccarlar arasında haftada ayrı ayrı birkaç toplantı da yaparak hem sesimizi duyurmakta, hem de bu yolla tüccarları saflarımıza almaya çalışmaktaydık. Hemen bütün firmaların isim ve adreslerini, nelerle uğraştıklarını, zaten Ticaret Salnamesi hazırlığımız dolayısiyle, bilmekteydik. Bir iki ay içinde Birliğe, o zamanlar Ticaret Odasına kayıtlı olan birçok Türk tüccarını üye olarak almıştık. Ayrıca tahsillerini Avrupa'da yapmış, yurda dönmüş ve şimdi işe girişmek isteyen birçok genci de, henüz tüccar olmamalarına rağmen, üye yapabiliyorduk. Bunların reprezantaları Türk olmadıkları ya da ecnebi oldukları için değiştirmek isteyen fabrikalara tavsiye etmekteydik. Böylelikle hayli Türk iş adamı Avrupa firmalariyle anlaştılar. Bugün büyük işler yapan Türk firmaları arasında, doğrudan doğruya Birliğin aracılığıyle ya da Birlikçe yaratılan havadan yararlanmak suretiyle mümessillik almış olanlar az değildir.

MİLLİ Türk Ticaret Birliğinin hemen arkasından, aynı ayın sonlarına doğru iki Birlik daha kurduk: İstanbul Esnaf Birliği, Türkiye Umum Amele Birliği. Esnaf cemiyetlerini bir federasyon etrafında birleştirmek için çalışan arkadaşlarımızın başında M.M. grubunun fiili reisi Topkapılı Cambaz Mehmet Bey bulunuyordu. 24 esnaf cemiyeti bu Birliğe girmişti. O zamanlar bu cemiyetlerin en kuvvetlisi Hammallar ve Mavnacılar Cemiyetleri idi. Çünkü bu cemiyetlere kayıtlı esnafın hepsi Türktü ve lonca halinde kurulup çalıştıklari için bütün hammallar, bütün mavnacılar girmeye mecburdular. Öteki esnaf cemiyetlerinde çoğunluk Türklerin elinde değildi, ve zaten cemiyetlerde de lonca nitelikleri yoktu ve üyeleri azdı.

Hammallar ve mavnacılar İstanbul'da Millî Mücadelede çok çalıştılar. Hammallar Kâhyası Salih Reis, mavnacılar kâhyası Raşit Reis ad olarak hatırımda kalanlardır. Her iki cemiyetin üyeleri arasında hizipleşme vardı. Esnaf cemiyetleri arasında kurduğumuz birlikte en kuvvetli temel olması gereken bu cemiyetler kendi aralarında da birlik kuramamışlardı. Bilmem bu sebepten midir, yoksa bu işi iyi yürütemediğimizden midir, nedense Esnaf Birliği bir addan ibaret kaldı.

Ama Türkiye Umum Amele Birliği öyle olmadı. Bu Birliğin başında Şakir Rasim adında amele işleriyle uğraşmış, cerbezeli, teşkilâtçı bir adam vardı. Mütareke yıllarında işçi arasında fırkalar, dernekler kurulmuştu. Bunlar zaferden sonra ve Türk Sovyet dostluğundan yararlanarak yüzlerine milliyetçi maske takmışlar ve işçiye hâkim olmak istemişlerdi. Tüccara, yerli ve yabancı sermaye sahiplerine, şirketlere, zenginlere karşı işçide ve fakir halkta düşmanlık duyguları doğurtmaya çalışıyorlardı. Bu akımın hedefi sınıf kavgasıydı. İşçiler teşkilâtlanacaklar, burjuva sınıfı ile savaşacaklardı. Mütareke yıllarında çıkan gazete ve dergilerinde bu tema üzerinde propagandalarını yapıyorlardı.

Halbuki sınıf kavgası millî dâvaya ihanet demekti. Biz henüz işçisiyle, tüccariyle sosyal sınıfları teşekkül etmemiş bir toplum olduğumuz için, yapacağımız iş, Türk olarak bu sınıfları yaratmak ve aynı zamanda bunların birbirine düşman olmamasına ve el birliği ederek iktisat meydan muharebesini kazanmalarına çalışmaktı.

İşte bu düşünce iledir ki Türkiye Umum Amele Birliğini de Millî Türk Ticaret Birliğinin bulunduğu binada kurduk. Sultan Mahmut türbesi karşısında eski Hilâli Ahmer binasında üç kat işgal ediyorduk. Birinci kat Türkiye Umum Amele Birliği idi. Orta kat hem Türkiye İktisat mecmuası idarehanesi ve hem de Millî Türk Ticaret Birliği merkeziydi. Üst katta ise İstanbul Esnaf Birliği ile M.M. grubuna ayrılmıştı.

Amele Birliği Başkanı Şakir Rasim, Türkiye Amele Birliğinin Türk Ticaret Birliğiyle aynı gaye ve hedef etrafında elele çalıştığını açıkça ilân ederdi. Bizim de Amele Birliğine yardımcı olduğumuzu ve bütün dâvalarını tüccar derneği olarak desteklediğimizi herkes bilirdi. Bu durum tabii solculara hücum vesilesi olmuştu: Tür

kiye Amele Birliği, tüccarın bir kukla teşkilâtından, bir paravanadan ibaretti!

AMELE Birliği hayli kuvvetlendi. İstanbul'un Türk işçisi, millî dâvanın savunucusu olan bu teşkilâta canla başla bağlandı. Birlik, nizamnamesinde 1 Mayıs'ı İşçi Bayramı (o zaman amele denirdi) olarak kabul ettiği için kuruluşundan beş ay kadar sonra olmasına rağmen, bu bayramı parlak şekilde kutladı. O gün tramvay dahil olmak üzere, birçok fabrikalar çalışmadı. Yirmi bin kadar işçi ve aileleri ellerinde bayraklar olduğu halde şehirde sükûn ve vekar içinde yürüyüş yaptılar ve Çırpıcı Çayırına giderek eğlendiler. İstanbul'da topluca işçi kullanan iş yerleri daha çok imtiyazlı ecnebi şirketler idi. Benim

tahminime göre, o zamanlar İstanbul'da şimdiki İş Kanununun kapsamına girecek nitelikte işçi sayısı 30 - 40 bini geçmezdi. En büyük işçi topluluğu tramvay, tütün inhisarı (reji), telefon, Bomonti Bira Fabrikası gibi ecnebi şirketlerle Feshane, Beykoz, Bakırköy gibi devlet fabrikalarında idi. Limanda da çok işçi çalışıyordu. Fakat bunlar gündelik değil, işten pay aldıkları için esnaf sayılırdı.

İmtiyazlı ecnebi şirketlerdeki işçiler, hele Türk olanlar, tam bir sömürge halkı gibi kullanılırdı. İşçiler 10 saat çalışırlardı; aldıkları son derece azdı. Hiç bir yardım görmezler, istendiği zaman da işten atılırlardı. Türkiye Umum Amele Birliğinin tramvay, reji, Bomonti fabrikasında teşkilâtı kuvvetliydi. Bu sayede orada çalışan işçilere bazı haklar da sağlanmıştı. Bomonti bira fabrikasında da Birlik bir takım isteklerle işçilere böyle haklar tanınması için teşebbüse geçti. Şirket 14 Temmuz'da (1922) bu istekleri reddetti. Birlik grev ilânına karar verdi. Fabrikaya girip çalışmak isteyen bazı işçiler — ki bunların hemen hepsi Türk olmayanlardı — kapıları tutmuş olan grevci işçilerin müdahalesine maruz kaldı. Bunun üzerine şirket, İngiliz işgal kuvvetlerinden yardım istedi. 4 Ağustos'ta bir İngiliz silâhlı bölüğü fabrikaya geldi. İşçileri dağıttı ve her yere süngülü askerler koydu. Bu olay, İstanbul'un Millî hükümete geçtiğinden sonra oluyordu. Bunun üzerine biz, teşkilâtımıza mensup olan Pangaltı Baş Komiseri Ahmet Beyi harekete geçirdik. Bir polis müfrezesiyle fabrikaya giden Ahmet Bey işi tatlılıkla idare ederek, İngilizleri oradan uzaklaştırdı. Fakat şirket, aynı gün Taksim Merkez memurmuru Mithat Bey adında bir adamla tecrübesiz bir jandarma teğmenini ele geçirerek fabrikaya yollattığı polis ve jandarma kuvvetleriyle işçilerin müdahalesini önlemeye girişti. Kapının önü ve fabrikanın iç avlusu kadınlı erkekli işçilerle doluydu. Coplar ve süngülerle polis ve jandarma bunlara hücum etti. Dört ağır yaralı bir de karnından süngü ile yere serilen bir kadın ve diğer yaralılar, işçileri büsbütün galeyana getirdi. Bu olay sırasında Amele Birliği, Millî Türk Tüccar Birliğine yazı ile başvurarak yardım istemişti. Hemen Vali ve Polis Umum Müdürlüğüne müracaat ettik. İşçi isteklerini biraz da hafifleterek bir anlaşma olmasını sağladık ve işçiler fabrikaya alındı.

İşçi hareketleri bakımından bu olayın tarihî önemi olduğu için, kronolojik sırayı bozarak, Bomonti grevine değinmemin bir nedeni de, İstanbul'un millîleşmesi mücadelesinde o zamanlar işçi ve tüccar iki teşekkülün elele çalıştığını belirtmektir. Fakat esef verici nokta, millî hükümetin bu konuda belirli bir hedefi ve bu hedefe uygun bir çalışması olmadığından, bu çabalar destekten mahrum kalmış ve beklenen olumlu sonucu verememiştir.

MİLLİ Türk Ticaret Birliği gerek ithalât ve ihracat ticaretinde ve gerekse toptancı ve yarı toptancı ticarette Türk tüccarının hâkim olmasını amaç edinmişti. Bu iş için mutlaka devletin yardımı ve enerjik müdahalesi lâzımdı. Biz, nizamnamemize açıkça koyduğumuz gibi, devletin Türk tüccarı arasında şirketler, tröstler, konsorsiyumlar kurmalarını sağlayarak onlara ithalât ihracat işlerinde bazı imtiyazlar tanınmasını istiyorduk. Liberal bir görüş ve serbest rekabet şartları içinde ticaretin millîleştirilmesi, iktisadî hâkimiyetin Türk milletinin eline geçmesine imkân olmadığı için başlangıç döneminde devlet gücüne dayanan bir müdahalenin zorunlu olduğuna inanmaktaydık.

Derneğin kurulmasından hemen sonra İstanbul'da yurd çapında büyük bir iktisat kongresi toplamaya teşebbüs ettik. Kongrede bütün Türk ithalât ve ihracat tüccarları, şirket müdürleri, bankacılar ve iktisatçılar bulunacak ve bilhassa ithalât ve iharcat ticaretine değinen meseleler üzerinde konuşulacaktı.

Böyle bir kongrenin toplanacağı haberi gazetelerde çıkınca, Ankara'dan Umuru İktisat Vekili (İktisat Bakanı) Mahmut Esat imzasiyle acele bir telgraf aldık. Hükümetçe aynı maksatla daha geniş ölçüde olmak üzere İzmir'de bir iktisat kongresi toplanması düşünüldüğünden Birliğimizin kongre tertibinden vaz geçmesi rica olunmakta ve İzmir kongresine tam yetkili üyeler yollamamız istenmekteydi.

Tabii buna sevindik ve İzmir kongresine görüşlerimizi yansıtmaya yarayıcı hazırlık çalışmalarına başladık.

Gelecek Yazı :

İzmir İktisat Kongresi

BİR AÇIKLAMA

Sayın Ahmet Hamdi Başar;

BARIŞ DÜNYASI'nin birinci sayısından beri devamlı okuyucularınızdanım. 53üncü sayıda çıkan Hatıralarınızı da öteki yazılar gibi zevkle okudum. Mütareke yıllarında ben de İstanbul'daydım. Irak Cephesinden yaralı bereli gelmiştim. Pek zayıftım. Bir yandan tedavi edilmekte iken M.M. grubunun Fatih kısmında ve Çarşamba semtinde çalışıyordum. Başkanımız Miralay Sait Beydi. Sulh Hâkimi Cemal, muallim Şevket, Hasköy Askerî Anbar Müdürü Binbaşı Reşit Beyler bizim semtin adamlarıydı. (Bu muhterem kimseler artık hayatta değillerdir.)

Burada o zamana ait hatıralarımdan bahsedecek değilim. Sizin hatıralarınızda bahsi geçen bir adam hakkında kendi bilgilerimi söylemek ihtiyacını duydum. Derginin 54 üncü sayfasında şöyle diyordunuz:

"Adı Yorgaki ya da Nikolaki olan sakallı bir Rumun çıkardığı haftalık Ruvue Commerciale d'Orient mecmuasında ve Haberler bülteninde sık sık Anadolu'ya ait çoğu propaganda mahiyetinde haberler çıkardı. Bu Rum gazeteci ile ahbaplığımız hayli ilerlemişti... Fakat bu adam sonra Yunan casusu diye Ankara'da İstiklâl Mahkemesince muhakeme edildi ve asıldı."

Bu satırları okuduktan sonra benim de o zamana ait hatıralarım tazelendi. Burada yalnız o casusa ait kısmı hakkında kendi bildiklerimi arzedeceğim.

O adamın azıl adı Nikola idi. Kısaca boylu, oval çehreliydi; dediğiniz gibi çenesinde kara ve sivri sakalı vardı ve kara gözleri cin gibi parlardı. Ben bu adamı nasıl tanıdım? Kısaca anlatayım:

1912 yılında Vefa İdadisini bitirdikten sonra bir yandan Mektebi Hukuka devam ediyor, aynı zamanda İkdam gazetesinde muhabirlik vazifesiyle çalışıyordum. O zamanın genç yazarları ve muhabirleriye de yakın ahbaplık ediyordum. Bu arada Kenan ve Lisanüddin isminde iki muhbirle de aşinalığım vardı.

1914 Birinci Cihan Harbi patlak verince Harbiye Mektebindeki İhtiyat Zabit mektebine ben de gittim. Oradan çıktıktan sonra 166 ncı piyade alayiyle Irak cephesine yollandık. Evvelce dediğim gibi oradan 1918 de İstanbul'a döndükten sonra eski çalıştığım yerlerde kendime iş bulmak zorundaydım. Bu arada Kenan ile Lisanüddin ile de arada bir görüşüyordum. Onlar Sirkeci'de şimdiki otobüs durağına yakın bir yerde, büyükçe bir kahvehaneye gelirlerdi ve Nikola da orada bulunurdu. Kendi aralarında görüşür, birbirlerine yazı ve haber alıp verirlerdi. Ben yanlarına gittiğim zaman ise sözü keserlerdi.

Bir gün dediğim kahvehanede yalnız otururken Kenan yanıma geldi. Şuradan buradan görüşülürken ben geçim sıkıntısından bahsettim. O da bana para kazanmanın yolları vardır diyerek şöyle bir teklifte bulundu:

"— Bana 25 binlik mıkyasında askerî haritalar bulursan sana hayli para veririm" dedi.

Ben önce bir şey diyemedim ve zihnimde böyle bir isteğin ne maksada bağlanabileceğini düşündüm. Kendisine de "Hay hay, aramıya ve bulmaya çalışırım" dedim. O akşam bu konuşmamızı Hâkim Cemal Beye açtım. Ertesi gün Cemal Beyle birlikte dediğim kahvehaneye gittik. Tesadüf onlar da oradaydılar. Uzaktan şahısları Cemal Beye gösterdim.

İşte o günden sonra bilmem ne kadar zaman geçti, her üçünün de tevkif edildiğini öğrendik. Nikola asıldı; Kenan ile Lisanüddin de onbeşer seneye mahkûm oldular.

Saygılarımla

Selâhaddin Demirkan

704 — 62

(Basın: 7598 — A — 14)
BARIŞ — 112

NEZLE VE GRİP

BAŞLANGICINDA

OPON

FAYDALIDIR

— OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder. OPON, soğuk algınlığından ileri gelen bütün ağrılara karşı faydalıdır. OPON, günde 6 tablet alınabilir.

(Yeni Ajans: 8326)

KENDİ ÖZ MALIMIZ

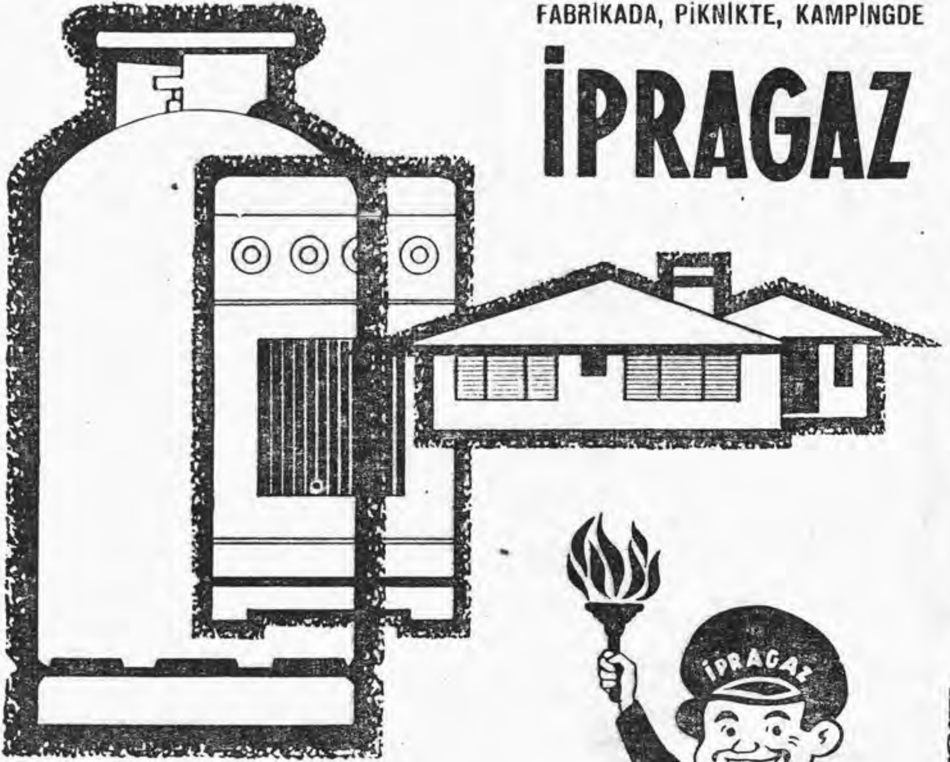
YALNIZ

İPRAGAZ

TÜRKİYENİN HER YERİNDE

EVDE, OKULDA, LOKANTADA, OTELDE, BÜRODA, ATÖLYEDE, FABRİKADA, PİKNİKTE, KAMPİNGDE

İPRAGAZ

ŞİMDİ

UMMADIĞINIZ ÖDEME KOLAYLIĞI

İPRAGAZ

BAYİLERİNDE

HÜRRİYET REKLAM AJANSI 7